

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Megušar Leon

Suverenost v dobi globalizacije – Toni Negri, večna kriza koncepta suverenosti

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Megušar Leon

Mentor: doc. dr. Andrej Kurnik

Somentor: doc. dr. Darij Zadnikar

Suverenost v dobi globalizacije – Toni Negri, večna kriza koncepta suverenosti

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Suverenost v dobi globalizacije – Toni Negri, večna kriza koncepta suverenosti

V nalogi sledimo razvoju koncepta suverenosti in vzporedni krizi koncepta suverenosti v politični misli od njenega »začetka«, torej vestfalske pogodbe oziroma miru naprej, ter iščemo vzporednice s krizo sodobnih državnih in nedržavnih oblik suverenosti v pogojih globalizacije. Izhajamo iz predpostavke, da so protislovja, ki so v zgodovinskem razvoju pripeljala do krize suverenosti, v pogojih globalizacije dosegla konvergenco. Protislovja, ki jih je prinesla globalizacija, so razgalila stara vprašanja o demokraciji, svobodi, enakosti, pa tudi o izvedbeni ravni oblasti. Ta vprašanja, trdimo, niso bila v pogodbenih shemah koncepta suverenosti nikdar zadovoljivo razrešena in so se prenesla v sodobno krizo suverenosti.

V nalogi sledimo misli italijanskega filozofa in političnega aktivista Tonija Negrija in ter v njegovi dekonstrukciji moderne in reinterpretaciji avtorjev, ki so utemeljili in razvijali koncept moderne suverenosti, preverjamo, na kakšen način ti koncepti zdržijo test časa. Prek pregleda teoretskega razvoja koncepta suverenosti in njegovih manifestacij v praksi smo pod vprašaj postavili pogodbene teorije suverenosti in druge ključne elemente koncepta suverenosti, ki so dominirali v politični misli od nastanka moderne države naprej, tj. teritorialnost, nedeljivost oblasti, reprezentacija vladanih in transcendentalno naravo suverena. Suverenost analiziramo z vidika vladajočih in vladanih ter pokažemo, da se z izbiro zornega kota bistveno spremeni tudi razumevanja koncepta suverenosti.

V nadaljevanju soočimo moderno državo, kot zgodnjega nosilca suverenosti, s spremenjenimi geopolitičnimi spremembami, ki jih prinaša globalizacija, in iščemo vzroke za nadaljevanje krize suverenosti v sodobnosti. V različnih pojavnih oblikah suverenosti poskušamo analizirati vzroke in podlago za nastanek nove oblike suverenosti, imperialne suverenosti, ki pa s seboj še vedno nosi ostanke krize moderne.

V zaključku naloge pa ponudimo nekatere alternativne primere suverenosti v praksi, ki bi lahko služili kot model absolutne demokracije.

Ključne besede: suverenost, globalizacija, kriza suverenosti, imperij, multituda, Toni Negri.

Sovereignty in the Age of Globalization – Toni Negri and the Eternal Crises of Sovereignty

The thesis follows the development of the concept of sovereignty within political philosophy from its inception in the Treaty of Westphalia, and explores the links to the crisis of state and non-state forms of sovereignty in the age of globalization. The thesis sets out from the idea that the contradictions which through history led to the crisis of sovereignty reached its convergence in the age of globalization. This, combined with the contradictions brought about by globalization have reopened the old issues concerning democracy, freedom, equality on one hand and the modalities of the implementation of government on the other. The author claims that these issues were never dealt with satisfactorily and are therefore echoed in the contemporary crisis of sovereignty.

The thesis follows the thought of an Italian philosopher and political activist Toni Negri and explores its deconstruction of modernity and reinterpretation of the classic authors that founded and developed the modern concept of sovereignty in an attempt to verify whether the modern concept of sovereignty passes the test of time. The review of the theoretical development of the concept of sovereignty and its manifestations in the political field have led us to question the foundations of the contractual theories of sovereignty along with other key elements of sovereignty that have dominated the political thought from the rise of the modern state, i.e. territoriality, indivisibility of power, representation of the ruled and the transcendental nature of sovereign. The sovereignty is thus analysed from the standpoint of the rulers as well as the ruled. This in itself led the author to believe that this approach can bring about essential differences in how the concept of sovereignty is viewed and/or understood.

The thesis goes on to place the modern state as the early locus of sovereignty in the new reality and within the geopolitical changes brought about by globalization and explores the causes for the long lasting crisis of sovereignty. The different modalities and manifestations of sovereignty enable us to track the emergence of a new kind of sovereignty, imperial sovereignty, and the remnants of the crisis that were transmitted from the modernity to the contemporary political field.

The author concludes by providing several alternative manifestations of sovereignty, which could serve as a model for the absolute democracy.

Keywords: Sovereignty, Globalization, Crisis of Sovereignty, Empire, Multitude, Toni Negri.

KAZALO

UVOD.....	6
1 TEORETSKA IN METODOLOŠKA IZHODIŠČA.....	13
1.1 Domneve oziroma raziskovalno vprašanje.....	18
1.1. Metodološki okvir raziskovanja.....	19
1.2. Toni Negri, intelektualec ali politični aktivist	23
2. STROJ SUVERENOSTI	35
2.1. Koncept moderne suverenosti: genealoški razvoj in nastavki za krizo koncepta	35
2.1.1. Genealoški nastavki za krizo suverenosti	35
2.1.2. Onkraj definicije.....	36
2.1.3. Nedeljivost suverenosti	39
2.2. Dve moderni, dvojnost suverenosti, nerazrešena kriza moderne	44
2.2.1. Dve moderni	46
2.2.2. Zorni kot množic	52
2.2.3. Nerazrešena kriza moderne	58
2.2.4. Vrnitev transcendence	60
3. PRENOSI SUVERENOSTI	65
3.1. Suverenost in nacionalna država / narod ali nacija.....	65
3.2. Demokratični suveren	68
3.2.1. Posebnost ameriške izkušnje.....	71
3.3. Suverenost na meji in njena zunanost	72
4. SUVERENOST V GLOBALNEM – IMPERIALNA SUVERENOST	77
4.1. Globalnost, Globalizacija, Imperij.....	77
4.1.1. Prve zaznave Imperija.....	79
4.1.2. Suverenost brez zunanosti – imperialna suverenost	82
4.1.3. Od malega k velikim	84
4.2. Kriza suverenosti v globalizaciji	87
5. NOVO UPANJE – SUVERENOST BREZ SUVERENA	92
5.1. Zapatistična globalna avtonomija	92
5.2. Kurdski demokratični konfederalizem.....	98
5.2.1. Demokratična avtonomija Rojave	101
6. ZAKLJUČEK	103
LITERATURA.....	110

UVOD

Ob branju Negrijevega opusa, raziskovanju njegove življenjske in teoretske poti mi je na misel nehote prišel prvi politični dogodek, ki se ga spomnim iz zgodnjega otroštva. V tistem času se je radijske in televizijske novice spremljalo z religiozno pozornostjo vedno in povsod, zjutraj ob umivanju zob v kopalnici, kasneje v medmestnem avtobusu na poti v vrtec, šolo, službo, včasih, ob izjemnih dogodkih celo v vzgojno-izobraževalnih zavodih in po posameznih temeljnih organizacijah združenega dela, vedno pa zvečer, ob pol osmih na prvem programu TV Ljubljana, v družbi družine ali več družin skupaj, saj televizija še ni bila obvezni kos pohištva vsakega gospodinjstva. Spomin iz sedemdesetih let in z začetka osemdesetih mi pravi, da so bile radijske in televizijske novice polne poročil o nasilju, podstavljenih bombah, mrtvih in množičnih sodnih procesih neke države, ki ji kot majhen otrok nisem znal določiti ne mesta dogajanja ne politične relevantnosti za tisti čas.

Poročila so namreč vztrajno navajala neko mitsko državo Italijo, ki je bila prizorišče najrazličnejših uporov, protestov, demonstracij, spopadov s policijo, pa tudi podstavljenih bomb, atentatov. V istem času pa so v državo z identičnim imenom starši pogosto in povsem brezskrbno hodili po nakupih, včasih z menoj, včasih brez mene. Zdi se mi, da sem se zavedal, da si obe državi delita isto ime, ampak za tisti čas, to ni bilo nič nenavadnega, v družini Nemške demokratične republike in Zvezne republike Nemčije, Severne in Južne Koreje, Arabske republike Jemen in Ljudske demokratične republike Jemen itn.

Tako sta v otroški imaginaciji mimogrede nastali tudi dve Italiji in šele čez nekaj desetletij sem razumel, da tak pogled niti ni bil zelo daleč od resnice. Za tisti čas mi je bilo dovolj, da sem vedel, da je ena Italija tista, v katero smo tako kot vsi drugi hodili najprej na kavo in pizzo v center Trsta, ko pa so se priporočila IMF o spodbujanju domačega povpraševanja s poceni krediti, črpanimi iz petrodolarskih dividend, sesula v politike stabilizacije, varčevanja, redukcij in sistema par/nepar, pa po kavo, prašek in druge potrebščine, za katere se načrtovalci politik stabilizacije menili, da smo jih že zdavnaj porabili več, kot pa smo jih ustvarili.

Neka druga Italija, tista iz televizijskih in radijskih novic, pa je bila Italija, iz katere so dnevno poročali o novih aretacijah pripadnikov ene od številnih levičarskih organizacij nerazumljivih imen. To je bila Italija, iz katere so me prek TV-sprejemnika gledali do zob oboroženi orožniki, ki so ravnokar zavarovali mesto zadnjega terorističnega napada, in Italija, ki je osumljence na sodišča vozila množično, v strogo varovanih blindiranih vozilih, na sodiščih pa so jih zaprli v kletke z debelimi rešetkami, ki so spominjale na kletke iz živalskih vrtov in iz katerih so nas njihovi začasni prebivalci gledali s tistim izrazom, za katerega ne veš točno, ali je prezirljiv, posmehljiv ali celo kombinacija obojega.

Prva Italija je bila Ponterosso Italija, ki se je začela takoj, ko je carinik na Fernetičih zamahnil z roko, in tista, iz katere si se na povratku domov vedno vozil malo dlje, kot je bilo nujno potrebno, saj je Trst na povratku s svojo simpatično kaotičnostjo, ki jo ima vsako mesto z dolgo zgodovino, vedno pomenil nerešljivo uganko za slovenske neizkušene voznike. Druga Italija pa je bila vojna cona nekje med pinochetovsko Latinsko Ameriko in Kampučijo, nekje daleč stran, na neki drugi, otroški imaginaciji nedoločljivi celini. In med njima vsaj v preprosti otroški imaginaciji ni obstajala nobena vez. Otroška imaginacija si je preprosto želela prihodnost, podobno prvi Italiji, in se čudila, zakaj sploh obstaja druga Italija.

Sčasoma se je število novic iz druge Italije zmanjšalo. Pojavljale so se le še sporadično, osumljenci pa niso več pripadali skupinam slikovitih imen, kot so bile Brigade Rosse, Lotta Continua idr., ampak so bili vsi nenadoma pripadniki mafije in kriminalnih združb. Mamljivost nakupov v Trstu pa je zbledela in novi destinaciji vikend nakupovalcev sta postali povsem dolgočasni Celovec ali še bolj podeželski in urejen Beljak.

Minilo bo še kar nekaj let šolanja, preden bom izvedel, da bi je bil eden od tistih posmehljivo-prezirljivih pogledov, ki nas je gledal prek TV-zaslonov izza debelih rešetak, pogled Tonija Negrija, profesorja na katedri za politične vede Padovske

univerze, ki je bil v histeričnem odzivu oblasti aretiran skupaj s celotnim profesorskim zborom ter priprt na podlagi smešnih in absurdnih obtožb. Obtožbe pa se niso zdele absurde sodnikom, ki so Negrija na podlagi zakona, sprejetega pod Mussolinijem, obsodili moralne odgovornosti za napade Rdečih brigad in drugih oboroženih skupin v Italiji v sedemdesetih. Obsodili so ga za nekaj, v čemer ni niti sodeloval niti v tistem trenutku vedel, da se je dejanje, za katero bo obsojen, zgodilo. Še več let pa je minilo, da sem tudi s pomočjo njegovih tekstov razumel, na kakšen način sta bili ti dve Italiji tako neločljivo povezani, da sta bili obe pravljici deželi, ki sta šele skupaj tvorili dejansko Italijo iz časa mojega otroštva, državo, v kateri je dolga leta, do izgnanstva delal in ustvarjal Toni Negri.

Politična realnost Italije in do neke mere celotnega sveta pa je ob rahlem vrenju po letu '68 in nerazrešenim razrednim konfliktom nemoteno tekla naprej v poskuse realizacije »historičnega kompromisa« in njegovih političnih ciljev: mirni prehod v socializem ali vsaj socialno državo z vključevanjem kreativnih sil multitudine, ki so »zmožne zagotoviti številne temeljne cilje produktivnega razvoja« v državni aparat, z državnimi sindikati, ki bi zagotovili nadzor nad gibanji; racionalizacijo distribucije delovne sile v okviru mehanizmov družbenih institucij planske države in stranko ali »sindikat družbenega polja« kot organizacijsko enoto mediacije interesov; ter predlog redistribucije produktivnega potenciala s podeljevanjem privilegijev javnim uslužbencem in članom politično gospodarskih elit. (Negri 2005c)

To, da je bil projekt historičnega kompromisa s svojimi protislovji ter centralno vlogo fordističnega delavca in njegove produkcijske logike obsojen na katastrofo, je posledica dejstva, da je bil sredi sedemdesetih let že v svoji osnovi anahronističen. A na potrditev in njegov končni poraz smo čakali do devetdesetih let, ko so neoliberalni diskurz in njegovi glasniki preželi socialistične in socialdemokratske stranke do te mere, da so se slednje, če so že prišle na oblast, dosledno in brezobzirno trudile izpeljati neoliberalni projekt, ki ob razpadu vzhodnega bloka in grožnje, ki jo je implicitno nosil v sebi, za svojo legitimacijo ni potreboval niti človeškega obraza več. (prav tam)

Fukuyamov (1993) konec zgodovine je tako ujel Negrija in njegove somišljenike, kolege na političnem terenu, v katerem je bilo že samo teoretsko delo na področju kolektivnih političnih bojov in gibanj tvegano, če ne nemogoče¹. Negrijeva misel je vpeta v družboslovje 80. in 90. let preteklega stoletja, ko je na področju mednarodnih odnosov prevladovala problematika postmodernizma in poststrukturalizma. Za nas je pomemben del postmodernizma in poststrukturalizma, ki je problematiziral moderno politične suverenosti s ponovnim branjem historičnih tradicij in krize, ki je kasneje pripeljala do svetovnih vojn ter kasneje dekolonizacije, bojov za neodvisnost in začetkov globalizacije. (Murphy 2012)

Ne glede na to, ali se je v svojem delu soočal s teorijo države, sindikalnega organiziranja ali globalizacije, je Negrijevo imaginacijo vseskozi buril koncept *absolutne demokracije*, tiste čiste nereprezentirane oblike vladavine, ki izhaja iz kreativnih sil in potenciala multitude² ter njene želje po osvoboditvi, in ne iz formalnopravnega okvira oblasti transcendentnega suverena nad njo. Negri koncept povzame po Spinozi (2002) in Machiavelliju (2015) in suverenost loči od njene navidezno neločljive dialektične povezave s transcendentnim suverenom.

Od Bodina (1992, 1993) do Hobbsa (2016) prek Schmitta (1994) in Agambena (1995, 2005) pa se zdi, da je koncept suverenosti opredeljujejo kriteriji, ki ga hkrati nenehno vračajo v krizo, tj., da se koncept političnega iz funkcionalistične perspektive vzpostavi od zgoraj; ker je nujno transcendentalen, ostane zaprt z izključevanjem

¹ Avtor tega dela je bil kot študent priča paradoksalnemu položaju iz začetka devetdesetih let, ko je dinamika uveljavljanja nove politične paradigme prehitevala sposobnost pedagoških ustanov, da ji sledijo. Študijski programi in imena študijskih predmetov so se spreminjala, ne da bi se spreminjali sezname temeljne študijske literature, saj so bili na voljo večinoma obstoječi učbeniki in literatura. Ti »stari« učbeniki pa so bili polni poglavij, ki niso prišla v poštev, saj se niso skladala z novimi usmeritvami. Zato je bil študijski proces pogosto komičen, saj je bila vsebina učbenikov pogosto prej bogat nabor kritik nove politične paradigme kot teoretska podlaga zanj.

² Negri in Hardt multitudine definirata kot živo alternativo, ki raste znotraj imperija in predstavlja možnost političnega delovanja glede skupnega ob sočasnem ohranjanju raznolikosti. Skratka tisti politični subjekt, ki ne potrebuje poenotenja v reprezentaciji za svoje delovanje. Multituda je tako subjekt kot polje, v katerem je možna svobodna in enaka izmenjava, ter orodje, potrebno za delo in življenje v skupnem političnem prostoru. Kot orodje je multituda odprta in mreža singularnih razlik, jih ni mogoče zreducirati na eno in ki se povezujejo v politično delovanje onkraj reprezentacije. (Negri in Hardt 2005)

vseh razlik; in definiran kot poenotenje v eno in temelji na nujnosti, iz katere črpa svoj *raison d'être*.

Izhodišča, ki opredeljujejo krizo suverenosti skozi moderno: »[s]uverenost ni avtonomna substanca, temveč odnos med vladanimi in vladajočim«; da »suverena oblast nikdar ni absolutna«; ter da si suverena oblast »neprestano prizadeva za vzpostavljanje hegemonije nad vladanimi« (Negri 2008a, 45), lahko razumemo tudi kot izhodišče za krizo suverenosti nacionalne države v globalizaciji in kot uvod v k vprašanju suverenosti kot formalne konstitucije sodobne oblasti v globalizaciji. (Murphy 178)

Procesi, ki jih poimenujemo globalizacija³, so pomenili bistven premik v razumevanju klasičnih konceptov politične moderne (nacionalna država, ljudstvo, suverenost idr.) in gospodarskih procesov v razvoju kapitalizma. Slednji je svoj razvoj v globalnem okolju temeljil na strukturi nacionalne države in hierarhiji nacionalnih držav v mednarodnih odnosih. Nacionalna država in sam ustroj mednarodnih odnosov pa sta se zaradi zunanjih vplivov globalizacije sama znašla v krizi. S tem pa je nastala splošna kriza političnih kategorij, ki se kažejo v postmoderni, ta kriza pa nakazuje na spremenjene okoliščine in potrebo po razmisleku o realnosti nove oblike suverenosti in nove oblike ljudstva.

Jameson (1991) je v svoji študiji o postmoderni in kulturni logiki poznega kapitalizma postavil tezo o globalizaciji in potrebo po izoblikovanju kognitivnega načrta tega procesa. Na poziv so se odzvali Derrida (1994), Baudrillard idr. Sledeč Lyotardu (1984) so skozi pluralnost znakovnih sistemov (*sign systems*) ponudili vrsto alternativ za tisto, kar je sicer veljalo kot kontinuiteta zgodovinskega razvoja, s ponujanjem

³ V zadnjih dvajsetih letih smo priča inflaciji uporabe termina globalizacija. Čeprav je jasno, da globalno okolje obstaja že od začetke medčloveških političnih odnosov, je globalizacija kot politični proces tesno povezan z razvojem kapitalizma. Od njegove merkantilistične oblike pa prek klasičnega modela industrijske revolucije, do povojne industrializacije perifernih regij kapitalizma. V tej nalogi bomo globalizacijo obravnavali kot politični proces, ki je pomenil rušenje povojnih ravnotežij. V tem smislu bomo globalizacijo in vse njene izpeljanke (finančno, gospodarsko, tehnološko, kulturno in globalizacijo konfliktov) razumeli kot polje nove oblike suverenosti, ki nastopa v pogojih erozije sistema nacionalnih držav ter mejnega režima, ki je služil nadzoru nad političnim in družbenim življenjem. (Amin, 1995)

vrste protizgodovinskih pogledov in pristopov k razumevanju sodobnosti. Ko je termin globalizacija v prvi polovici devetdesetih prešel v vsakdanjo rabo in je Jameson »pozval k izdelavi kognitivnega zemljevida tistega, čemur danes pravimo globalizacija« (Murphy 2012, 176), se večini predlaganih modelov nove politične realnosti ni uspelo izviti iz recikliranja starih verzij kritike imperializma ali pojasnjevanja te realnosti z blokovskimi delitvami z novimi akterji, kot je na primer Huntingtonov Spopad civilizacij (2005).

Negri na drugi strani v svojih delih ponudi svež pogled na moderno, politično organiziranje in stare dialektične sheme moderne ter ponudi nov zorni kot študija koncepta politične suverenosti kot »formalne konstitucije« oblasti v sodobnosti, skupaj s Hardtom pa jo poimenujeta Imperij⁴. S teoretskega stališča zagovarja tezo, da politična realnost postmoderne pomeni razkroj politične ontologije, ki temelji na konceptu suverenosti. Dejansko pa to pomeni, da je večina, če ne vse kategorije suverenosti, postavljena pod vprašaj, s tem pa je preoblikovana celotna realna politična krajina. Z drugimi besedami je »[v]zporedno s svetovnim trgom in globalnim obsegom proizvodnje [] nastal globalni red, nova logika in struktura vladavine, skratka, nova oblika suverenosti. Imperij je politični subjekt, ki te globalne izmenjave učinkovito urejuje, je suverena oblast, ki vlada svetu.« (Negri in Hardt 2003, 11)

Negri tako prekine s tradicijo študija suverenosti, ki ji je mogoče slediti od Jeana Bodina do Carla Schmitta, saj pokaže na prekinjeno vez med klasičnimi postulati, ki so opredeljevali zgodovinski razvoj koncepta suverenosti, in novo politično realnostjo, s čimer se razvrednotijo tudi najbolj formalne oblike tega koncepta (vrhovna oblast na nekem teritoriju), predvsem pa opozori na prekinjeno dialektično povezavo med vladajočimi in vladanimi.

⁴ Hardt in Negri definirata Imperij kot neomejeno politično bio-oblast. To najprej pomeni, da je pristojnost Imperija teritorialno nezamejena, neodvisna od meja. Nadalje to pomeni, da je oblast Imperija časovno nezamejena. Njegova oblast ni posledica vojaških osvajanj, temveč posledica neizbežnosti »na koncu zgodovine«. In nazadnje, pristojnost oblasti Imperija je sleherni vidik življenja, družbenega reda, teritorija in populacije, s katerimi upravlja in jih hkrati ustvarja. (Negri in Hardt, 2002)

Če se je kriza suverenosti od posplošenega razumevanja implikacij vestfalske ureditve naprej razreševala ali, bolje rečeno, vzdrževala s prenosom suverenosti od poenotenja v monarhu, prek poenotenje multitudine v ljudstvo in poenotenja ljudstva v nacionalno državo, bomo v nalogi predpostavili, da je globalizacija pomenila tisto točko v trajni krizi koncepta suverenosti, ki je pomenila nepovratni razpad koncepta suverenosti, ki je na relaciji ljudstvo–nacionalna država, prišel do svoje skrajne meje uporabnosti. V pogojih globalizacije suverenosti preprosto ni več mogoče misliti kot redukcijo na enega. Hegemoni model moderne politične misli je postal neuporaben za kakršenkoli konstruktiven razmislek o sodobni politični realnosti.

In če globalizaciji priznamo pomen večplastnosti njenih učinkov in moč njenega aparata podrejanja, moramo temu primerno novo realnost misliti kot globalno družbo, na podoben način, kot je vir politične misli sedemnajstega stoletja in začetek moderne suverenosti temeljil v družbi, zamejeni z državnimi mejami.

V tem smislu bomo v nalogi na primeru koncepta suverenosti razmišljali o tem, kako so se spremenile politične kategorije moderne; kaj sta pomenila potekajoč razkroj meja nacionalnih držav in vzpostavljanje novih meja; na kakšen način se odraža konec mednarodnega prava oziroma izčrpanje tega koncepta v pogojih globalizacije ter kako lahko mislimo koncept suverenosti v pogojih, kjer ni več zunanosti.

1 TEORETSKA IN METODOLOŠKA IZHODIŠČA

V nalogi bomo raziskovali enega od osrednjih politično-filozofskih konceptov, moderno suverenost v pogojih globalizacije, predvsem z vidika izzivov, ki jih slednja prinaša za klasične definicije suverenosti, prepoznavanje odnosov in razmerij med determinantami, ki določajo koncept suverenosti in vprašanja, povezana s prepoznavanjem nosilca oz. nosilcev suverenosti v dobi globalizacije, skozi študij relevantne literature ter opusa del italijanskega političnega misleca Tonija Negrija.

Koncept suverenosti se je skozi zgodovino politične misli spreminjal in prilagajal skladno s spreminjanjem pogojev, v katerih je suverenost mišljena, definirana in udejanjana, ter skladno z razmerji in odnosi med determinantami, ki določajo njen okvir. In vendar je sam koncept v teoriji politične misli zdržal preizkus časa in serije sprememb na polju političnega, tako da je še danes eden od konceptov, ki se mu v politični teoriji ni mogoče izogniti.

Širino rabe koncepta lepo povzameta Kokol in Pikalo, ko zapišeta, da se suverenost uporablja »kot sinonim za neodvisnost ter samostojnost držav in državljanov, tako v političnih zahtevah nacionalistov, v procesih demokratizacije, pa tudi v sodobnih diskurzih, ki se osredotočajo na položaj nacionalnih držav v dobi globalizacije. Z njo narodi argumentirajo svojo politično in zgodovinsko pravico do samoodločbe, ljudstvo pravico do demokratičnega odločanja, države pa z njo branijo svojo ozemeljsko nedotakljivost. Suverenost zato v veliki meri definira moderno državo, tako v notranjem okolju (npr. avtoriteta, demokracija, vladanje itd.) kot v zunanjih razmerjih (npr. samostojnost, državnost, neodvisnost itd.), posledično pa je tudi v centru razprav o njenih postmodernih transformacijah ...« (Kokol in Pikalo 2015:1078) Kljub takšni širini rabe pa koncept razumeta kot ključen v sodobni teoretični misli: »Suverenost je torej tudi eden ključnih pojmov in konceptov, ki definirajo globalizacijske procese, kot argument pa jo uporabljajo tudi tisti, ki te procese zanikajo. S suverenostjo se razlagajo teorije mednarodnih odnosov, argumentirajo javne politike in ekonomsko-politične odločitve; usmerjajo nacionalistična čustva, vodijo in opravičujejo vojne itd.« (Kokol in Pikalo, prav tam)

Zdi se, da se koncept moderne suverenosti z vsako spremembo na polju političnega, spremembo v razmerjih moči med determinantami suverenosti (ozemlje, nosilci suverenosti, oblastna razmerja ...) izmuzne poteku roka trajanja, se na novo definira,

redefinira in ponovno vznikne kot osrednji koncept politične misli, tako da se *haecceitas* suverenosti, torej tisto, kar je ali naj bi bila suverenost, nenehno prilagaja vsakokratni spremenjeni realnosti na polju političnega, ne da bi zares odvrigel stara oblačila in preobleke.

Pogosto pa se koncept suverenosti v politični misli uporablja kot vsestranska teoretska bergla, s katero je mogoče zakoliti meje in vsebine slehernega ključnega termina in koncepta zadevnega področja raziskovanja, od nacionalne države do globalizacije ter vseh vmesnih akterjev, razmerij oblasti in njene vsebine, nosilcev suverenosti in postopkov definiranja in zagotavljanja skupnega itd. Hkrati pa se isti koncept uporablja kot kladio, ki vsa ta razmerja v bumerangovem loku podira in postavlja na novo.

Ne glede na omenjeno odpornost in vsestransko uporabnost koncepta pa klasični koncept moderne suverenosti, ki je na mestu osrednjega koncepta diskurza politične filozofije vztrajal približno pet stoletij, izgublja svojo vlogo in moč razlaganja politične realnosti in razmerij moči med zadevnimi akterji.

Več kot petstoletna raba koncepta in dejstvo, da je koncept suverenosti v vsem tem času ostal eden od osrednjih in priljubljenih konceptov v moderni politični misli, ter posledično obsežno teoretsko gradivo (Bezjak 2012:18), hkrati pomeni izziv in težavo za vsakega raziskovalca. Da bi zajezili širino polja raziskovanja in zadovoljili namenu te naloge, se bomo v raziskovanju skušali omejiti na literaturo in avtorje, ki na neki način problematizirajo klasična pojmovanja koncepta suverenosti in skušajo misliti ali redefinirati koncept suverenosti v pogojih globalizacije, to so predvsem Hardt, Negri v nadaljevanju pa tudi Agamben (1995, 2005), Sassen (1994, 1996, 2001, 2007), Harvey (2011, 2013), Wallerstein (1979, 1999a, 1999b), Balibar (1994, 2002a, 2002b, 2004a, 2004b, 2008), Amin (1997, 2011) idr.

V devetnajstem in dvajsetem stoletju je namreč prevladoval pogled na koncept suverenosti, ki jo reducira na absolutno oblast na določenem prostoru, brez notranjih meja in omejitev. Miselni tok, ki izhaja iz absolutnega suverena, kot sta si ga zamišljala Bodin in Hobbes, je jasno prepoznaven v sodobnih mislecih, kot sta Schmitt in Agamben (Negri 2003b)

S klasičnim pojmovanjem koncepta suverenosti, pa je v pogojih globalizacije vedno težje jasno in nedvoumno določiti odnose med temi elementi in določiti nosilca ali

nosilce suverenosti. Če k temu prištejemo še vprašanje krize reprezentativne politike suverenosti ljudstva, pa se pod vprašaj postavlja sama razlagalna moč teoretične strukture, ki »temelji na dispozitivu vrhovne in centralizirane oblasti v državi in nad državljani« (Bezjak 2012, 3)

Verjetno nismo prva generacija raziskovalcev, ki svoj trenutek v zgodovini dojema kot čas, v katerem se ne moremo več zanašati na stalnost konceptov, ki nam omogočajo dožemanje »realnosti« in definirajo naša razumevanja sodobnosti. Kljub temu pa se je za razumevanje koncepta moderne suverenosti in njenih nosilcev, ki bi preseglo enkratni moment v času, treba »odmakniti od predpostavk resničnosti, naravnosti, večnosti, nespremenljivosti, absolutnosti, trdnosti, obstojnosti, nevtralnosti, ljudskosti, nacionalnosti itd. in ga namesto tega vključiti v analizo oblasti razmerij, razmerij moči in političnih praks, ideologij in diskurzov.« (Kokol in Pikalo 2015, 1094) Če poleg navedenega upoštevamo še prej omenjeno fluidnost in nestanovitnost samih konceptov, ki določajo suverenost, je *haecceitas* suverenosti, tj. »tisto, kar je« suverenost, mogoče misliti le skozi stalno fluidnost razmerij moči med njenimi determinantami.

Ta zadrega pa hkrati odpira tudi polje za ponovni teoretski razmislek o konceptu, ki »[n]i niti statičen niti stabilen koncept, temveč je odvisen od okoliščin, družbeno-političnih idej vsakokratnega zgodovinskega dogodka ter notranj[ih] in zunanji[ih] diskurzivnih dejavnikov« (Kokol in Pikalo 2015, 1077), ter možnost, da v procesih vzpostavljanja razmerij moči med temi dejavniki prepoznamo možne prihodnje trende teoretske misli.

Prav v tej fluidnosti vidimo priložnost za ponovni teoretski razmislek o suverenosti, relevantnosti njene definicije in njenih nosilcih, ki ga bomo izvedli skozi raziskovanje teoretskega opusa del enega najvznemirljivejših političnih mislecev sodobne, Tonija Negrija, ki je v svoji misli predvsem v zadnjih dveh desetletjih postavil teoretska orodja za razumevanje različnih oblik suverenosti v razmerah globalizacije in konstituiranje njenih nosilcev v pogojih, v katerih klasične definicije moderne suverenosti in določanje njenih nosilcev niso več ustrezne. Raziskovati suverenost skozi historično prizmo teoretske misli na področju politične filozofije namreč pomeni raziskovati družbeno-politične in ideološke boje, razmerja moči, politične prakse ... (Kokol in Pikalo 2015), Negri pa se raziskovanjem teh tem posveča že praktično ves čas svojega delovanja.

Vprašanje, ki se nam najprej zastavlja, je torej, na kakšen način misliti suverenost kot »način delovanja in razmišljanja o politični oblasti« (Bezjak 2012, 1) v dobi prepustnosti meja vpliva moderne države, te klasične politične institucije, in na kakšen način misliti nosilca ali nosilce (če ne govorimo več o enem samem nosilcu) suverenosti v dobi krize reprezentativne politike in v pogojih aktualnih (globaliziranih) političnih skupnosti in njihovih medsebojnih razmerij.

Na neki način nam takšna metodologija raziskovanja omogoča, da zapremo preobsežnost teoretskega polja za namen te naloge, po drugi strani pa lahko v Negrijevem opusu in literaturi, na katero se sam opira, z raziskovanjem razmerij, političnih tenzij in bojov znotraj okvirov teorije suverenosti poiščemo tiste teoretske nastavke, ki nam približajo razumevanje aktualne krize suverenosti v pogojih razmerah globalizacije ter možne smeri razreševanja te krize.

Če torej izhajamo z dveh prevladujočih zornih kotov opazovanja krize suverenosti, vidika »suverenosti države (ta pogled je danes prevladujoč v politologiji) in [] vidika[] suverenosti ljudstva« (Bezjak 2012, 186), se Negri z iskanjem suverenosti na polju imanence nedvomno znajde onkraj te delitve in išče možnosti za njeno preseganje.

Sam krizo suverenosti postavi že na sam začetek moderne, na polje imanence (Negri 2003) V centru moderne obstaja konflikt med »immanentnimi silami želje in združevanja, ljubezni do skupnosti, na drugi strani pa močno roko vseobsegajoče oblasti, ki nalaga in utrjuje red na družbenem polju«. (Negri 2003, 69) In prav ta konflikt naj bi razreševala oziroma vsaj medtirala suverena država, a predlagana rešitev, pravi Negri, ponuja lažno dilemo »svoboda ali sužnost, osvoboditev želje ali njeno podjarmljenje.« (Negri, prav tam) In prav v tej dvojnosti vidi Negri izvirno protislovje v konceptu moderne suverenosti, ki do danes ni ostalo razrešeno.

Ne glede na to, ali se s problemom soočimo z vidika t. i. upadanja vpliva države v »času globalizacije[, ko] suverenost države ni nič bolj v krizi, kot je bila kdajkoli« (Bezjak 2012, 186), ali z vidika ljudstva in krize političnega upravljanja, demokratičnega deficita ipd., ostaja omenjeno protislovje nerazrešeno oziroma se še povečuje. V tem se strinjamo s Simono Bezjak, ki ključno vprašanje suverena v sodobnosti vidi v vprašanju, kako »mehanizme in nasledke suverenosti ljudstva, ki so v okviru industrijskega kapitalizma vodili do edinstvenega in morda celo izjemnega

(fordističnega) kompromisa in serije socialnih pravic, na novo artikulirati in tudi zagotavljati na transnacionalni ali globalni ravni«. (Bezjak 2012, 186)

V trenutni krizi suverenosti se je ponovno pokazalo, da klasični koncept, ki predvideva unilateralno, končno definicijo suverenosti, torej suverena z monopolom nad prisilo, ki, kot pravi Agamben, razglša in ukinja izredno/izjemno stanje (2005, 1), ne ustreza več niti teoretikom, ki s prilagajanjem trenutnemu kontekstu poskušajo prenoviti in oživiti zgodnje moderne definicije suverenosti. Meje teritorija, nad katerim naj bi suveren vršil svoj monopol, so zabrisane, znotraj njega pa se pojavljajo nove in nove meje in omejitve, ki kazijo idealno podobo nemotenega izvajanja absolutne oblasti. Klasični vzvodi oblasti, kot so superiorna vojaška, monetarna sila in zmožnost vladanja na nekem teritoriju, pa v pogojih globalizacije niso in ne morejo biti več orodja, ki bi zagotavljala absolutno suverenost, če so sploh kdaj bila.

Za Negrija je možnost, da suverenost v tem razmerju sil razumemo kot absolutno oblast, le še iluzija. To seveda ne pomeni, da si klasični centri moči ne prizadevajo zavzeti novega globalnega teritorija ali centrov imperija, nad katerim bi ponovno vzpostavili suverenost v klasičnem smislu, torej da boj za prestol suverena ne poteka več. Vendar v tem biopolitičnem razmerju ni več prostora za klasičnega nosilca suverenosti narod, ljudstvo, multitudo, saj je zreduciran na podložnika in izvrševalca ukazov ..., s temi protislovji pa je »kakršnokoli absolutno pojmovanje suverenosti vrženo iz ravnotežja«. (Negri 2008a, 58)

Izvirnost teme te magistrske naloge vidimo prav v poskusu opredelitve navedenih protislovij koncepta suverenosti v sodobnosti in teoretskem razmisleku o možnih smereh razreševanja teh protislovij v teoriji politične filozofije z naslanjanjem na Negrijev opus, njegove kritike in sorodne avtorje. V tem smislu bomo v nalogi poskušali opredeliti ključna vprašanja krize suverenosti ter poiskati možne odgovore na to krizo pri Antoniu Negriju in jih poskusili preveriti na polju aktualne družbenopolitične sodobnosti. Izvirnost naloge torej vidimo tudi v tem, da je s pregledom opusa Tonija Negrija s stališča teorije suverenosti možno povzeti ključne smeri misli enega najpomembnejših avtorjev s področja politične filozofije zadnjih 40 let, kar v slovenskem prostoru do sedaj še ni bilo izvedeno.

1.1 DOMNEVE OZIROMA RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Glede na to, da sledimo toku misli Tonija Negrija, si bomo vzeli nekaj več svobode in navedli več tez, kot je to običajno za magistrsko nalogo. Želeli bi namreč preveriti nekatere njegove teze, ki jih je razvijal v zadnjih nekaj desetletjih svojega teoretskega ustvarjanja, ter jih poizkusili umestiti v razmislek o suverenosti.

V nalogi bomo koncept suverenosti obravnavali kot fluidni teoretski koncept v misli italijanskega politologa in filozofa Tonija Negrija, ki se spreminja v odnosu do svoje zunanosti in materialnih pogojev, v katerih je mišljen. Zato je pri razmisleku o sodobnih vprašanjih koncepta moderne suverenosti nujno vključiti v analizo tudi oblastna razmerja, razmerja moči in politične prakse, ideologij in diskurzov. V tem smislu bomo v magistrski nalogi domnevali, da je kriza suverenosti stalnica v razvoju koncepta suverenosti že vse od začetka moderne in modernih oblik državnih organizacij.

Izhajali bomo iz domneve, da koncept suverenosti, ki suverenost razume kot absolutno oblast na določenem prostoru, brez notranjih meja in omejitev, oziroma koncept, za katerega je značilen dispozitiv centralizirane in absolutne oblasti na zamejenem teritoriju, ni več ustrezen za teoretsko razlago sodobne globalne politične realnosti.

Ali je suveren sploh še potreben? Izhajali bomo iz domneve, da je koncept tradicionalne suverenosti v svojem bistvu nujno odnos med vladajočimi in vladanimi ter da so slednji, kljub svoji produktivni družbeni moči v pogojih globalizacije, mrežne oblasti in imperija, čedalje bolj izključni proizvajalci družbene organizacije. Domnevali bomo, da multituda hkrati s proizvodanjem v skupnem (sodelovanje, komunikacijo, oblike življenja in družbene odnose) proizvaja tudi politične odločitve skupnega, zato ekonomska proizvodnja multitudine ni zgolj model političnega odločanja, temveč tudi politično odločanje samo.

Če se torej koncept moderne suverenosti tesno prilega kapitalističnim teorijam in praksam ekonomskega upravljanja, kot trdita Negri in Hardt (2005, 3016), bomo v njuni teoretski misli poskusili pokazati na možnosti in oblike koncepta suverenosti, ki jih ni mogoče zreducirati na »vladavino enega«. Izhajali bomo iz domneve, da je cilj suverenosti v pogojih globalizacije absolutna demokracija, ki je ni mogoče zreducirati

na unitarno vladavino enega, zato tudi kakršnegakoli nosilca suverenosti ali suverena ne moremo misliti v kategorijah tradicionalnega koncepta suverenosti.

V tej luči pa ne moremo mimo odgovora na vprašanje, ali je mnogoterost multitudine (larpurlartizem je na tem mestu uporabljen namenoma), ki se ne pusti zreducirati na unitarno vladavino, ustrezna družbena oblika, ki je sposobna politične artikulacije skupnega. Če smo začeli z domnevo dvojnosti in večne krize koncepta suverenosti ter pod vprašaj postavili unitarno vladavino v samem konceptu, pa zaključimo z domnevo, ki prežema Negrijevo misel skozi celoten njegov opus, in sicer da je za uspešno razrešitev krize koncepta moderne suverenosti v pogojih globalizacije treba misliti model, v katerem vsi elementi v biopolitični družbeni organizaciji nastopajo na isti ravni oziroma so »različni v družbi prisotni elementi, sposobni sami sodelujoče organizirati družbo in zato ne potrebujejo zunanje avtoritete, ki od zgoraj vsiljuje red družbi«. (Negri in Hardt 2005, 321)

1.1. METODOLOŠKI OKVIR RAZISKOVANJA

Zakoličiti metodološki okvir raziskovanja kljub oženju polja raziskovanja na že tako obsežnem teoretskem polju pomeni poseben izziv za raziskovalca, saj je »[n]a teoretski ravni [] klasični pristop in koncept absolutne suverenosti, predvsem v postmodernem času ontološkega in epistemološkega relativizma, pluralizma, skepticizma, fragmentacije, lokalizma, simultanosti ter dekonstrukcije zgodovine, identitet, ideologij, razvoja in pomenov (itd.), očiten anahronizem. Pojavlja pa se vse več novih teorij in pristopov k suverenosti. Od zagovornikov (relativno) obstojne suverenosti držav do transformacionistov, ki zagovarjajo deljeno suverenost, večnivojsko ali tekočo suverenost, pa do konstruktivistov, ki so dognali, da koncepti, kot je npr. državnost, niso trajna in trdna dejstva, predvsem pa ne materialni pojmi. Suverenost ni posledica državnosti, temveč je institucionalno dejstvo, ki obstaja zaradi specifičnega družbenega dogovora«. (Kokol in Pikalo 2015, 1084)

Naš namen ni in ne more biti, da bi v nalogi obdelali vse formacije in transformacije razumevanja koncepta suverenosti, saj bi zaradi širine teoretske polja tak metodološki pristop bistveno presegal omejitve te naloge. V nalogi želimo identificirati posamezne ključne zgodovinske momente v razvoju koncepta suverenosti,

protislovja, ki so te momente spremljala, in rezultate razreševanja teh nasprotij, vse to pa umestiti in uporabiti pri razumevanju sodobne krize suverenosti.

Naša metoda bo analitična in interpretativna z branjem teoretske dediščine Tonija Negrija, njegovih somišljenikov, pa tudi kritikov. V nalogi se bomo torej teoretsko še dodatno omejili na opus Tonija Negrija in sorodnih avtorjev, z ekskurzi v genealoški nastanek koncepta suverenosti in v smeri mišljenja o nastanku koncepta ter o krizi moderne suverenosti, vzpostavljanjem političnih subjektov, ki zavzemajo in/ali prevzemajo polje suverena, ter omenjene koncepte poskusili umestiti v sodobni kontekst, ki mu rečemo globalizacija, ter poskusili določiti vsebinske razlike, ki jih pogojuje ta kontekst za razumevanje krize koncepta suverenosti. Pregledali bomo teoretske nastavke Negrijeve misli za pričujoča vprašanja o suverenosti in jih na ključnih mestih soočili z relevantnimi kritikami, dopolnitvami in sorodnimi misleci.

Izvirna in še vedno prevladujoča ideja o konceptu moderne suverenosti kot vrhovne ali absolutne oblasti na zamejenem ozemlju nam bo služila kot izhodiščna točka omenjenih protislovij in posledično vznikle krize suverenosti. Kot smo nakazali že v uvodnem delu, bomo v nalogi sledili rdeči niti, ki je značilna za opus Tonija Negrija, da je nastanek moderne suverenosti tudi začetek njene krize, ki je v svojem bistvu ostala nerazrešena vse do danes.

Sledili bomo trem zgodovinskim momentom nastanka in redefiniranja moderne suverenosti, ki jih prepoznata Negri in Hardt: »Prvi je revolucionarno odkritje ravni imanence; drugi je reakcija zoper te imanentne sile in kriza v obliki avtoritete; tretji pa je delna in začasna rešitev te krize z oblikovanjem moderne države kot lokusa suverenosti, ki transcendirata in posreduje raven imanentnih sil.« (Negri in Hardt 2003, 69–70)

V tem smislu lahko rečemo, da gre za soočenje klasičnega razumevanja suverenosti, kot so jo postavili Bodin (odkritje imanence), Hobbes (vrhovna avtoriteta) in Rousseau (oblike demokracije), z Negrijevo reinterpretacijo Spinoze, Machiavellija in drugih ter zornega kota sodobnosti oziroma za iskanje protislovij, ki so koncept suverenosti nujno potisnili v pet stoletij trajajočo krizo. Če je za prve tri teorije značilen dispozitiv centralizirane in absolutne oblasti (Bezjak 2012, 11), s katero so želeli vnesti stabilnost in predvidljivost tako v znotrajdržavnih kot meddržavnih

političnih odnosih, pa jim slednji postavljajo ogledalo, ki ne kaže pričakovane podobe in omenjena protislovja le še pogloblja.

Če predpostavimo, da je koncept suverenosti otrok evropske moderne in da proces vzpostavljanja suverenosti ni bil ne enoten ne miroljuben proces, temveč da ga že od začetka spremlja protislovje med svobodo in sužnostjo oziroma podreditvijo, bomo v nadaljevanju sledili smerem transformacije koncepta, ki so sledile politični evoluciji moderne in spremljajočim napetostim in bojem za njeno redefinicijo. Med njimi so procesi, povezani s širjenjem evropske vladavine nad svetom in kasnejšimi procesi kolonializma, uporov proti kolonialnim oblikam nadvlade v obliki dekolonizacije in ponovne reakcije zdaj že globalnega gospodstva v obliki globalizacije.

S prehodom od suverenosti ljudstva do suverenosti nacionalne države bomo zakoličili odnos do zunanjega, zunanosti in meje kot eno od ključnih determinant koncepta in meja suverenosti ter poskusili opredeliti materialne pogoje, ki so privedli do tega prehoda, predvsem »zahtev[e] po vzpostavitvi novega ravnovesja med procesi kapitalistične akumulacije in strukturami oblasti«.(Negri in Hardt 2003, 88)

Če Bartelson (Kokol in Pikalo 1995, 239) ugotavlja, da je »suverenost pogojena s celotnim sistemom konceptov, ki konstituirajo politično realnost in naše razumevanje te realnosti, hkrati pa je ta sistem pogojen s konceptom suverenosti«, bomo sami izhajali iz trditve, da je suverenost »... politična in pravna inovacija določenega zgodovinskega obdobja« (Kokol in Pikalo 2015, 1087), ki ni posledica državnosti, temveč rezultat vsakokratnih materialnih pogojev, razmerij moči in družbenih bojev ali drugače »[s]uverenost je, tako kot meja, predvsem družbena in politična praksa«.(Foucault 2007)

Preverili bomo nekatere zgodovinske momente, ki so pomenili prelom s klasično tradicijo suverenosti, in prehode, ki ustvarjajo materialne razmere ter spreminjajo razmerja moči do te mere, da lahko začnemo govoriti o pojavu in relevantnosti determinant globalne oziroma imperialne suverenosti, mrežne oblasti, rahljanju meja in vzpostavljanju novih meja, vprašanjih monopola nad prisilo in vladavino enega suverena. Poskusili pa bomo zarisati tudi vsebino in obliko imperialne suverenosti, razmerij moči ter njena notranja nasprotja.

V končnem delu pa bomo naredili ekskurz onkraj suverenosti *izrednega stanja* ter se spraševali, ali so klasični postulati moderne suverenosti sploh še relevantne

kategorije za teoretski razmislek o suverenosti v kontekstu globalizacije ter kateri so tisti elementi, ki lahko vstopijo v ta na novo izpraznjen teoretski prostor. Vse prevečkrat se namreč zgodi, trdita Negri in Hardt, da »[t]eorija suverenosti mnoge zavede, da sfero političnega pojmujejo kot področje samega suverena. Osredotočajo se na primer na državo, vendar je to preozek pogled na politično. Suverenost je nujno dvostranska« (2005, 316) ... »Torej, odnos med vladajočimi in vladanimi oboji, pa so bistveni za koncept suverenosti, ki je tako dualni sistem oblasti.« (prav tam)

Da bi lahko na teren te dualnosti vpeljali oba zadevna politična subjekta, pa se moramo nujno vprašati o politični sposobnosti multitudine. Negri in Hardt koncept multitudine vpeljeta v teorijo suverenosti skozi njeno sposobnost produkcije, a se hkrati sprašujeta, ali je multituda, ki temelji na skupnem in ki »ves čas presega meje oblasti, nakazuje njeno nezdružljivost z vladajočim sistemom – in v tem pogledu njeno antisistemsko naravo« (Negri in Hardt 2009, 166), sposobna vzpostaviti svoje osvobodilne politične usmeritve.

V pogojih moderne suverenosti, ki se »tesno prilega kapitalističnim teorijam in praksam ekonomskega upravljanja« (Negri in Hardt 2005, 3016) in tako kot kapitalistični proizvodni proces zahteva unitarno figuro oblasti »suveren[a] nad zasebno domeno tovarne« (prav tam), se nam zastavlja vprašanje, ki se z vidika izvajanja suverenosti zdi očitno. Prvič, ali so hegemonija in poenotenje oziroma oblikovanje suverena v klasičnem smislu (država, partija, ljudstvi ...) nujni pogoji za politiko? In naprej, ali je mogoče razviti oblike lastne organizacije onkraj teh institucij ter ali je multituda, kot jo razvijeta Negri in Hardt, pripravljena in zmožna izpolniti ta pričakovanja? (Negri in Hardt 2010) Ali kot je opredelila Simona Bezjak, »poziva[mo] k redefiniciji oziroma transnacionalizaciji in globalizaciji koncepta političnega ljudstva in državljanstva, ki bi ustrezalo sodobnemu globaliziranemu svetu, v katerem živimo«. (2012)

V tem metodološkem okviru bomo torej poskusili zgostiti več kot 5 stoletij dolgo potovanje formiranja in reformiranja koncepta moderne suverenosti s stališča politologa in filozofa Tonija Negrija, na koncu pa bomo prišli do popolne redefinicije koncepta globalne suverenosti, primerne za sodobni globalizirani svet.

Glede na to, da je misel Tonija Negrija ena od rdečih niti te naloge, smo se odločili narediti kratek pregled njegovega življenja, ki je bistveno zaznamovalo tok njegove

misli in dela. V naslednjem poglavju smo zato dali prostor tudi samemu avtorju, ki v daljših citatih spregovori o svoji izkušnji v prvi osebi ednine.

1.2. TONI NEGRI, INTELEKTUALEC ALI POLITIČNI AKTIVIST

»Negri se je, pa če je to komu všeč ali ne, kot intelektualec vedno postavil na stran razrednega boja in prepričano zagovarjal trontijevski (Mario Tronti, op. p.) rek italijanskega 'delavskega' nazora (operaizma, op. p.), ki se jasno glasi, da zares pozna le ta, kdor zares sovraži. Gospodarje namreč. Kajti Negri je bil vedno, pa če je to komu všeč ali ne, hkrati filozof politike in aktivistični politik ...« (Bianchi, 2016)

Vprašanje iz naslova tega podpoglavja je seveda retorično. Če bi vprašali Negrija, bi verjetno odgovoril, da obstajata dva Negrija: eden intelektualec, teoretik in politični filozof ter drugi politični aktivist, hkrati pa tudi, da ni enega brez drugega. Če bi sklepali na podlagi njegove življenjske in teoretske poti, bi lahko rekli, da sam nikdar ne bi želel ločevati teh dveh kategorij. Večkrat je tudi sam izpostavil, da je za svoje teoretsko delo iz prakse načrpal vsaj toliko, kot je njegovo teoretsko delo vplivalo na prakso, ki jo je živel. Kljub temu pa je dvojnost njegov stalni sopotnik tako v osebнем življenju kot tudi v teoretskih prizadevanjih, dvojnost, ki se pogosto kaže kot protislovna dilema, bodisi na metafizični bodisi na vsakdanji ravni, in dvojnost, ki so jo njegovi kritiki pogosto razumeli kot dvoličnost, da bi jo lahko uporabili kot dokazni material za njegovo precenjenost ali celo za popolno neveljavnost njegovih predpostavk: »Intelektualno življenje teoretiziranja proti praktičnemu življenju aktivista; akademska specializacija filozofskega idealizma proti materialistični nagnjenosti k direktni politični akciji; samostojno raziskovanje v izolaciji proti sodelovanju; objektivna pedagogika proti pristranskemu raziskovanju; transcendentna Oblast [*potere*] proti imanentni moči [*potenza*].« (Murphy 2012, 8)

Podpoglavje o avtorju običajno ne sodi v poglavje o teoretskih in metodoloških izhodiščih. Vendar je pri Negriju treba narediti izjemo. Življenje in delo Tonija Negrija⁵ nikogar, ki čuti strast do sodobnih politično-filozofskih vprašanj, ne pusti hladnega. Na področju aktivizma je avtor, ki je oživil vstajniško branje Marxa in marksističnih politik skozi kritiko uveljavljenih, parlamentarnih in tradicionalnih levih strank v Italiji. Na področju teorije je filozof, ki je svoja najpomembnejša dela napisal na temo študija oblasti in subjektivitet, zaradi česar upravičeno sodi med elitno skupino njegovih sodobnikov Foucaulta, Deleuza in Guattarija na tem področju. Ko govorimo o Negriju in njegovi življenjski poti, pa ne moremo zaobiti aktualnih političnih dogodkov, ki jih je sam pomagal formirati, med tem pa so dogodki formirali njega in njegovo teoretsko smer. (Murphy 2012)

Zaradi kombinacije akademik-aktivist se nanj že več kot 40 let lepijo oznake, da je zgolj provokator, ki opravičuje revolucionarno nasilje in daje podlago za terorizem. Niti dolgoletno politično in akademsko izgnanstvo v Francijo niti zapor, v katerega se je vrnil v devetdesetih letih v času levosredinske vlade, niti okolje, ki se je zdelo naklonjeno politični spravi med državo in levimi političnimi gibanji iz sedemdesetih let v Italiji, pa niso prinesli njegove rehabilitacije v javnem življenju. Vse preveč je bilo javnih osebnosti, ki so mu želele odvzeti pravico misliti, raziskovati in posredovati v javnem prostoru, do napadov v italijanskem desnem tisku, v katerem ga še vedno imenujejo *cattivo maestro* (zlobni oz. hudobni profesor, op. p.), tisti, ki kvari mladino.

Predsednik italijanske republike je v javnem nastopu izjavil, da sem najnižkotnejši tip, kar si jih da zamisliti, da sodim v najhujšo od vseh kategorij razvpitega Lombrosa⁶, da sem, skratka, odvraten in nevaren kriminalec. Ko kaj takega o vas reče predsednik republike, ni posebej hecno. (Negri 2005b, 44–45)

V teh napadih pa niso prednjačili zgolj njegovi naravni sovražniki in politična desnica, saj je celo na levici dolgo veljal za *persono non grato* in bi bil še vedno deležen

⁵ Toni ga kličejo tovariši, čeprav je Antonio njegovo uradno ime. Kot je sam pojasnil (Negri, 2005b), mu je ljubše Toni. V obdobju, ko je zaporno kazen prestajal v zaporu, je po tem, kako so ga klicali sojetniki tudi vedel, ali gre za prijatelje, ki so ga klicali Toni, ali vohune, ki so ga naslavljali z Antonio.

⁶ Cesare Lombroso, italijanski kriminolog, ustanovitelj italijanske šole pozitivistične kriminologije, ki je trdil, da je kriminalnost podedovana ter da je »rojene« kriminalce mogoče prepoznati po njihovih fizičnih značilnostih.

zmerljivk, da je komunist, če ne bi evropski levi filozofi izkoristili finančno krizo leta 2008 za rehabilitacijo pojma komunizem in pojem ponovno reaktivirali v svojih razlagah največje finančno-gospodarske in posledično socialne krize po tridesetih letih prejšnjega stoletja. Z Imperijem, v katerem Negri in Hardt predvidita omenjeno krizo kapitala zaradi njegove izčrpane sposobnosti inoviranja proizvodnje, se je Negri na velika vrata dokončno vrnil iz akademskega »izgnanstva«.

Imperij je nastal, ko je Negri, še kot zapornik, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja začel pisati serijo knjig, ki naj bi izšle kot učbeniki na temo moderne suverenosti (Casarino in Negri 2008, 65–66). Zaradi težav z založnikom je delo kasneje izšlo v soavtorstvu z Michaelom Hardtom pod naslovom Imperij v založbi Harvard Press (2000). Z njim pa Negri ni postal zgolj uveljavljen teoretik v akademskih krogih, ampak tudi domače ime in referenca za sleherni intelektualni pogovor o družbenem procesu, ki je bistveno zaznamoval obdobje od konca osemdesetih do danes, globalizacijo.

Z Imperijem sta Negri in Hardt namreč ponudila paradigmatski obrat v razumevanju in pogledu na spremembe svetovnega reda, ki so se resda začele že v davnih šestdesetih letih s krizo fordističnega modela kapitalistične produkcije na Zahodu, nadaljevale z odgovorom kapitala na to krizo v surovem neoliberalizmu Thatcherjeve in Reagana in se izkristalizirale s koncem hladne vojne in negotovostmi, ki so spremljale razpad bipolarnega sveta. »[V]elika večina pravnih teoretikov [je] preprosto skušala oživiti anahronistične modele in jih aplicirati na nove probleme. Večinoma so le obrisali prah z modelov, ki so bili aktualni ob nastajanju nacionalne države, in jih ponovno ponudili kot interpretativne sheme za branje procesa graditve nadnacionalne oblasti.« (Negri in Hardt 2003, 20) Medtem ko so v uveljavljenih krogih filozofije, politologije, mednarodnih odnosov in mednarodnega prava teoretiki še vedno tavalili v temi z iskanjem dostojnega protipola edini preostali velesili po koncu hladne vojne, ki bi vrnila smisel prežvečenim teorijam o iskanju ravnotežij med (vele)silami, sta Negri in Hardt ponudila teoretsko podlago za razumevanje nastanka družbenopolitičnih pogojev globalizacije in transformacijo globalnega kapitalizma iz imperializma v Imperij.

... z »imperijem« zarisujeva zelo natančno reč: prenos suverenosti nacionalnih držav na višjo entiteto. Ta prenos je bil skoraj vedno razumljen s pomočjo »notranje analogije«, se pravi, kot bi bil Imperij

implicitno ena nacionalna država, velika za ves svet ... Midva pa, nasprotno, vztrajava pri dejstvu, da se velikih prenosov suverenosti, ki trenutno potekajo na vojaškem, monetarnem, kulturnem, političnem in jezikovnem področju, ne da reducirati na nobeno notranjo analogijo, kar pomeni, da je struktura imperija radikalno drugačna od strukture nacionalnih držav. (Negri 2005b, 44–45)

Toda od kod prihaja teoretik, ki je v zadnjih štiridesetih letih, s svojim teoretskim delom vsaj toliko kot s svojim političnim aktivizmom ter s svojim načelnim zavzemanjem za delavce izzval toliko sovraštva, predvsem v Italiji, pa tudi drugod po svetu⁷? Za odgovor na to vprašanje si bomo pomagali s Timothyjem S. Murphyjem, ki je v svoji knjigi »Antonio Negri« (2012) lepo povzel njegovo življenjsko pot, ki pa ji bomo dodali dele Negrijeve lastne izpovedi, kot jih je zaupal Anne Dufourmantelle v intervjuju iz leta 2002, ki je v slovenskem prevodu izšel kot Vrnitev (Negri 2005b)

Moj oče je bil eden od ustanoviteljev Komunistične partije v Livornu leta 1921, bil je tajnik županstva v nekem mestu blizu Modene. V času fašizma so ga poniževali, trpinčili, zasledovali. Na koncu so ga vrgli na cesto. Umrl je leta 1936, ko sem bil star dve leti. Moja mama je bila vzgojiteljica v osnovni šoli. Pričela je delati, ko je umrl moj oče. Odhajala je ob petih zjutraj in se vračala zvečer: treba je bilo preživeti tri otroke ... (Negri 2005b, 28)

Antonio Negri se je rodil 1. avgusta 1933 v italijanski Padovi. Očeta so leta 1936 ubili fašisti, starejši brat pa je padel med drugo svetovno vojno. Odraščal je z mamo, učiteljico v osnovni šoli, in svakom, partizanom iz Trenta, ki je bil poročen z njegovo starejšo sestro. Po vojni se je vpisal na Univerzo v Padovi, kjer je kasneje tudi poučeval več kot dve desetletji. Na študiju filozofije se je že zgodaj izkazal in urejal revijo *Il Bo* ter se kot predsednik skupine *Gioventu Italiana Azione Cattolica* (GIAC, Italijanska mladina Katoliške akcije) srečal z mladimi intelektualci katoliške mladine, kot so Umberto Eco, Gianni Vattimo idr. Po izkušnji s kolektivno organizacijo v kibucu v Izraelu je zapustil GIAC. Študij je nadaljeval v Parizu, Oxfordu, Tübingenu in

⁷ Spomnimo se izpada nekdanjega poslanca in svetnika v ljubljanskem mestnem svetu Dimitrija Kovačiča, ki je Negrija ob izdaji slovenskega prevoda knjige *Multituda* leta 2006 ozmerjal s teroristom, ki nima kaj iskati v Ljubljani.

München. Ko je leta 1958 doktoriral na temo nemškega historicizma, kasneje je to izšlo v knjigi »*Stato e diritto nel giovane Hegel*« (Država in pravo pri mladem Heglu 1958) je na padovski univerzi že dve leti poučeval politične vede. (Murphy 2012)

Dejanje, akcijo, vidim kot nekaj, kar tvori skupnost, kar proizvaja substanco našega dostojanstva in našega življenja. Smisel dejanja je na tej ravni. Večkrat v toku moje čustvene, filozofske in politične vzgoje sem ponovno odkrival skupnost. Na primer v Padovi, čisto na začetku šestdesetih let, ko sem zaključeval univerzitetni študij in sta se mi hkrati odpirali dve novi življenji: raziskovalca in političnega aktivista. (Negri 2005b, 30)

Glede na njegovo (kasnejše) branje Marxa je ironično, da je bilo njegovo področje »državna doktrina« veda, ki so jo v univerzitetni *curriculum* uvedli fašisti. Študentske demonstracije, ki so zajele državo konec šestdesetih let, je pričakal na mestu predstojnika katedre in direktorja Inštituta za politične vede. Čeprav je izhajal iz levičarske družine, pa tega v njegovih zgodnjih delih ni zaznati. (Murphy 2012)

V sedemdesetih letih je Negri gostoval na številnih uglednih univerzah po Evropi, med njimi tudi na Freie Universität v Berlinu, Freiburški univerzi, Université de Paris in na povabilo Louisa Althusserja na pariški École normale supérieure. (Murphy 2012)

Poleg te bogate akademske kariere je Negri že od začetka sodeloval s številnimi skupinami in gibanji na italijanski politični levici in z drugimi politično disidentskimi skupinami. V Socialistično stranko Italije se je vpisal leta 1958 in bil izvoljen za lokalnega svetnika ter pisal za njeno glasilo *Progresso Veneto*. Ustanovil je nekatere ključne revije zunajparlamentarne levice in urednikoval v revijah, v katerih so sodelovali najpomembnejši avtorji Italije tistega časa, med drugim Massimo Cacciari, Raniero Panzieri, Mario Tronti in Manfredo Tafuri. V tistem času je živel v Benetkah, ki so bile s svojim pristaniščem in petrokemičnim industrijskim zaledjem primerna protiutež in pobeg iz slonokoščenih akademskih stolpov nekaj deset kilometrov oddaljene Univerze v Padovi. Tako sta npr. s kasnejšim županom Benetk Cacciarjem organizirala branje Marxovega *Kapitala* za delavce pristanišča v Margheri. Negrijeva pozornost se je od filozofije prava preusmerila k študiju Marxa v času, ko sta s Panzierjem, ki je v italijanščino prevedel Marxov *Kapital*, sodelovala

pri reviji *Quaderni Rossi*, Negrijeva politična aktivnost pa se je začela stopnjevati od sodelovanja z malimi neodvisnimi skupinami, v katerih je Negri iskal inovativne modele delavskega boja, in do sodelovanja z množičnimi delavskimi organizacijami v velikih tovarnah in obratih, kot sta že omenjeni Porto Marghera in Fiat, v katerih je bil leta 1969 soustanovitelj organizacije *Potere Operaio*⁸ (POTOP). (Murphy 2012)

Tako sem videl, kako se je rodilo gibanje odpora v torinskem Fiatu ter v velikem beneškem kemičnoindustrijskem kompleksu v Margheri, Petrolchimicu. Kljub temu nisem pričakoval, da bo odpor tako nasilno in silovito eksplodiral povsod po letu 1968. (Negri 2005b, 30)

POTOP in druge sorodne organizacije, ki so bile levo od Komunistične partije Italije (PCI), so si na eni strani prizadevale za vzpostavitev oblik sindikalnega organiziranja, s katerim bi prekinili s tradicijo centraliziranih delavskih organizacij pod nadzorom Partije. POTOP je leta 1973 razpadla zaradi notranjih odklonov kot tudi zaradi kritike italijanskega feminističnega gibanja, ki je upravičeno kritizirala nesposobnost POTOP-a, da prekine s tradicijo »privilegiranja heteroseksualnega moškega za tekočim trakom kot revolucionarnega političnega subjekta«. (Murphy 2012, 3–4) Na ruševinah POTOP-a pa so vzniknila gibanja Avtonomije, ki so bila še mnogo bolj razpršena in razcentralizirana ter provokativna. V takem okolju dinamičnih sprememb na zunajparlamentarnem levem političnem polu se je Negri trudil teoretsko dohajati dogodke ter pisal o novih oblikah organiziranega boja in novih metodah za soočanje s totalizirajočo močjo korporacij, političnih strank in države. S temi vprašanji se ukvarjajo njegova besedila iz tega časa, med drugim pamfleti, ki so bili kasneje izdani kot *I libri del rogo* (Knjige za zažig), in knjiga, ki je nastala na podlagi njegovih seminarjev o Leninu *La fabbrica della strategia* (Tovarna strategije). (Murphy 2012)

Bila je izjemna želja po svobodi ... Toda ta želja se je soočila s sistematičnim terorizmom Države, ki je nastavljala bombe, ki je ubijala, ki je izvajala represijo ... Danes vemo, da je prva teroristična dejanja ukazala Država. Državni terorizem je bil znamenje strahu. Strah je temeljil na bojazni vlade pred množicami, zato je vsiljevala strah množicam, da bi

⁸ Delavska moč, op. p.

preprečila njihovo gibanje – natanko tako, kot v svojem političnem traktatu piše Spinoza. (Negri 2005b, 9)

Klasična parlamentarna levica se je hitro ogradila od teh novih oblik delavske organiziranosti, ki so bile povsem zunaj klasične logike parlamentarna stranka/sindikata. Celo Komunistična partija Italije se je prav zaradi obetov, da bo prvič po vojni vstopila v vladajočo koalicijo, od avtonomističnih gibanj in njihove taktike ogradila enako ostro kot italijanska desnica.

Italijo so preplavila gibanja, ki so izumljala nove oblike in strategije delavskega boja proti gospodarjem. V vseh okoljih koncentriranega industrijskega delavstva so nastajale organizacije avtonomnih kulturnih centrov, svobodnih »piratskih« radijskih postaj in delavskih publikacij ter avtonomnih delavskih infrastrukturnih organizacij, ki so pomenile resno grožnjo pozni fordistično organizirani družbeni strukturi Italije s konca šestdesetih in skozi sedemdeseta leta. Država, ki se je zaradi hitre povojne industrializacije Severa in nerazrešenih protislovij fordističnega modela soočala s socialno in gospodarsko krizo, je nova gibanja razumela kot resno grožnjo ustavnemu redu. Odziv države je bil zato ob razumevanju povojnega razmerja parlamentarnih strank in razmer v Italiji v sedemdesetih letih, gledano z današnjega zornega kota, pričakovan in logičen. (Murphy 2012)

Dlje ko je trajalo, bolj se je gibanje poglobilo, poglobilo v pomenu sposobnosti reformiranja. Italija je prva dežela, kjer se boji niso ustavili le v tovarnah, ampak so zasedli celotno družbo: borili smo se za znižanje vseh kolektivnih cen, na primer stanarin ali cen javnega prevoza, borili smo se za boljše življenje. V Milanu, kjer sem živel precejšen del sedemdesetih let, so bile cele četrti »osvobojene«: tam niso plačevali ne davkov ne prevoza ne stanarin ... (Negri 2005b,20)

Načelnost Negrija se je kazala v njegovih stališčih do mejnih vprašanj, kot je vprašanje nasilja v delavskem gibanju. V svojih delih je zagovarjal stališče avtonomističnega gibanja, da se je t. i. legalnemu državnemu nasilju treba upreti z množičnim uporom delavskega razreda, ki lahko nasilje uporabi tako za obrambo kot napad. Zaradi tega stališča je bil večkrat obtožen, da spodbuja k nasilnim dejanjem in uničevanju privatne lastnine ter da organizira neredne. Proti njemu pa so uvedli več uradnih preiskav. (Murphy 2012)

Drugi element, ki pojasnjuje, zakaj je oboroženi boj v Italiji trajal toliko časa, je komunistična tradicija, zasidrana v spominu na protifašistični upor med drugo svetovno vojno. Obstaja izjemno močna zgodovinska homogenost med osvobodilnim gibanjem in povojnimi družbenimi boji. (Negri 2005b,19)

V času preiskav poučuje v Parizu, njegova predavanja o Marxovem Grundrisse pa so podlaga za delo, ki je izšlo pod naslovom Marx onkraj Marxa (1978) V preiskavi je oproščen vseh obtožb, zato se vrne v Padovo, kjer nadaljuje s svojim delom na univerzi in redno predava tudi v Parizu. 7. aprila 1979 ga po vrnitvi iz Pariza aretirajo in obtožijo, da je idejni vodja Rdečih brigad, ki so ugrabile in ubile nekdanjega italijanskega premiera Alda Mora. Obtožnica je bila razširjena na obtožbe o Negrijevi odgovornosti za terorizem, ki je Italijo zajel od začetka sedemdesetih let, ter najodmevnejšo obtožbo o organiziranju oborožene vstaje proti državi. Sledile so aretacije javno znanih aktivistov po celotni državi, med katerimi so bili s podobnimi obtožbami aretirani skoraj vsi Negrijevi kolegi z Inštituta za politične vede na Padovski univerzi. Drastičen odziv državnih institucij, v katerih je sodelovala tudi PCI, je imel za očiten namen obglavljenje nove politično organizirane kontrakulture, ki jo je dojemala kot naravno grožnjo. (Murphy 2012)

Aretirali so me skupaj s še vsaj šestdesetimi ljudmi; skoraj vsi smo bili univerzitetniki. Udarili so po intelektualcih znotraj »gibanja«. Obtožbe so bile prav neverjetne, denimo »oborožena vstaja proti državi«. Za take reči je bila včasih predvidena smrtna kazen! Še sreča, da je ustava iz leta 1948 smrtno kazen zamenjala z dosmrtno ječo. Bilo je neverjetno in hkrati grozljivo. Režali smo se, kar verjeti nismo mogli – a v resnici je bilo srhljivo. Največji paradoks te situacije je bil, da se je skrajna levica znašla v primežu med krščansko demokracijo, se pravi stranko meščanstva, in komunistično partijo! Komunistična partija nas je imela za nevarne, saj se nas ni dalo nadzirati. Nekateri so se bali, da se bomo preoblikovali v še eno stranko. (Negri 2005b, 13)

Negri je naslednje štiri leta preživel v priporu zaradi »kreativne« tožilske dejavnosti tožilca Calogera, ki so ga povezovali s PCI. Čeprav je bila obtožnica, ki je Negrija povezovala z umorom Alda Mora, hitro umaknjena zaradi pomanjkanja dokazov, je Calogeru Negrija in druge soobtožene uspelo zadržati v priporu z vlaganjem vedno

novih, še bolj nejasnih obtožnic. Večina novih obtožnic je temeljila na izpovedih »skesanec«, obtoženih teroristov, ki so v zameno za znižanje kazni v skladu s posebnim zakonom pod pretvezo kesanja v teroristična dejanja vpletali druge znane osebnosti. V dokazno gradivo so bila vključena tudi Negrijeva besedila, čeprav v njih zavrača tajne teroristične dejavnosti in podpira javen in množičen upor. Postopke proti Negriju sta obsodila mednarodna levica in Amnesty International, Negri pa je v tem času objavil šest knjig. (Murphy 2012)

Takrat pa je država prevzela pobudo in se odločila »ribam odvzeti vodo, v kateri plavajo« – tako so si vse skupaj predstavljali! Skratka: aretirali so nas. In v zaporu smo se znašli z ljudmi iz Rdečih brigad, ki smo jih skušali spametovati. (Negri 2005b,16)

Proces proti Negriju se je začel 24. februarja 1983, vendar je bil istega leta prekinjen zaradi njegove presenetljive izvolitve v parlament na listi leve Radikalne stranke. Njen predsednik je Negriju predlagal kandidaturo na strankini listi, da bi s tem opozorili na vedno hujše kršitve državljanskih in z ustavo zagotovljenih pravic, za katere je bila odgovorna italijanska država, ki je pod pretvezo »vojne proti terorju« postajala vedno bolj podobna latinskoameriškim vojaškim diktaturam. Takoj po prvem zasedanju novega parlamenta je bil vložen predlog za odvzem poslanske imunitete Negriju. Negri je v debati na to točko dnevnega reda edinkrat nastopil v parlamentu z govorom, v katerem zahteva odpravo vseh protiterorističnih zakonov, ker so v nasprotju z ustavo, in se zavzel za izpustitev vseh zapornikov, ki so bili prijeti v skladu s to zakonodajo. Na dan glasovanja se je vseh deset poslancev Radikalne stranke, vključno z Negrijem, vzdržalo glasovanja in predlog za odvzem imunitete je bil sprejet s 300 proti 293 glasovom⁹. Negri, ki bi se moral do konca sojenja vrniti v pripor, pa je s pomočjo prijateljev odšel v izgnanstvo v Francijo skupaj s številnimi člani Avtonomije in drugih gibanj. Skupaj z množičnim zapiranjem aktivistov in kriminaliziranjem gibanj se je tako začel dolgoročni proces brisanja zgodovine gibanj iz uradne zgodovine Italije šestdesetih in sedemdesetih let. (Murphy 2012)

Negri je bil kasneje v odsotnosti obsojen na tridesetletno zaporno kazen na podlagi kriminalnih dejanj »subverzivnega združevanja« in »članstva v oboroženih

⁹ Negri v Vrnitvi (2005b) navaja, da je bila razlika še manjša, in sicer štirje poslanci.

skupinah«, ki so jih v kazenski zakonik vnesli v času fašizma z namenom prepovedati Komunistično partijo, ter na podlagi »moralne soodgovornosti« za umor, ki se je zgodil brez njegovega sodelovanja ali vednosti.

V izgnanstvu v Franciji je ostal dolgih 14 let, saj so tako Mitterrandove in Chiracove vlade zavračale izročanje Negrija in drugih italijanskih aktivistov z utemeljitvijo, da gre v teh primerih za politično preganjanje, vendar jim zaradi občutljivih odnosov z Italijo nikdar ni bil dodeljen status političnih beguncev, ki bi jim omogočil pridobitev francoskega državljanstva.

Francoska levica je Negrija sprejela in mu omogočila, da se je še naprej ukvarjal z raziskovalnim teoretskim delom. Še posebej mu je ob strani stal Felix Guattari, ki je zanj najel stanovanje in mu tudi čustveno stal ob strani v enem osebno najtežjih obdobjih za Negrija. Ob pomoči in v sodelovanju z Guattarijem, Derridajem, Lyotardom, Fayem in drugimi je v času izgnanstva izdal štirinajst knjig in predaval na različnih univerzah, vendar zaradi svojega nedorečenega statusa ni mogel sodelovati v francoskem javnem življenju ali potovati v tujino. Še naprej pa pozorno in strastno spremlja zametke in razvoj globalnega aktivističnega gibanja. (prav tam)

*Bili ste edini, ki ste verjeli, da se lahko mirno vrnete v Italijo?
Ja, res sem bedak! A bil sem tudi edini, ki si je to lahko privoščil.
(Negri 2005b, 49)*

V upanju, da mu bo s svojo gesto uspelo razrešiti nevzdržni položaj celotne generacije aktivistov, ki so bili zaprti ali v izgnanstvu zgolj na podlagi političnih obtožb, se je leta 1997 prostovoljno vrnil v Italijo, da bi odslužil preostanek svoje kazni, ki je bila s 30 let po pritožbi znižana na 12 let zapor. Hkrati je v izjavi, ki je bila namenjena predvsem ostankom Rdečih brigad, izjavil, da je vojna končana, zaradi česar so te zagrozile z njegovim ubojem. Tega leta sta skupaj s Hardtom končala tudi pisanje Imperija, dela, ki bo imelo daljnosežne politične implikacije v naslednjih letih. Vendar njegova gesta ni prinesla zelenega rezultata. Italijanska javnost je raje, kot da bi ponovno odpirala boleče poglavje zgodovine, pozabila na odprta vprašanja svinčenih sedemdesetih in njegov primer je počasi zdrsel iz pozornosti javnosti. To je ustrezalo tudi državnim strukturam, saj bi sicer morale za javnost ponovno odpreti poglavje o strategiji napetosti in »tipično italijanskih zgodbah« (Negri 2005b, 11), v

katerih so priprti osumljenci padali skozi zaprta okna iz četrtyh nadstropij. (Murphy 2012)

Ko sem se julija 1997 vrnil v Italijo, so me dali v celico s tipom, ki bi me tedaj moral ubiti! Bilo je prav smešno videti, kako se skuša oblast še naprej igrati z nami, vmes pa je minilo že dvajset let in danes kaj takega nima več nobenega smisla. (Negri 2005b, 17)

V zaporu je preživel dve leti, kar je skupaj s štirimi leti pripora pomenilo polovico kazni, ko mu je bilo odobreno omejeno pogojno prestajanje kazni, v skladu s katero se je moral vsak večer vračati v zapor, kasneje pa v hišni pripor. Udeležil se množičnih protestov proti politiki držav G8 julija 2001 v Genovi, kjer je italijanska vojaška policija brutalno obračunavala s protestniki in ubila 23-letnega Carla Giuliana ter se brutalno znesla nad mladimi udeleženci demonstracij, ki so prenočevali v šoli Diaz. Leta 2003 je bil dokončno izpuščen na prostost in je lahko potoval v tujino. Njegovo prvo potovanje v tujino je bilo sodelovanje na simpoziju v Ljubljani, ki se ga je udeležil na povabilo aktiva Politični laboratorij ob izdaji slovenskega prevoda knjige Imperij leta 2003. (Murphy 2012)

»Misel osemindesetega« se ni zgodila v Franciji – je prekratko trajalo. Le en ali dva misleca leta 1968 še danes preiščujeta ta dogodek in njegove posledice. V Nemčiji so zelo hitro prešli na epigone frankfurtske šole. V Italiji pa imate vsaj dva, tri zelo pomembne tokove misli in izkustva, pozitivne in negativne obenem: na eni strani fenomen Rdečih brigad in terorističnih skupin, na drugi strani pa intelektualce, delavce, študente in ženske, ki so se gibal po svoje: temu smo rekli »gibanje«. (Negri 2005b, 25 –26)

Kljub vztrajnemu brisanju zgodovine, je gibanje ponovno doživelo razcvet v devetdesetih letih, najprej v že skoraj pozabljenih socialnih centrih in med mladimi, kasneje pa se je razširilo na celotno Italijo in svet ter vse družbene skupine. Delno je bilo gibanje odgovor na enoumje konca zgodovine na teoretskem polju, delno pa odgovor na vedno večja protislovja in brutalnost transformacije kapitalizma v globalni sistem. Negri je tudi po vrnitvi iz zapora ostal izjemno dejaven tako politično kot teoretsko. Izdal je več kot dvajset knjig in še več člankov in sodeloval na praktično

vseh pomembnejših dogodkih globalnega gibanja po vsem svetu. Trenutno živi med Benetkami in Parizom.

2. STROJ SUVERENOSTI

Da bi lahko razumeli vzroke za krizo suverenosti oziroma protislovje med prostovoljno pripadnostjo politični skupnosti in potrebo po odločni roki suverena, ki določa, v kakšnem obsegu in na kakšen način se ta pripadnost izraža ter preverja, v kolikšni meri se ta pripadnost izraža v realnosti, moramo nazaj v zgodovino in okoliščine nastanka koncepta moderne suverenosti.

2.1. KONCEPT MODERNE SUVERENOSTI: GENEALOŠKI RAZVOJ IN NASTAVKI ZA KRIZO KONCEPTA

2.1.1. GENEALOŠKI NASTAVKI ZA KRIZO SUVERENOSTI

Izhodiščno vprašanje, ki se zastavi slehernemu raziskovalcu koncepta suverenosti, je, kako sploh začeti misliti suverenost in kako sploh načrtati genealogijo koncepta, če vemo, da je koncept v zadnjih petih stoletjih politične misli preživel vrsto preobrazb in definicij, politični kontekst, s katerim je koncept neločljivo povezan, pa se nenehno spreminja.

Pri tem vprašanju si bomo pomagali z Bartelsonom, ki že v uvodu svoje knjige *Genealogija suverenosti* duhovito zapiše, da »je vprašanje suverenosti za politične vede to, kar je Bit za filozofijo.« (Bartelson 1995,1) Kot nadaljuje Bartelson, si pri vprašanjih, povezanih z genealogijo koncepta suverenosti, ne bi smeli (preveč) beliti glave s tem, kaj suverenost je, temveč je bistveno razmerje med »suverenostjo in resnico« (prav tam, 2), z drugimi besedami, na kakšen način razumevanje koncepta suverenosti vpliva na razumevanje sodobnosti v politični misli.

Bartelson naredi še korak dlje in predlaga novo metodološko orientacijo študija klasičnih konceptov, kjer je treba sam koncept in njegovo vez z realnostjo razumeti kot »zgodovinsko odprto, fluidno in vezano na vsakokratne okoliščine¹⁰« (prav tam). Razumevanje koncepta suverenosti s vidika njene genealogije je zato mogoče le z njegovo navezavo na širino diskurzivnih enot in nešteti relacij z drugimi koncepti

¹⁰ Angl. »contingent«

znotraj njih, saj »suverenost in vedenje [o suverenosti] drug na drugega vplivata na ravni logike in drug drugega reproducirata historično«. (prav tam, 5)

S takšnim pristopom do genealogije suverenosti do koncepta ne bomo izhajali z vidika zgodovinskega sosledja dogodkov v preteklosti, temveč z razumevanjem sedanjosti na podlagi preteklosti ali, kot nadaljuje Bartelson, »naloga genealogije ni, da bi pojasnila, kaj se je dejansko zgodilo v preteklosti, temveč pojasniti, kako je sedanjost sploh postala logično možna«. (prav tam, 8)

Kot smo nakazali že uvodoma, koncepta suverenosti ne bomo razumeli kot historične konstante, temveč kot koncept, ki je »napolnjen s spremenljivo zgodovinsko vsebino« (Bartelson 1995, 7). Skozi besedilo bomo zato ohranili odprtost definicije koncepta, saj sta definicija koncepta in njena zgodovinska umeščenost neločljivo povezani. Pa vendar je koristno, da zaradi pomenske jasnosti začnemo na začetku.

2.1.2. ONKRAJ DEFINICIJE

Suverenost ima namreč svoj izvirni pomen. Pomen izhaja iz latinske besede *superanus*, torej prevladujoč oziroma »tisti, ki prevladuje«, in ki v francoski izpeljanki *souveraineté* pomeni vrhovno oblast na nekem teritoriju. Kot bomo videli kasneje, je suverenost lastnost modernih držav, ki pomeni ključno razliko med modernimi in predmodernimi državnimi ureditvami. »To je kvaliteta, ki so jo imele zgodnjemoderne države in ki je papeži, kralji, škofi ter plemstvo in vazali v srednjem veku niso imeli.« (Philpott 2010, 1. pogl.)

Že sam pomen besede napeljuje na njeno dvojnost. V vsaki vladavini je treba identificirati vrhovno ali absolutno oblast, ki ima ne glede na svojo obliko, pa naj si bo to kralj, ljudstvo ali katerikoli drugo družbeno telo, sposobnost sprejemati končne odločitve in moč, da jih uveljavlja na eni strani, ter vladane ali objekte oblasti na drugi strani.

Kantorowicz je v svojem preučevanju srednjega veka začetek te dvojnosti izsledil skozi temeljno spremembo v razumevanju politične oblasti, ki se je zgodila na prelomu XIV. stoletja, in sicer s tem, ko je koncept Kristusovega telesa v politični teologiji dobil podobo dveh teles. Papež Bonifacij VIII. je v poskusu, da vesoljno cerkev in njene ude postavi v pravilna hierarhična razmerja, predrugal osnovni

pomen in teološka razmerja, ki so veljala med na eni strani *corpus naturale*, v obliki svete hostije, shranjene v tabernaklju na oltarju in na drugi, *corpus mysticum*, ki je imel prvotno liturgičen in zakramentalen pomen, v družbeno telo cerkve s svojo razvejeno administrativno strukturo (Kantorowitz 1997, 195–200)

Bonifacij VIII. seveda ni mogel predvideti, da bo njegova inovacija na eni strani odprla vrata za vstop »korporativn[h] in pravni[h] posvetnih vsebin« v nekdanj izključno liturgičen pomen *corpus mysticum*, na drugi strani pa tudi ne, da si bo posvetna država s tem »prizadevala za lastno povišanje in napol versko poveljevanje« (Kantorowitz 1997, 207) Cerkev sama je s tem, ko se je odpovedala izključnemu transcendentalnemu pomenu, omogočila, da si je ta pomen nadela posvetna in ozemeljska država.

Kot v svojem delu Kraljevi dve telesi naprej navaja Kantorowitz, so pravniki in teoretiki s tem zgledom hiteli z dokazovanji transcendentalne narave vrhovne oblasti, v tistem času večinoma utelešene v kralju. Kralj ima naravno in politično telo, ki pa »tvorita neločljivo enoto« (Kantorowitz 1997, 19). Medtem ko je kraljevo naravno telo minljivo, pa je njegovo politično in nadnaravno telo večno, saj ga tvori »mitično dostojanstvo in pravičnost političnega telesa« (Philpott 2010, 1. pogl.)

Zametki zgodnjemoderne oblike suverene oblasti vsebujejo te attribute, ki jih opisuje Kantorowitz. Oblast je ena, nedeljiva, omejena z mejami teritorija na katerem vlada, skoncentrirana v eni sami entiteti, ki ima moč, da določa in uresničuje interes politične skupnosti. Tako je začela nastajati moderna politična skupnost, ki ji rečemo država, in znotraj nje njena bistvena značilnost oblasti, ki ji rečemo suverenost (prav tam)

Poleg omenjenih kategorij, torej nosilca suverenosti in absolutnosti njegove oblasti, je treba suverenost umestiti v politični prostor ali, z drugimi besedami, določiti njeno notranjo in zunanjo dimenzijo. Če torej preskočimo za trenutek določen del argumentacije, lahko rečemo, da je »država tista politična organizacija, v kateri je suverenost utelešena« (Philpott 2010, 1. pogl.), zbirka držav na mednarodni ravni pa tvori sistem suverenih držav. (prav tam)

Ne tvegamo preveč, če rečemo, da je suverenost obstajala, še preden je obstajal koncept suverenosti. Piirimäe (2010) na primer dokazuje, da je normativna ideja zunanje suverenosti obstajala že davno preden so strukturne razmere mednarodnih

odnosov omogočale, da je bila realizirana v smislu, kot je to povzel Bull (1977), kot neodvisnost od zunanje oblasti. Suverenost je v nekem smislu »predpravno dejstvo«. (Kalmo 2010 125)

Kot to povzame Simona Bezjak, se je sočasno s procesom koncentracije politične oblasti v Evropi povečala tudi pozornost teoretikov za vprašanje vrhovne oblasti, ki kmalu dobi izraz suverenost. Kar je pomembno pri tem diskurzivnem preskoku, je, da se je koncept suverenosti začel v zgodnji moderni uporabljati teritorialno, kot oblast na določenem teritoriju. (Bezjak 2012, 4041)

Vendar je razvoj koncepta moderne suverenosti nastal z nastankom moderne države in sledil njenemu razvoju. Zgodovinsko gledano je nastanek koncepta suverenosti še najlažje postaviti v točko, ki je v »dominantnem toku politologije ... predstavljen kot ključni dogodek v zgodovini moderne suverenosti.« (Bezjak 2012, 80) ¹¹, torej obdobje po vestfalskem miru leta 1648.

Kot smo nakazali v začetku tega poglavja, posamičnih zgodovinskih dogodkov, s tem pa tudi vestfalskega miru, ne bomo razumeli kot prelomnico v razvoju klasičnih konceptov, temveč kot teoretsko izhodišče, ki je določalo kasnejše razumevanje nastanka moderne države in porajajočega se sistema suverenih držav.

Zato je gledano z vidika neposrednih posledic nekega zgodovinskega dogodka imela vestfalska pogodba v času njenega podpisa predvsem notranjepolitične posledice za Sveto rimsko cesarstvo in njene odnose s Španijo, Francijo, Švedsko, Nizozemsko in nekaterimi svobodnimi mesti znotraj cesarstva. Z njo se je končala tridesetletna verska vojna, ki je nekatere predele cesarstva dodobra opustošila in spremenila nekatera politična razmerja znotraj njega. A za mnoge druge politične subjekte v tistem času, kot je bila npr. papeška država, pa je bila le nepotrebna poteza na šahovskem polju versko razdeljene Evrope, njen vpliv pa ničen. (Philpott 2010)

A vendar je ta dogodek z zornega kota politične teorije bistveno zaznamoval smer misli v zadnjih treh stoletjih. Načela, ki jih povezujemo z modernim konceptom suverenosti in »ki jih pripoveduje zgodba o vestfalskem sistemu« (Pikalo 2003, 107),

¹¹ Simona Bezjak pokaže na netočnost tega izhodišča, saj se je npr. na Bodinovi teoriji suverenosti v trenutku nastopa vestfalskega miru že več kot sedemdeset let nabiral prah. Pomen za razumevanje moderne suverenosti pa je vestfalska pogodba dobila predvsem po zaslugi pravnikov mednarodnega prava v 19. In 20. stoletju. (Bezjak 2012: 80)

danesh delujejo že kar kot aksiomi politične znanost, čeprav niso neposredno izhajal iz vestfalske pogodbe, temveč so se razvila predvsem v zadnjih treh stoletjih: **teritorialnost** kot temeljno načelo moderne politične organizacije in meja, do koder seže njihova; **avtonomija** ter iz nje izhajajoča **suverenost**, za katero je bistveno, da je nedeljiva, vrhovna in izključna; nato **pravnost** urejanja odnosov med suverenimi državami z mednarodnim pravom, a le v obsegu, na katerega pristane posamezna suverena država (prav tam, 108), in posledično razmerje med notranjo in zunanjo suverenostjo (Philpott 2010, 1. pogl.)

Sistem suverenih držav je dobil pomembno veljavo že z Augsburškim mirom (Benko 2000), ki nemškimi princem s formulo *cuius regio, eius religio* omogoča nadzor nad versko pripadnostjo podanikov na njihovih teritorijih. A kljub temu je bil augsburški sistem nestabilen in je vodil v različne vojne, ki se niso končale do konca tridesetletne vojne in vestfalskega miru, nato pa je navidezno simbiotični razvoj suverenosti in vestfalskega sistema ter navedenih načel prerasel v medsebojno priznavanje suverenosti (Pikalo 2003, 108), iz katerega izhaja načelo **nedeljive suverenosti**.

Kot bomo videli v kasnejših poglavjih, so se ta temeljna načela suverenosti v stoletjih po vestfalskem miru znašla vsaj pred velikimi izzivi, ki so dodobra spodkopala na prvi pogled zaprto teoretsko konstrukcijo koncepta suverenosti.

2.1.3. NEDELJIVOST SUVERENOSTI

Sedemdeset let pred podpisom vestfalske pogodbe, torej še preden se je tridesetletna vojna sploh začela, in štiri leta po pokolu hugenotov v šentjernejski noči, v kateri je umrlo med 5 in 30 tisoč ljudi, je francoski pravnik Jean Bodin (1530–1596) v svojem delu Šest knjig o republiki (*Les Six Livres de la Republique*), ki veljajo za prvo sistematično teorijo moderne suverenosti (Bezjak 2012, 37), utemeljeval koncept suverenosti. A njegov namen ni bil urediti razmerja med suverenom in podaniki, temveč utrditi položaj kralja v odnosu do plemstva in cerkvene oblasti. Tako kot njegov zaščitnik, vojvoda Francois d'Alencon, je bil prepričan, da je naloga države zagotavljati red in ne določati pravo religijo. (Crick 2016)

Da bi razumeli Bodinova izhodišča, je treba vzeti v obzir okoliščine med katolike in protestante razdeljenega kraljestva in s tem povezan zunanjepolitičen položaj v prav

tako razdeljeni zahodni Evropi. Bodin v teh okoliščinah išče teoretsko podlago za oblast kralja, ki jo razume kot edini način, ki bi lahko pripeljal do miru in enotnosti v versko razdeljeni Franciji. (Franklin 2009)

Bistvo suverenosti pri Bodinu leži v sposobnosti in moči vladanja ter v njeni absolutnosti: suverenost izhaja iz enega posameznega centra moči, ki nad sabo nima višje avtoritete, zakon, ki ga predpiše suveren, pa je obvezujoča dolžnost za vse podanike, dokler zakon suverena ni v nasprotju z naravnim ali božjim zakonom. »Ta oblast je absolutna in suverena, saj ni omejena z ničemer, razen z božjim in naravnim zakonom.« (Bodin 1993, 78)¹²

Bodinu je jasno, da tiran ne more biti suveren, in jasno opozori na razliko med tiranom in suverenom ter vpelje moralno komponento v obliki vesti suverena. Čeprav slednji ni odgovoren nikomur oziroma nad sabo ne priznava nikogar, je v primerjavi s prvim zgolj skrbnik oblasti za čas svoje vladavine. Kljub temu pa je suveren nad zakonom, cilj suverena pa ni pravičnost, temveč je primarno zagotoviti politično stabilnost v času razcepljenosti in delitev v državi. Suverena zato ne omejuje pravičnost vladanja, temveč zagotavljanje zakonitega reda. Bodin meni, da je v načelu absolutne in nedeljive oblasti našel univerzalni recept za stabilnost. (Circk, prav tam)

Bodin namreč meni, da je suveren lahko ena oseba, ljudstvo ali del ljudstva, vendar trdi, da različnih načel različnih oblik vladavine monarhije, demokracije in aristokracije ni mogoče združevati, saj bi to vodilo v protislovja, ki bi destabilizirala zmožnost suverena, da vlada. Če je suverenost nedeljiva, potem si Bodin ne predstavlja, na kakšen način bi bila delitev suverenosti med kralja, plemstvo in ljudstvo sploh mogoča, ne da bi vodila v politično nestabilnost. Za Bodina je torej bolj kot to, kdo je nosilec suverenosti, pomembno to, da je suverenost singularna in nedeljiva, saj samo na tak način predstavlja povezovalno in združevalno funkcijo v državi. (Bartelson 2011, 87–88)

Razlog za načelo nedeljivosti oblasti je, kot trdi Bartelson, dejstvo, da so si zgodnjemoderni teoretiki z načelom nedeljivosti oblasti pomagali rešiti dve teoretski

¹²»Cette puissance est absolue et souveraine, car elle n'a autre condition que la loi de Dieu et de nature ne commande.« (Bodin, 1993: 78)

zadregi, ki sta še bolj do izraza prišli z »evropsko konfesionalno krizo v zgodnji moderni«. (Bartelson 2011, 87) Prva, pravi Bartelson, je povezana z enotnostjo države, neodvisno od tradicionalnih idej o avtoriteti in skupnosti, druga je povezana z zagotavljanjem kontinuitete takšne enotnosti v času in prostoru ter odpornostjo v luči izzivov, ki jih prinašajo zgodovinske in politične spremembe. (prav tam)

Na podoben način dilemo razrešita tudi naslednika Bodinove teorije o suverenosti, Grotius in Hobbes. Nizozemski pravnik Hugo Grotius (1583–1645) v svojem delu z naslovom *De Jure Belli ac Pacis* (O pravici vojne in miru) prav v nedeljivosti suverenosti prepozna bistven element, ki je potreben tako za državnost kot za skupnost držav. Grotius zazna, da je vrhovna oblast v praksi pogosto porazdeljena med različne centre moči in da jo je težko natančno locirati, a se sklicuje na načelni obstoj vrhovne oblasti, ki nastane s prenosom pooblastil na suverena. Ključna pa je ideja, podobna tisti, ki jo zagovarja Bodin, da je obstoj nedeljive suverenosti »predpogoj za enotnost in kontinuiteto tako države kot obstoj meddržavne¹³ skupnosti takšnih držav« (prav tam, 89) oziroma da je suverena tista oblast, »katere dejanja niso podrejena nobeni drugi oblasti«. (Grotius v Bezjak 2011, 38)

Tudi Hobbes je pisal v času državljanske vojne, ki ga je pripeljala do sklepa, da je v konceptu enotne in nedeljive oblasti videl predvsem rešitev politične krize. V svojem klasičnem delu *Leviathan*, na katerega ljudstvo prenese svoje pravice s pogodbo in predstavlja abstraktno idejo države, je zato »neusmiljeno racionalen« (Crick 2016). Nedeljivost suverenosti utemeljuje kot odgovor na neposredno grožnjo uničenja države in njenih prebivalcev. V njegovi teoriji ni prostora za moralno filozofijo, kajti zakon je tista ločnica, ki določa razmerje med pravico in krivico, zakone pa določa suveren. »Temeljni zakon narave je samoohranitev; le moč suverena je tista, ki preprečuje medsebojno uničenje ljudi; zato je edini suveren, ki ga velja upoštevati, tisti, ki je učinkovit; ta zaveza pa preneha v trenutku, ko suverena oblast ni več sposobna zaščititi življenja svojih subjektov« (prav tam, 1. pog.). Za Hobbsa ni nič bolj razdiralnega, kot so poskusi delitve suverenosti, saj delitev suverenosti razume kot sinonim za njeno odpravo, to pa vodi v medsebojno vojno do uničenja. (Crick 2016, Bartelson 2011)

¹³ Namenoma se izogibamo prevodu mednarodno za termin *international* zaradi dvournosti pomena (med)narodno v slovenščini.

Ker ni naš namen povzemati celotne zgodbe o genealogiji koncepta suverenosti, bomo na tem mestu omenili le še prispevek Rousseauja k vprašanju nedeljivosti suverenosti. Rousseau je pomemben zaradi dejstva, da je izvor suverenosti prestavil v ljudstvo, vendar je pri tem ohranil vse bistvene attribute nedeljivosti, kot jih definira Bodin. Kot pokaže Bartelson, dejstvo, da je enotnost države pri Rousseauju odvisna od enotnosti predstavljenih in ne več od enotnosti tistega, ki jih predstavlja, ni v ničemer spremenila logike nedeljive oblasti, temveč zgolj odprla novo vprašanje o enotnosti ljudstva in s tem povezane sposobnosti, da ljudstvo postane suveren. (Bartelson 2011, 92)

Bistveno za razumevanje izhodišč in rešitev, ki jih ponujajo omenjeni avtorji, je funkcija načela nedeljivosti suverenosti, s katero si avtorji zgodnje moderne pomagajo preseči okvir argumentacije, ki se vleče od antičnih filozofov prek srednjega veka do zgodnje moderne in se ukvarja z iskanjem najboljše možne vrste oblasti. Menili so, da so v konceptu suverenosti, ki je absolutna in nedeljiva, našli tisto obliko avtoritete, ki naj bi po njihovem mnenju najučinkoviteje notranje združevala in učinkovito branila pred zunanjimi grožnjami. Brez te singularnosti, torej suverena, država razpade pod težo notranjih frakcijskih bojov ali, kot je bilo to značilno za čas, v katerem so živeli, pod težo nerazrešljivih verskih nasprotij in državljanskih vojn. (Bartelson 2011)

Prizadevanja, da državo obvarujejo pred zdrsom v nestabilnost, vojne in kaos, so tista, ki so klasične avtorje vodila v smeri singularnega koncepta suverenosti. Vsaka druga oblika oblasti vodi v verske in državljanske vojne, že zaradi potencialne nevarnosti neenotnosti, ki izhaja iz potencialnih ali dejanskih delitev suverenosti. Od tod pa izhajajo tudi njihova prizadevanja za vzpostavitev absolutne (monarhično) in centralizirane oblike oblasti, ki so jo videli kot edino rešitev za notranje delitve in posledično zunanjo šibkost držav. (Bezjak 2011)

Kar je pomembno na tem mestu, je, da je relativno hitro prevzemanje načela nedeljive suverenosti v temeljnih besedilih o suverenosti zgodnje moderne, pomenilo bistven napredek pri depersonalizaciji suverenosti in s tem k nastanku abstraktnega koncepta države v politični misli tedanjega časa. Ideja o nedeljivosti je tako ponudila praktično rešitev za vprašanje minljivosti politične avtoritete, vezane na čas življenja posameznega smrtnika, in posledične ozemeljske ter politične nestabilnosti, ki so temu običajno sledile. (Bartelson 2011)

Čeprav je tako zamišljen koncept sprožil vrsto kritik in revizij, je teorija suverenosti kot absolutne, trajne in nedeljive oblasti, ki jasno izraža načeli centralizirane in teritorialne organizacije oblasti, postala temeljna referenca za nadaljnje politične razprave o suverenosti (Bezjak 2011, 37). Teoretiki suverenosti so večinoma prevzeli idejo o tem, da mora biti politična oblast nedeljiva, čeprav so empirična dejstva nakazovala ravno nasprotno.

Mesto suverenosti se je s teorijami ljudske suverenosti premaknilo od kraljev k ljudstvu, vendar se vprašanje nedeljivosti suverenosti in s tem porajajoča se kriza suverenosti nista razrešila. S francosko revolucijo se je ponudila paradigmska rešitev problema v obliki nacije. Pripadnost naciji in s tem zvestoba skupnim politični institucijam je postalo mesto in vir suverenosti, ki je nedeljiva in večna. V sodobnosti se zdi, da je koncept nacije, kot ga poznamo iz francoske revolucije in kot vir ter nosilec suverenosti, zamenjala univerzalna težnja, v kateri je nacijo zamenjalo človeštvo. S tem pa smo, kot pravi Bartelson, v teoriji prehodili celoten krog, nazaj do univerzalnega okvira suverenosti, ki se na paradigmatski ravni ne razlikuje kaj dosti od tistega, ki so ga kot skrajno nevarnega za obstoj katerekoli politične skupnosti zavračali zgodnjemoderni teoretiki državnosti in suverenosti. (Bartelson 2011)

Celotna pot razreševanja temeljnega vprašanja suverenosti, torej kdo vlada in premiki nosilca suverenosti od boga do kralja, od kralja do ljudstva ter na koncu od ljudstva na celotno človeštvo, nadaljuje Bartelson (2011), je bila mogoča samo pod predpostavko, da je narava politične oblasti v temelju nespremenljiva, ne glede na njen vir ali nosilca, in to prav zato, ker poseduje lastnost nedeljivosti. »Ideja o nedeljivosti naj bi dokazovala, da je temeljni ustroj političnega sveta nespremenljiv in da pod navidezno pluralnostjo političnih oblik leži enotnost, zaradi katere je tak vzorec sploh mogoč« (prav tam, 93). V tem podrejanju pluralnosti in multitudine pod enim in nedeljivim, pa leži temeljno protislovje takšne suverenosti, ki je skupaj s prevzemom koncepta nedeljivosti suverena določalo smer razmišljanja o konceptu suverenosti. Koncept nedeljivosti oblasti se je zakoreninil v moderno teorijo politične filozofije do te mere, da se zdi kakršnakoli druga ideja suverena bogokletna, podobno, kot se je Bonifaciju VIII. zdela bogokletna transcendentalnost posvetne oblasti. S tem pa je tudi vprašanje krize suverenosti od njenega začetka ostalo nerazrešeno.

Da razrešimo to protislovje, pa se je treba posvetiti historični ontologiji simbolične oblike suverenosti in posledicam, ki jih je ta imela za politično teorijo in prakso. Treba se je posvetiti vprašanju Enega in Mnogih, multitudine, njihovih razmerij in političnih praks ter teorij, ki so taka razmerja vzpostavljala.

2.2. DVE MODERNI, DVOJNOST SUVERENOSTI, NERAZREŠENA KRIZA MODERNE

Moderna ideja države je skozi stoletja slonela na istih temeljih: na delitvi in na strahu. (Negri 2005b, 27)

Z današnjega zornega kota se zdi, da je »vestfalski« koncept suverenosti skupaj z razlagalno močjo, ki so jo temu konceptu dolgo pripisovali, v krizi na več ravneh. S počasnim, a stabilnim razkrojem poveljnega bipolarnega sistema mednarodnih odnosov v zadnjih 30 letih, se zdi prva raven krize skoraj samoumevna. Zunanja suverenost držav, ki se je v preteklosti vezala na samoodločbo narodov, je postala vprašljiva, saj je bila zunanja suverenost s stališča mednarodnega prava redefinirana, s stališča prakse pa pogosto zavrnjena kot neustrezen koncept mednarodnih odnosov¹⁴. (Negri 2010)

Vestfalski mit o zunanji suverenosti držav stoji na trhljih nogah. Ne samo zato, ker je vrsta avtorjev z branjem izvirnega besedila pogodbe dokazala, da sama pogodba ni in ne more biti temelj moderne državne suverenosti, saj se nanjo tudi nikjer ne sklicuje (Piirimäe, 2010), temveč tudi in predvsem zato, ker je tudi ideja o implicitni naravi vestfalske pogodbe, ki naj bi jo imela pri vzpostavitvi modernega koncepta državne suverenosti, ter vloga, ki ji jo pripisuje »uradna« genealogija suverenosti, pri kasnejšem oblikovanju meddržavnega sistema evropskih držav, zašla v krizo. Če kaj

¹⁴ Če omenimo samo zadnjih nekaj primerov, kot je npr. vprašanje grškega dolga in posledic, ki jih je ta imel za sposobnost Grčije, da izvaja tako politično kot fiskalno suverenost na svojem ozemlju. Ne samo, da Grčija ni mogla določiti načina, s katerim bi vzdržno odplačevala zasebne dolgove, ki so bili v javnofinančnega preneseni po propadu nekaterih grških bank in naslednjih tujih investitorjev. Celo sposobnost Grčije, da formalno izvaja dejavnosti legitimno izvoljene vlade, je bila dejansko omejena na raven protektoratov iz časa kolonializma. Drugi primer pa je Libija, ki je kot posledica zunanjega vmešavanja postala izjemno destabilizirana, kasneje pa je na njenem ozemlju posredovala sleherna država, ki se je k temu čutila poklicana. V nobenem primeru ni diskurz vmešavanja v notranje zadeve, ki smo ga pogosto srečali ob vprašanjih sposobnosti izvajanja suverenosti, prevladoval v mednarodnih odnosih.

neposredno priča o krizi državne suverenosti vestfalskega sistema mednarodnega prava, je to razpad ali vsaj serija grobih kršitev mednarodnega sistema pogodb, sporazumov in drugih instrumentov mednarodnega prava, v zadnjih nekaj desetletjih. (Negri 2008a)

Potem je tu še foucaultjevski premislek o sami naravi oblasti, suverenu in rekonceptualizaciji oblik oblasti ter s tem povezanimi vprašanji o tem, kdo in na kakšen način vlada. Kot nam je pokazal Foucault, oblast ni več tista, ki vlada s prisilo ali discipliniranjem, temveč oblast, ki proizvaja več kot samo zakone ali pravila, proizvaja norme ali sisteme (Foucault 2008, 41). Gre za biopolitično preobrazbo koncepta suverenosti, ki zakonov ne uporablja več kot disciplinarni stroj, temveč kot orodje za nadzor in vladnost¹⁵. (Negri 2010)

Ne bomo se preveč zaustavljali pri konceptualnih razlikah različnih manifestacij suverenosti. Državna suverenost in ljudska suverenost¹⁶ se seveda konceptualno razlikujeta, a je, kot pravi Balibar, »realnost obeh konceptov sočasno bodisi potrjena bodisi zanikana.[] Ko se sklicuje na ljudstvo, je pogosto državni interes tisti, ki govori. Obratno pa ideja ljudske suverenosti (kolektivni postopek odločanja, predstavljanje interesov množice državljanov in nadzor vladajočih s strani vladanih), ki bi jo lahko ločili od državnih oblik, ostaja enigmatična, če že ne nepredstavljljiva«. Če zabredemo še malo globlje v evropocentristični pogled, lahko rečemo, da sta konstitucija ljudstva in konstitucija države vsaj v evropski zgodovini večinoma sovpadali, čeprav izhajata iz povsem različnih izhodišč. (Negri 2004b,134)

V tem poglavju se želimo dotakniti alternativnih interpretacij razvoja modernega koncepta suverenosti in okoliščin, ki so privedle do njega, predvsem Negrijeve interpretacije političnega nastanka moderne, oziroma dveh smeri razvoja moderne, ki spremlja Negrijevo misel skozi celoten njegov opus.

V prejšnjem poglavju smo se dotaknili interpretacij nastanka modernega političnega sveta z vidika definiranja koncepta suverenosti, kot se je uveljavil v zahodni teoretski misli zadnjih dveh, treh stoletjih. Izhajajoč iz uveljavljenih predpostavk bi nas lahko hitro zavedlo v sklepanje, da je vprašanje suverenosti zgolj pravno vprašanje

¹⁵ fr. gouvernementalité, ang. governance.

¹⁶ Glede na bogastvo različic koncepta suverenosti bi lahko našteali še kakšno konceptualno inovacijo.

organiziranja nedeljive in absolutne oblasti za doseganje reda in učinkovitost vladanja v državi in urejanja medsebojnih razmerij med posameznimi suverenimi državami. Ob takšnih predpostavkah nam na drugi strani enačbe torej preostanejo le še vladani, ki jih je mogoče zreducirati na nekakšen objekt oblasti, ki pasivno prenaša del svojih naravnih pravic na suverena, s čimer je njihova vloga v določanju politične in družbene dinamike tudi končana.

Če tak mehanicistično-matematičen koncept nedeljivosti oblasti, ki se sklicuje na univerzalen kozmični red geometrijske natančnosti in gotovosti, lahko pripišemo materialističnemu duhu časa, v katerem so pisali omenjeni klasični avtorji, pa je se kasneje tak enostranski koncept suverenosti absolutne oblasti dodobra zakoreninil in postal prevladujoča smer razlage nastanka moderne suverenosti tudi po tem, ko so suverena v obliki monarhičnih vladarjev zamenjali drugi, »množinski« nosilci suverenosti. In vendar že bežen pogled na politične implikacije sekularizacije postsrednjeveške Evrope in razvoj vprašanja suverenosti napeljuje na eno vprašanje: kaj je bilo prej, Eden ali Mnogi (Bartelson 2011), oziroma ali legitimnost oblasti izhaja iz transcendentalnosti ali iz mnoštva.

Za odgovore na to vprašanje se je treba sklicevati na nove pomene in reinterpretacije klasičnih avtorjev kot tudi na politične implikacije, ki jih je družbeni in teoretski razvoj prinesel za oblikovanje novih političnih pomenov, povezanih s konceptom suverenosti, ki presegajo strogo pravne interpretacije, oziroma za bogatenje koncepta suverenosti s političnimi vsebinami o razmerju med Enim in Mnogimi.

2.2.1. DVE MODERNI

Pokazali smo, na kakšen način se je koncept nedeljive suverenosti v teoriji razvil prek ideje o transcendentalni enotnosti, s čimer je srednjeveški univerzalizem skozi zadnja vrata postal temelj modernih političnih ureditev, ter da je takšna politična ureditev v sebi nosila svoja protislovja (Bartelson 2011). Ko smo v prejšnjem poglavju zelo na kratko pregledali genealoške nastavke suverenosti, smo lahko videli, da je nastanek in uveljavljanje koncepta spremljalo obilje nasilja in »da Evropa in moderna nista ne enotni in ne miroljubni tvorbi, ampak da ju že od začetka določajo boj, konflikt in kriza.« (Negri in Hardt 2003, 69)

Negri v svojem pristopu interpretacije moderne in njenih implikacij ubere drugačno pot. Negri je idejo o dveh modernah, »eni konstituirajoči in napredni ter drugi konstituirani in statični« začel razvijati skozi študij Descartesa v šestdesetih letih (Murphy 2012, 26). Protislovje koncepta suverenosti s stališča suverena, ki ne odgovarja nikomur, vidi prav v brezprizivnosti oblasti suverena in implikacijah, ki jih ima ta brezprizivnost za izraze svobode, ki po njegovem konfigurirajo družbeno realnost. Descartes, pravi Negri, v svojem absolutističnem opisovanju sveta, sposobnost suverena postavi povsem arbitrarno »tako kot želi kralj, tako želi zakon«¹⁷, s to obvezujočo voljo pa je suverenu podrejena vsa družbena obliacija. (Negri 1994)

S tem Negri že v delu *Political Descartes* (Negri 2007) napoveduje, da je zanj pri vprašanjih, povezanih s suverenostjo, ključna raven imanence. »Analogija med naravnim in političnim svetom je v tej fazi tako totalna, da ti dve dimenziji neprestano kažeta na medsebojno izmenljivost – v obliki metafore. Ne nazadnje, kaj sploh lahko meji na to realnost, ki je prazna kakršnegakoli človeškega pomena, ki je političen svet? Ničesar, če se strinjamo, da posameznik odkrije svojo pravo realnost v osami. S tem je izključen vsak iz posameznika izhajajoč spontan izraz svobode, ki trči ob sveto.« (Negri 2006,180–181)

Negri je, ko je razvijal moderno kot dvojnost, moderno mislil onkraj filozofskih kategorij in estetskih dosežkov in kot historično ter politično inovacijo. (Murphy 2012) »Vse se je začelo z revolucijo,« trdita Negri in Hardt v Imperiju (2003, 71), ko prepoznata izreden politični potencial v dogodkih v obdobju med leti 1200 in 1600, ko je s tehnološkim napredkom in družbenim razvojem postalo možno misliti človeške skupnosti onkraj hierarhičnosti ter dualizma med nebese in zemljo, ko je zaživela ideja eksperimentalne znanosti in postalo možno konstituirajoče pojmovanje zgodovine in mest. »Ljudje [so se] razglasili za gospodarje svojih življenj, tvorce mest in zgodovine ter iznajditelje nebes.« (prav tam)

In če je kaj značilno za Negrijevo misel, je to, da se pogosto spopada z uveljavljenimi in dominantnimi rabami posameznih konceptov v teoriji na način, da reinterpreтира zgodovinski tok političnih procesov in dela klasičnih avtorjev. V izhodišču takšne

¹⁷ » Si veut le roi, si veut la loi. «

reinterpretacije glede nastanka politične ureditve moderne zapiše: »Moderna je vedno dvojna. Namesto da jo zakoličimo z izrazi razuma, razsvetljenstva, preloma s tradicijo, sekularizma in tako naprej, moramo moderno razumeti kot odnos oblasti: dominacija in upor, suverenost in boji za osvoboditev.« (Negri in Hardt 2010, 71)

V tem je zvest Marxovi zapuščini, na katero spomni Balibar, »da se zgodovina ne dogaja po 'dobri strani', tj. na podlagi svoje notranje moči in odličnosti humanističnih idealov, še manj na podlagi moči nazorov ali moralne vzgoje, temveč skozi 'bolečino negativnega', spopad interesov, nasilje kriz in revolucij. Zgodovina tako ni toliko epopeja prava, temveč drama državljanske vojne med razredi, četudi ta ne privzame nujno vojaške oblike«. (2002a, 111)

Iz take teoretske opredelitve sta možni dve smeri interpretacije koncepta suverenosti. Prva je že delno omenjena Hobbes–Rousseau–Heglova smer, ki razvija specifične oblike in tehnike vladanja in oblasti in izpostavlja »nereverzibilnost prenosa suverenosti od posameznika k državi« (Murphy 2012, 13), s tem pa vsakokratno željo po realni demokraciji utopi v pravno-proceduralnemu stroju, zakonodajnemu predstavništvu in izvršnemu delegiranju (prav tam). Druga pa je Machiavelli–Spinoza–Marxova smer, ki koncept demokracije in s tem povezanih vprašanj suverenosti razume kot obliko življenja v skupnosti in s tem šele omogoča predpogoje za vladanje (Casarino in Negri, 2008; Negri in Hardt, 2003) in si na tak način prizadeva za razgradnjo institucionalizacije in »ponovno obuditev suverenosti družbene skupnosti«. (Murphy 2012,14)

Negri na več mestih pokaže na bistveno razliko med obema pristopoma v razlikovanju med transcendentno konstituirano oblastjo in imanentno konstituirajočo oblastjo, na eni strani red, na drugi želja (Negri in Hardt 2003, 73) Prva smer predvideva, da se proces politične konstitucije nosilca suverenosti z imenovanjem suverena konča in ga omeji kot zasebno last, medtem ko druga smer ohranja proces živ, si prizadeva za ohranjanje skupnega, določanje pogojev v katerem proces poteka, in ločuje med koristnimi ter škodljivimi in korumpiranimi oblikami oblasti. (Negri in Hardt 2006, 161)

Tako Negri in Hardt identificirata tri ključne momente definiranja suverenosti v začetnem momentu konstitucije evropske moderne: »Prvi je revolucionarno odkritje ravni imanence; drugi je reakcija zoper te imanentne sile in kriza v obliki avtoritete;

tretji pa je delna in začasna rešitev te krize z oblikovanjem moderne države kot lokusa suverenosti, ki transcendirata in posreduje raven imanentnih sil.« (prav tam, 69–70) Skozi razvoj koncepta suverenosti v zgodnji moderni, ki ga razumeta predvsem kot evropski koncept, je vse jasnejše postajalo dejstvo, da so politična vprašanja moderne in vprašanje suverenosti vse bolj neločljivo povezani.

Odkritje ravni imanence, kot temu pravi Negri (2003), pa ne izhaja zgolj, kot se to pogosto izpostavlja, iz procesov sekularizacije evropskih družb, temveč tudi iz dejstva, da je moderna pomenila premik znanja na raven imanence, s tem pa tektonske politične posledice za evropske družbe. »Revolucionarnost tega niza v filozofskem razvoju iz časa od trinajstega do šestnajstega stoletja je, da so se moči stvarjenja, ki so bile dotlej izključno v pristojnosti nebes, sedaj zrušile na zemeljska tla. To je odkritje polnosti ravni imanence.« (Negri in Hardt 2003, 72)

Negri in Hardt ponudita vrsto avtorjev in smeri, ki so prispevali k temu, da se je stari red zrušil tako na teoretskem polju kot v praksi. Od kritik vmešavanja cerkvene oblasti v posvetno oblast prenosa vira, iz katerega oblast črpa svojo legitimnost, od višjih načel k zboru občanov, kot je to definirala Marsilij Padovanski, prek Danteja in Thomasa Moora ter ponovnih obuditev demokracije pri protestantskih ločinah in Spinozi. »Zaživeli sta novo razumevanje oblasti in novo pojmovanje osvoboditve ... Ta zgodovinski proces subjektivizacije je bil revolucionaren v tem, da je določil paradigmatsko in nepovratno spremembo načina življenja multitudine.« (prav tam)

Foucault je temu procesu pripisal podobno razsežnost. Podobno kot Kantorowicz trdi, da je bila oblast do 16. stoletja razumljena kot teološko-kozmološki kontinuum, ki ni bila zgolj podlaga, iz katere je suveren črpal svojo legitimnost, ampak je hkrati predstavljala tudi model oblasti. Suveren je svojo legitimnost črpal iz posnemanja božje oblasti na zemlji, ki jo je demonstriral z močjo funkcije in zagotavljanjem pogojev za življenje svojim podložnikom. (Foucault 2009)

Tisto, čemur Negri in Hardt pravita odkritje polja imanence, je Foucault na neki način zastavil s svojim pojmom klasičnega epistema. Med leti 1580 in 1650 naj bi se namreč zgodila sprememba v razumevanju realnosti sveta, ki je odstopal od naravnopravne antropocentričnosti. Hkrati s tem je prišlo tudi do preloma med kontinuiteto oblasti od boga do suverena in umika boga iz modelov politične oblasti. Naravni zakoni in transcendentni božji namestnik niso bili več ustrezen model za

oblikovanje politične oblasti, kaj šele za vzpostavljanje njene legitimnosti. Raison d'état suverena naenkrat ni bila več uveljavljanje naravnih zakonov v vlogi božjega namestnika na zemlji, temveč zakonov, ki imajo splošni uporabnost za njihove subjekte. To pa je pomenilo iskanje oblike oblasti, ki bo učinkovito vladala svojim podložnikom, in urejanje zadev na način, ki bo pomenil večjo varnost, blagostanje itn. (prav tam)

Kar je izšlo iz tega procesa, je veda, ki se je ukvarjala z vladanjem in ki je vladanje ločila od verskih vprašanj. Raison d'état je postala oblast, v kateri je suveren človek. Prvi cilj je torej postala potreba po ohranitvi enotnosti države. V tem pogledu so klasični zagovorniki suverenosti ustrezno odgovorili na potrebo suverena po novi obliki oblasti in spremenjenih razmerjih med suverenom in vladanimi. (prav tam)

V tej povratni zanki, kjer sta država in njena ohranitev sama sebi namen, oblast pa sinonim za vzpostavitev države, ni prostora za vprašanja o izvoru oblasti, njeni legitimnosti. Legitimnost postane zgolj orodje za ohranitev države. V političnem smislu sta tako zakon kot njegov suspenz vrednotena zgolj v luči ohranjanja države. Podložnik pa v sistemu, ki zahteva povečevanje bogastva suverena in s tem njegove moči, postane produktivno orodje, več ko je podložnikov, večje je bogastvo in večja je moč. (prav tam)

Celotna zgradba oblasti z državnim aparatom vred je v tem kontekstu v službi ohranjanja države. Policija zagotavlja red in upravlja sistem blagostanja v državi, vojska in diplomacija vzdržujeta ravnotežje med suvereni, do ekonomskega sistema, ki naj bi v fiziokratskem ekonomskem sistemu zagotavljal napredek in blagostanje. To je izhodiščna točka, v kateri začnemo govoriti o oblasti kot politični in ekonomski. Foucault vprašanje oblasti naprej razvija v smer vladnosti, s katerim razvija vprašanje oblasti kot načina vladanja in sočasnega obstoja suverene družbe, disciplinarne družbe in družbe vladnosti, ki presega namen te naloge. Poudariti želimo njegovo smer v raziskovanju oblasti in suverenosti, s katero v središče raziskovanja vpelje ne suverenost samo, pač pa obstoj in uresničevanje veščine vladanja v različnih juridičnih oblikah, institucionalnih režimih in pravnih podlagah, ki jih lahko apliciramo na suverenost, ki je značilna za države. (prav tam, 106)

Iz tega izhodišča lahko gledamo tudi na Negrijevo razmišljanje o vprašanjih suverenosti, ki presegajo klasično institucionalno raziskovanje države. Podobno kot

Foucault je, namesto da bi iskal povezave med obstoječimi strukturami, ki naj bi bile vir politične moči, ter jih apliciral na novo realnost, iskal povezave med elementi politične oblasti, ki se šele vzpostavljajo ali na prvi pogled delujejo neodvisno drug od drugega.

Agamben (1995, 2005) pa po drugi strani to teološko-politično obliko razume kot orodje, ki predstavlja prakso državnega nasilja. Zanj je namreč suverenost v osnovi mesto, kjer se prekrivata golo življenje in totalizirajoče oblike oblasti. V primerjavi s Foucaultovim pojmovanjem biopolitike in obvladovanja populacij skozi varnostne mehanizme ter njihovo kvantificiranje (2008) Agamben trdi, da je prekrivanje političnega in življenjskega prisotno že vse od začetka obstoja zahodne politike. Ključna naloga suverene politike je produkcija življenja, zato ju ne moremo ločevati. Naravno življenje je po Agambenu definirano retroaktivno kot tisti subjekt, ki je podvržen sili suverena. Zahodna metafizika pa deluje prek odnosa vključevanja tega golega življenja z njegovim izključevanjem. Temu odnosu Agamben reče odnos izjeme. (Agamben, 1995)

Agamben nadalje poveže odnos izjeme s samo strukturo suverenosti na način, da zahodno politiko določa vključevanje naravnega življenja iz politične sfere z njegovim izključevanjem. Kot paradigmatsko podobo tega odnosa predstavi lik *homo sacer*, osebo, ki jo lahko kdorkoli ubije, vendar je ni mogoče žrtvovati. To je hkrati protislovje suverenosti – sočasnost vključenosti in izključenosti v politično ureditev – in njena zrcalna slika. Za suverena so vsi ljudje potencialno *homines sacri*, za *homo sacer* pa so vsi ljudje potencialno suveren. Suveren torej s svojim pooblastilom odločanja o življenju in smrti, razglašča življenje za sveto. (Agamben, 1995)

Agamben pokaže na skrito povezavo med suverenom in življenjem, ki je vedno prisotna v moderni državi, a očitna postane v izjemnih situacijah. Suveren namreč potrebuje telesa, da je lahko suveren. Telesa pa so tista, ki so nosilci tako pravic kot dolžnosti podrejanja suverenu. Oblast suverena se izvaja prek suspenza zakonov, po katerih so se dolžni ravnati vladani. V tem smislu so vse funkcije suverena orodja teološko-politične oblasti. Funkcija suverena je torej politizacija življenja prek razglašanja izrednega stanja, izvajanje nasilja za reprodukcijo družbenega življenja. (Agamben, 2005)

Za naš odnos do suverenosti in v pogojih nekakšnega trajnega izrednega stanja, ki ga vzpostavlja model hibridne suverenosti, ki ji bomo kasneje rekli imperialna suverenost, se nam zdi Agambenov pogled pretirana poenostavitev, v kateri umanjka subjekt, ki pa je vendarle še vedno prisoten in še kako živ. Dejstvo je, da ob manifestaciji različnih vrst vstaj, uporov in drugih vrst nasprotovanj tega manjkajočega subjekta ne bomo našli v redukcijah večplastnih procesov izvajanja suverenosti na spoštovanje zakona. Različne oblike političnih skupnosti, od enklav upornih Kurdov na severu Sirije, prek »mestnih« vstaj, skupin Ya Basta, Indignados, La Nuit Debout idr., ki so se v zadnjih 25 letih razširile po zahodnih državah, in do na prvi pogled predmodernih staroselskih vstaj v Latinski Ameriki, nam dajejo vpogled v to, da je ta subjekt mogoče najti onkraj omenjene redukcije.

Sodobna kriza suverenosti se danes ne kaže zgolj kot kriza državne suverenosti, tiste vsemogočnosti, ki odмира skupaj z vsemogočnostjo države v pogojih globalnega. Sodobna kriza suverenosti je odmev krize, ki je nastala s prelomom teološko-kozmolóškega kontinuuma v 16. stoletju. Kot smo že omenili, se ločevanje suverenosti od transcendentne figure ni nikdar ni zares prevedla v politično realnost. Zato na področju političnega ni bilo mogoče vzpostaviti soobstoja vsemogočne oblasti suverena in pravne univerzalnosti. Od globalnih kriz vojne proti terorju, finančne krize, begunske krize pa do notranjih kriz so vse zaznamovane s suspenzom nacionalnega, mednarodnega in vojaškega prava. Ne glede na vse se v času krize suveren še vedno sklicuje na svoja pooblastila razglašanja izrednega stanja. Nova suverenost Imperija pa je tista oblika suverenosti, čigar legitimnost je utemeljena in se meri glede na učinkovitost razreševanja kriz, ki jih sama ustvarja.

2.2.2. ZORNÍ KOT MNOŽÍC

Pokazali smo, da gre za dve razumevanji razvoja moderne in s tem političnih procesov, ki so pripeljali do moderne države in koncepta suverenosti. Če smo se v predhodnem poglavju prek »uradne« interpretacije nastanka in genealogije koncepta suverenosti, torej tiste, ki je začrtala dominantno smer razumevanja oblasti in nastanka moderne države v zadnjih treh stoletjih, ustavili pri prvi, ki učinkovitost vladanja in vzpostavljanje reda postavlja na prvo mesto, pa gre pri drugi interpretaciji

za radikalni revolucionarni proces in težnjo k demokratični politiki, ki »človeštvo in željo postavlja v središče zgodovine« (prav tam, 73).

In če se vprašamo drugače: ali je vedno nujno, da oblast interpretiramo skozi transcendentno prizmo suverena, oblast kot stroj suverenosti? Če sledimo Negriju, je zatekanje k transcendenci značilno za mnoge konceptualno povsem različne avtorje, npr. Webra, ki liberalni funkcionalizem zagovarja s »kvazi religioznim« besednjakom, Schmidta in njegovo interpretacijo konzervativne in totalitarne tradicije, ter celo Lenina, ki sovpadanje osvoboditve delavskega razreda in odmiranje države misli skozi dialektični odnos med obstoječo oblastjo in njeno definicijo suverena za katero zares ni mogoče trditi, da se bistveno razlikuje od buržoazne oblasti. (Negri 2008d)

Zdi se, da koncept množice in vse njene izpeljanke, multituda, mnoštvo, populacija, ljudstvo, množica ljudstva, rasa, narod, nacija, razred itn. postane problematičen v konceptu suverenosti takoj, ko slednjega mislimo z vidika države, stabilnosti njene ureditve ali enega suverena, s tem pa pomeni nerazrešljivo protislovje, bodisi vidika omejitev, ki jo koncept nedeljive transcendentne oblasti pomeni množici, bodisi z vidika (ne)varnosti in (ne)stabilnosti za suverena in državo, ki jo pomeni množica. Balibar je to poimenoval strah pred množicami. (2004a)

V prejšnjem poglavju smo nakazali, na kakšen način so to protislovje reševali klasični avtorji in vendar se zdi, da rešitev za to »divjo anomalijo« (Negri 2008e) vedno znova najdejo v ponovnem izumljanju transcendentnega aparata in sredstvi posredovanja (Negri 2003, 75), ki lokus suverenosti množico tlači v pravno-postopkovne kategorije.

Negri koncept multitudine prevzame od Spinoze, multitudo pa kasneje postavi za temeljni koncept političnega delovanja (Negri in Hardt 2005). »Odpadniški Jud« Spinoza¹⁸ namreč sodi med tisti avtorje, ki se pri študiju oblastnih razmerij, oblasti, suverenosti in teorije države v prvi vrsti niso ukvarjali (zgolj) z vprašanji konstituiranja države, državnih institucij idr., temveč tudi in predvsem z logiko množic in vzrokov za delovanje množic. To je tudi bistvena razlika med multitudo in ljudstvom, pravi Balibar, »kakor če bi multitudini zgolj pripisali simbolno pozitivnost ter tako iz nje

¹⁸ Spinoza je živel in pisal na Nizozemskem v sedemnajstem stoletju, kar je definiralo njegovo misel. V državi je cvetel merkantilizem, Nizozemska republika pa se je upirala monarhičnemu absolutizmu in sprejemala »krivoverce« in druge »odpadnike« iz vse Evrope, med njimi tudi Jude, izgnane z Iberskega polotoka. (Murphy, 2012)

napravili drugo ime za ljudstvo ali civilno družbo in jo razglasili za temelj političnega in pravnega reda« (Balibar 2004a, 55). To je kvalitativna razlika, nadaljuje Balibar, ki jo v obravnavi multitudine kot teoretskega objekta uvede Spinoza, saj je rezultat političnega delovanja odvisen od vsakokratnega »načina obstoja, ki se razlikuje glede na stanja in ekonomije ali režime strasti.« (prav tam)

V tej medsebojni dinamiki med kolektivnim telesom, lokusom suverenosti ali multitudo in državo ali suverenom, ki ga vzpostavi prvi, dinamiko, ki jo Balibar opiše z igro besed *Crainte des masses* – kar lahko pomeni tako strah pred množicami kot strah, ki ga občutijo množice –, torej recipročnim strahom, tiči osnovno protislovje. Kako namreč multitudini podeliti moč, ne da bi zaradi njene naravno naraščajoče moči ta postala destruktivna, torej kako usmeriti sile multitudine h konstruktivnim silam (ljubezni, občudovanja, skupne koristnosti) in stran od destruktivnih sil. »[K]er so množice tem bolj grozeče in jih je težje nadzorovati, čim bolj jih terorizirajo naravne sile ali nasilje, ki ga trpijo; to pa je prav tako tem bolj nezmerno, če se tiranska oblast pred njimi čuti razoroženo.« (prav tam, 56) Za Spinozo je, pravi Balibar »nevarnost za državo vselej notranja, da jo zmerom pomeni ljudstvo samo.« (prav tam, 69)

Kakšen je bil odgovor na to protislovje pri Bodinu in njegovih naslednikih, smo videli v prejšnjem poglavju o nedeljivosti in absolutnosti oblasti. Negri pa pri Spinozi odkrije revolucionarno inovacijo v razrešitvi tega vprašanja, hkrati pa tudi odgovori na notranjo mejo te rešitve, ki so jo pri Spinozi odkrijejo nekateri avtorji. Z drugimi besedami bo Negri zavrnil Virnovo (2003) tezo, da je v boju za teoretsko prevlado med konceptoma multitudine in ljudstva pri vprašanjih in razlagah suverenosti zmagalo slednje. (Negri 2008e)

Na podlagi zgornje »razglasitve« zmagovalca izhaja tudi dolga tradicija interpretacij v politični filozofiji, ki Spinozo uvršča med tiste avtorje individualizma, ki so branili buržoazno idejo ekonomske svobode, ki jo pooseblja trg. Negri (kako simptomatično zanj) na to odgovarja, da obstajata dve Spinozi. »Prvi je začetnik spinozistične liberalne ideologije, drugi služi kot ključna vez med Machiavellijem in Marxom«, (Murphy 2012) in ta drugi skuša prelomiti tradicijo naravnopravnih shem in »pogodbništva« v politični filozofiji nastanka moderne države.

Če Spinozo beremo skozi Negrijevo interpretacijo, tako vidimo, da Spinoza demokracijo postavlja kot najbolj naravno državo »hkrati kot eno izmed oblik države

(*imperium populare*) in kot resnico, ki izvira iz različnih konstitucij« (Balibar 2004a, 65). Negri pokaže na izhodiščni koncept demokracije pri Spinozi. Ta si, podobno kot drugi klasični avtorji, za izhodišče vzame naravnopravno shemo in demokracijo definira kot »univerzalno zvezo ljudi, ki ima vrhovno pravico, da dela vse, kar lahko«. (Spinoza v Negri 2008e, 111) Ta zveza nastane, ko posameznik svoje naravne pravice, ki so omejene z mejami njegove moči (*potentia*), prostovoljno ali prisilno prenese na tistega, ki ima vrhovno oblast (*potestas*), da jih prisili ali omeji z grožnjo smrtn¹⁹ kazni. Podobno kot pri drugih klasičnih avtorjih je ta oblast omejena s sposobnostjo izvajanja absolutne oblasti. »Vrhovne oblasti ne omejuje noben zakon, vendar so ji vsi v vsem dolžni pokornost, saj so se k temu obvezali bodisi molče bodisi izrecno s tem, ko so prenesli nanjo (vrhovno oblast, op. p.) prenesli vso svojo sposobnost (*potentia*) samoobrambe ali z drugimi besedami, vse svoje pravice.« (prav tam)

Negri v tem natančno odkrije že prvo navidezno terminološko protislovje pri Spinozi, da je vrhovna oblast enaka demokraciji, in pojasni, da gre zgolj za to, da Spinoza prizna, da v prehodu še ni prišlo do končnega prenosa pravic, temveč le do premestitve oblasti, ki antagonizme zgolj kompleksnejše organizira. Kot Spinoza ugotovi nadalje, da je »demokratska vlada najbolj naravna in najbolj usklajena s svobodo, ki jo je narava podelila vsakomur. V tem nihče ne prenese svojih pravic tako popolnoma, da ne bi imel več nobene besede v zadevah; temveč jih prenese zgolj na večino družbe, katere član je. Tako vsi ostanejo enaki, kot so bili v naravnem stanju«. (prav tam)

Negri na ta način pokaže na bistveno razliko med ponujenima rešitvama za omenjeno protislovje pri Spinozi oziroma Hobbsu, pri čemer prvi ohrani individualnost posameznikov in njihove naravne pravice tudi po »sklenitvi pogodbe«, ki so pri drugem v trenutku, ko so prenesene, zgolj v napoto in nepotrebne za učinkovito izvajanje oblasti suverena. »Individualnost« je pri Spinozi »predstavljena kot absolutna pravica«. (Negri 2008e, 112)

Spinoza uvidi, da je absolutni prenos pravic iluzija, ki bi, če bi do nje lahko prišlo, posamezniku odvzela vse človeške značilnosti, ter da vrhovna oblast kot orodje

¹⁹ *Supreme* v angl.

izvajanja oblasti ne uporablja zgolj prisile, temveč ima na voljo vsa razpoložljiva sredstva, ki jih uporablja za to, da jo ljudje izpolnjujejo njene ukaze »saj ni namen ubogljivosti ta, da iz človeka naredi podložnika (*subditus*), temveč voljo, da uboga«. (Spinoza v Negri 2008e, 112)

Iz tega pa Negri briljantno izpelje razmerje med suverenom in lokusom suverenosti, ki bo njegov podpis v večini del, ki so sledila delu *Divja anomalija (L'Anomalia selvaggia)* (Negri 2008e). »Zato ni absolutizem tisti, ki konstituira politično družbo, temveč samoorganizacija moči individualnosti, aktivni upor, ki se racionalno spreminja v protioblast, protioblast, ki se kolektivno razvija v aktivni konsenz, konsenzualno prakso, ki se artikulira v realni konstituciji. Naravni antagonizem konstruira konkretno zgodovinsko dejstvo družbe kot posledica konstituirajoče oblasti kolektivne imaginacije²⁰ in njene materialne zgoščenosti. Rezultat tega procesa pa ni absolutnost, ni niti demokratičnost, temveč kolektivna konstitucija realnosti.« (prav tam) Negri pri Spinozi tako absolutno oblast prepozna v imanentni oblasti, drugače kot drugi avtorji sedemnajstega stoletja, v transcendentni oblasti absolutizma. (Murphy 2012)

Za naš primer je pomembno, da pokažemo na razliko med Hobbsom (pa tudi Rousseaujem) in Spinozo, saj slednji, čeprav se spogleduje z naravnopravno shemo, prav to shemo logično obrne ter »razstavi dialektični motor, ki omogoča prenos individualnih pravic na absolutnost«. Spinozina shema, ki pripelje do družbene pogodbe, slednjo razume kot udejanjanje »oblasti vseh in volje vseh«, ki se je, kot da bi jo Spinoza že anticipiral, postavila nasproti »obči volji« (Negri 2008e, 113). Spinoza tako združuje demokratizem in machiavellijevski realizem (Balibar 2004a, 71).

Suverenost pri Machiavelliju (2015), kot ga bere Negri, se namreč rodi iz nujnosti potrebe po oblasti, ki je združila prej antagonistični sili, nastajajočo podjetniško buržoazijo in obstoječo zemljiško aristokracijo, proti produktivnemu proletariatu. Gre torej za proces, ki je obraten od tistega iz klasičnih pogodbenih shem. Negri (1999, 2010) namreč reinterpreтира Machiavellija in vzpostavitev suverenosti ne vidi kot

²⁰ Spinoza imaginacijo tukaj uporablja kot aktivnost, s katero je mogoče »poiskati načine, s katerimi je mogoče intervenirati v realnost narave in družbe ter jih transformirati. Imaginacija je esenca politike«. (Murphy 2012: 124).

prenos pravic z ljudstva na suverena (Vladarja), temveč obratno, kot potrditev nadvlade vladarja nad multitudine.

Spinoza je povzel to Machiavellijevo idejo suverenosti pri svoji definiciji »absolutne demokracije« (Negri 2008e) Ponovno se vrnimo na Negrijevo branje Spinoze, ki po njegovem ponudi dve pojmovanji demokracije. Prvič, klasično pojmovanje demokracije kot oblike vladavine, in drugič, kot absolutno demokracijo. Klasično pojmovanje demokracije se vrti okrog oblasti, ki je izraz enega oziroma prenosa pooblastil multitudine na enega. »Tako kot je monarhija vladavina enega, aristokracija vladavine maloštevilnih, je demokracija vladavina mnogih ..., ki pa je še naprej – in predvsem – vladavina enega« (Negri 2010). Spinoza pa ponudi še drugo pojmovanje demokracije, kot absolutno demokracijo, ta pa ne pomeni več redukcije na »vladavino enega, temveč celoto množica procesov, ki vzpostavljajo skupnost«. (prav tam)

V tem smislu sta obe demokraciji na nasprotnih bregovih. Prva kot »transcendentalna realnost« in absolutna oblast, totalizirajoča odločitve, ki že zaradi same narave zanika svobodo. Druga pa je »immanenten proces, zgradba, ki jo singularnosti upravljajo od spodaj, in nenehno prilagajajoč se način reševanja trenj, ki nastanejo ob trku različnih strasti: demokracija je zato sistem, ki projekt skupnega vzpostavlja skozi konflikt. (prav tam) Prav na tej točki kombinacije Machiavellijeve in Spinozove misli menimo, da je ključno izhodišče Negrijevega odnosa do sodobne krize suverenosti.

Če na drugi strani vztrajamo pri pogodbeni shemi vzpostavljanja suverenosti multitudine v absolutni demokraciji, pravi Negri, pa naletimo na omejitev, ki so jo pri Spinozi našli mnogi avtorji, to pa je pogodbeni nezmožnost multitudine, da zagotavlja učinkovito obliko. To omejitev večina klasičnih avtorjev razrešuje z juridično definicijo moderne države (Negri 2008e, 114), Descartes pa s politično teologijo in ponovno vzpostavitvijo mehanizmov mediacije (Negri in Hardt 2003). Do podobnega sklepa pride tudi Balibar, ki trdi, da Spinoza »prepreči vrnitev k množici«, in sicer tako, da reprezentacijo ljudstva naredi kolektivno in pravno in ne več psihično in individualno«. (Balibar 2004e, 78)

In vendar Negri vztraja, da je Spinozo treba rešiti pred Heglom in vrsto drugimi avtorji mediacije in doktrin *potestas* (Hobbes, Rousseau, Hegel) ter ga postaviti v okvir

njegove avtentične genealogije (Machiavelli, Spinoza, Marx), kar ga postavlja v doktrino »*potentia*, ki nosi dediščino nove logike konstitucije. (Macherey 2007, 8)

2.2.3. NERAZREŠENA KRIZA MODERNE

Negrijeva teza, in to je opazno skozi njegov celoten opus, je torej ta, da multituda za izkazovanje suverenosti že vse od začetka nastanka moderne za svoje politično delovanje ne potrebuje delegiranih oblik suverenosti v obliki, kot jo opisujejo klasični avtorji ter je največkrat povzeta v teorijah o suverenosti, temveč da je njena politična dejavnost odločanja in delovanja možna in udejanjana skozi ekonomsko in družbeno produkcijo (Murphy 2012, 218). Negrijeva prizadevanja so povezana s tem, da želi s tem težišče demokratične politične debate odvzeti birokratskemu postopku odločanja, ki se reprezentira v institucijah države.

Čeprav je ta Negrijeva teza doživela kar nekaj kritik, ki mu večinoma očitajo, da v svojem konceptu multitudine ni predvidel ustreznih mehanizmov mediacije na polju političnega (Laclau, Žižek, Passavant in Dean v Murphy 2012, 206), pa daje določene odgovore na vprašanja, povezana s prevladujočim konceptom suverenosti, ki jih Negri ponudi skozi svoje interpretacije Spinoze in njegovega pojma absolutnosti demokracije (Negri 2008e). »Moči singularitete se udejanjajo na ravni imanence in na tej ravni je zgodovinsko, tehnično in politično določena resnica novega človeštva. Prav zato, ker ne more biti nobenega zunanjega posredovanja, se singularno kaže kot multituda.« (Negri 2003, 72)

Kot smo že omenili, pa ta nastanek suverene multitudine, kot jo vidi Negri, ni ostal brez reakcije. Druga faza konstituiranja moderne, ki je pomembna za razumevanje koncepta suverenosti, je reakcija zoper raven imanence in kriza, ki je izšla iz te reakcije. Seveda gre za antagonizem dveh polov, ki je ob radikalnih spremembah, ki so vzniknile na polju imanence, pripeljal do krize in vojne za nadvlado in razlašanje novih gibanj. »Drugi modus moderne [je] konstruiran za vojno proti novim silam in za vzpostavitev vseobsegajoče oblasti, ki jih bo podjarmila.« (Negri in Hardt 2003, 73)

V primerjavi s klasičnimi avtorji, ki v konceptu transcendentne in nedeljive suverenosti vidijo orodje za učinkovito pomiritev nasprotij in antagonizmov znotraj politične in verske ureditve, ki so se razvile pred vestfalskih mirom, pa Negri v njej vidi orodje za podreditev imanentne konstituirajoče oblasti transcendentni

konstituirani oblasti, ki je revolucionarno željo renesanse končala z versko vojno. Koncept transcendentne nedeljive suverenosti je, če sledimo Negrijevi argumentaciji, vzrok za vojno in ne njena razrešitev, kot nam priča uveljavljena interpretacija klasičnih besedil o suverenosti iz tega obdobja in ki bo kasneje postala uveljavljena interpretacija nastanka politične moderne v Evropi po vestfalskem miru. (prav tam) Vojna pa »državljanom odvzame možnosti političnega odločanja in ohranja absolutni nadzor na njihovo eksistenco.« (Negri 2008d, 17)

Od trenutka, ko se je vojna končala in nastopil mir kot »bedni pogoj preživetja, skrajni izhod pred smrtjo«, mir brez humanistične konotacije, se je končala tudi revolucija renesanse, o kateri govori Negri, in od tega trenutka moderno opredeljuje kriza, »ki izhaja iz neprekinjenega boja med imanentnimi, konstruktivnimi in ustvarjalnimi silami in transcendentno oblastjo, usmerjeno v ponovno vzpostavitev reda«. (prav tam, 74) To je obdobje protireformacije, refevdalizacije Evrope in eksodusa, ko se zunaj Evrope kaže zunanji konflikt zgodnjega kolonializma in podrejanja preostalega sveta. »Po eni strani je renesančni humanizem spočel revolucionarno predstavo o enakosti med ljudmi, singularnosti in skupnosti, sodelovanju in multitudini. To predstavo so nosile sile in želje, ki so se vodoravno širile po vsem planetu, okrepljene z odkritji drugih ljudstev in ozemelj. Po drugi strani se je ista kontrarevolucionarna oblast, ki si je v Evropi prizadevala nadzirati konstituirajoče in subverzivne sile, začela zavedati možnosti in nujnosti podjarmljenja drugih ljudstev sveta. Evrocentrizem je nastal kot odgovor na potencial na novo odkrite enakosti med ljudmi; pomeni kontrarevolucijo na globalni ravni. Tudi tu je prevladala druga stran moderne, a spet ne dokončno. Evropska moderna je že od začetka vojna na dveh frontah. Evropsko gospostvo je vedno v krizi, in to je kriza, ki določa evropsko moderno.« (prav tam, 75)

Da bi iz potencialnosti te revolucionarne želje ponovno vzpostavili predhodno suverenost, ki je sovpadala s predmodernimi političnimi institucijami, ali subsidiarno suverenost, kot je temu rekel Balibar (2004b), pa je bilo treba ponovno vzpostaviti transcendentni red v obdobju razsvetljenstva, s katerim naj bi se vzpostavili mehanizmi posredovanja za omejitev moči množice »formalno svobodnih subjektov«. (Negri in Hardt 2003, 75)

Če naj prevlada absolutistična teorija suverenosti (Skinner 2010), iz katere je kasneje nastal hegemonski koncept evropske moderne (Negri in Hardt 2003, 75), je treba med multitudine in njeno sposobnostjo oziroma močjo, da je neposredni proizvajalec

lastne politične realnosti, vzpostaviti mehanizme posredovanja, ki bodo monarhičnim suverenom pomagali legitimirati absolutno oblast ne »s potrebo vladarjev, da ohranijo svoj status v državi« temveč s tem, »da ohranijo državo, ki ji vladajo«. (Skinner 2010, 28)

Ponovno naletimo na omejitev absolutne moči multitudine, ki jo pri Spinozi opazijo mnogi avtorji, in omejitev, za katero Negri (2008) dvomi, da sploh obstaja: »Zakaj se vednosti in volji ne sme dopustiti, da se razglasita za absolutni?« To, kar Balibar poimenuje strah pred množicami, Negri in Hardt dodatno pojasnita z odgovorom na prejšnje vprašanje: »Ker se mora vsako gibanje samokonstitucije multitudine podrediti predkonstituiranemu redu in ker bi trditev, da lahko ljudje neposredno udeležijo svobodo bivanja, pomenila prevratniški delirij.« (Negri in Hardt 2003, 75)

2.2.4. VRNITEV TRANSCENDENCE

Nakazali smo na vrsto protislovij, s katerimi so se soočali zgodni avtorji moderne in ki so po našem mnenju ostala nerazrešena skozi zgodovino do danes. Klasično protislovje moderne suverenosti ali, če želite, bistva moderne države, je torej ta, da se je ideja, da je pluralnost družbenega telesa mogoče učinkovito in nekonfliktno upravljati zgolj s pozicije enotnega transcendentalnega suverena, to pa nujno predpostavlja konvergenco vseh interesov, lojalnosti in moralne pripadnosti suverenu, soočila z revolucionarno željo multitudine, ki je izšla iz moderne. (Bartelson 2003, Negri in Hardt 2003)

Zato je ne glede na to, na kakšen način zapakiramo zgornje protislovje, v debati o suverenosti mogoče govoriti le v kategorijah, ki že vnaprej omejijo razpon rešitev, s katerimi bi bilo mogoče razrešiti omenjeno protislovje. »O suverenosti kot taki lahko govorimo zgolj v monarhiji, saj je lahko suveren samo eden. Kjer vladata dva, trije ali mnogi, tam ni suverenosti, saj suveren ne more biti podrejen vladavini drugih. Razglasi se lahko demokratične, pluralne ali ljudske politične oblike, a moderna suverenost ima dejansko samo eno politično podobo: eno samo transcendentno oblast« (Negri in Hardt 2003, 80–81)

Bartelson (2003, 90–91) je zbral štiri sklope kritik zgodnjih pluralističnih avtorjev o konceptu države, ki ga bomo na tem mestu uporabili za naše potrebe, saj sovpada z omenjenim protislovjem v konceptu suverenosti. Prva je že omenjena ideja o tem, da

je pod zastavo državne suverenosti zamišljena (Anderson 1989) politična celota, pod katero so zlit vsi interesi in pripadnosti družbenega telesa, suveren pa predstavlja tisto točko, v kateri se izničijo, ne pa tudi razrešijo, sleherne tenzije in polariziranost interesov. Na neki način je zastarel koncept suverena uporabljen kot prekrivalo za novo realnost, v kateri »država ni več enotna, temveč raznovrstnost, ki se je po naključju znašla na določenem teritoriju«. (Bartelson 2003, 90–91)

Odnos med moderno suverenostjo in moderno državo dodatno zaplete dejstvo, da se država (tako kot suverenost) spreminja tudi znotraj moderne. Država je namreč vedno to, kar iz nje »naredimo«. Drugi sklop kritik se nanaša na odnos med moderno suverenostjo in moderno državo, ki se nenehno spreminja, in na enotnost oblasti v novi realnosti, o kateri smo tudi že govorili v prejšnjih poglavjih. »Podobno kot suverenost tudi država ni status, ampak proces. Njena vsebina in oblika se spreminjata s političnim upravljanjem.« (Bezjak 2012, 87) Tradicionalni koncept države absolutnega suverena je postal povsem nekompatibilen za novo realnost in razvoj pluralnosti družbenega telesa, ki ga ni bilo mogoče več stlačiti v »sociokulturno enotnost« (Bartelson, prav tam). Oblasti tako ni več mogoče legitimno zagovarjati z vidika njene nedeljivosti, saj jo je politična realnost prisilila, v delitev med različne skupine in institucije v družbi. (prav tam)

Tretji sklop kritik se nanaša na vseprisotnost in neomejenost oblasti suverena, do katere prej ali slej pridejo teoretiki družbene pogodbe, saj oblasti v spremenjenih okoliščinah ni več mogoče razumeti kot centralizirane in absolutne in centralizirane, temveč jo je nujno misliti v kategorijah razpršenosti po družbenem telesu in razredčene v plejadi interesov in skupin. (prav tam)

Četrty sklop kritik se nanaša na moralno superiornost suverena v odnosu do drugih »izvirov vrednot v družbi«. (prav tam, 91) V družbi, v kateri se je razvila vrsta vrednot in norm, ki niso vedno kompatibilne, vloga suverena ni več ohranjati svoj status v državi, temveč je »sredstvo za zadovoljevanje različnih in pogosto nasprotujočih si ciljev« (prav tam), suverena pa se ne ocenjuje gleda na učinkovitost izvajanja vladanja, temveč pragmatično glede na zadovoljevanje potreb in ciljev celotne skupnosti.

Ta časovni preskok in ekskurz na kasnejše razumevanje in kritike državnosti in suverenosti, ki so nastale v začetku dvajsetega stoletja, smo si privoščili, da bi

postavili ogledalo tistemu, kar je v dolgi tradiciji družbenopogodbenih mehanizmov mediacije na polju političnega dolgo časa veljalo kot norma postvestfalske državne ureditve in ki ga Negri in Hardt poimenujeta »kontrarevolucionarni projekt za razrešitev krize moderne«. (2003, 75)

Ta projekt, nastal v obdobju razsvetljenstva, je imel za nalogo obvladovanje ideje imanence z oblikovanjem ustreznih sredstev posredovanja, s katerim bi bilo moč zanikati Spinozovo idejo o multitudini kot avtonomnem »etičnem proizvajalcu življenja in sveta« (Negri in Hardt 2003, 76). Negri in Hardt tako pokažeta na prizadevanja filozofov, ki so v nasprotju z zgoraj navedenimi štirimi sklopi kritik poskusili posredovanje opredeliti kot »neizbežni pogoj celotnega človeškega delovanja, veščin in združevanja«. Od Descartesa, ki je transcendentni red »pravzaprav ponovno vzpostavil [s] postavitvijo razuma kot izključnega polja za posredovanje med bogom in svetom [in je s tem] dejansko ponovno uveljavil dualizem kot določujočo potezo izkustva in misli«. (prav tam)

Da je njegov aparat transcendentalen, pravita Negri in Hardt, je razvidno v tem, na kakšen način je subjektivnost omejena z vsiljeno transcendenco vladavine in reda. (prav tam) Pokažeta pa še na nekaj, in sicer na zametke buržoaznega ideološkega okvira, ki bo z na novo odkritim transcendentalizmom definiral »oblikovanje konceptov; pri formalizaciji politike, profitni instrumentalizaciji znanosti in tehnike ter pri pomiritvi družbenih antagonizmov«. (prav tam)

Tudi pri Kantovem »etičnem idealu« in Heglovi »trdni ontološki figuri« najdeta Negri in Hardt transcendentalno načelo. Subjekt, ki je pri Kantu ujet v zasledovanje etičnega ideala, je ujet v svetu, ki je »zgradba izdelanih oblik [in] edina realnost, ki nam je dopuščena«. (prav tam) Pri Heglu, ki sicer ohrani imanenco, pa je »osvoboditev modernega človeštva je mogoča le v funkciji nadvlade in imanentni namen multitudes je spremenjen v nujno in transcendentno oblast države«. (prav tam, 78)

Tako končno pridemo do Negrijeve interpretacije moderne oblike suverenosti, v kateri je Negri vzpostavil povezavo med metafiziko in politiko pri razmisleku koncepta suverenosti. »Politika leži v središču metafizike, saj se je moderna evropska metafizika porodila kot odgovor na izziv osvobojenih singularitet in revolucionarne konstitucije multitudes.« (Negri in Hardt 2003, 79) Da je ta oblika državne suverenosti

presejala evropski prostor in je bila hkrati materialno odvisna od ekspanzij zunaj njega, lepo pokaže Južnič (1980). Negri in Hardt pa pokažeta, da je bila metafizika ključna za nadzor nad avtonomnimi in kreativnimi silami multitude z vzpostavitvijo transcendentnega aparata, s katerim je bil multitudini vsiljen red. »Delovala je (metafizika, op. p.) kot ključno orožje drugega modusa moderne, v kolikor je nudila transcendentni aparat, ki lahko multitudini vsili red in ji preprečuje, da se spontano organizira in avtonomno izraža svojo kreativnost.« (prav tam)

Negri in Hardt pojasnita, na kakšen način je srednjeveški univerzalizem skozi zadnja vrata postal temelj modernih političnih ureditev (Bartelson 2011). Da bi lahko nadzirali vse inventivne oblike družbene produkcije in od njih profitirali, je bilo treba odpraviti zaviralne oblike transcendence, ki je izvirala iz srednjega veka, a »hkrati ohraniti transcendenčne učinke dominacije v oblikah združevanja in produkcije, ki so primerne za novo človeštvo« (Negri in Hardt 2003). In to vlogo je po njunem mnenju opravila politična filozofija z utemeljitvijo novih družbenopogodbenih oblik posredovanja in transcendentnega političnega aparata kot odgovora na revolucionarne oblike imanence.

Temeljni prehod, ki se pri teoretikih zgodnjih avtorjih moderne suverenosti družbene pogodbe zgodi z družbeno pogodbo, s tem ko se avtonomna oblast multitude prenese na suvereno oblast, ki je nad njo in ji vlada, definira protislovje, ki bo ostalo nerazrešeno skozi naslednja stoletja. »Suverenost potemtakem določata transcendenca in reprezentacija, dva koncepta, ki ju tradicija humanizma razume kot protislovna. Po eni strani transcendenca suverena temelji samo na imanentni logiki človeških odnosov in ne na kaki zunanji teološki podpori. Po drugi strani pa reprezentacija, ki legitimira suvereno oblast, to popolnoma odtuji od množice subjektov.« (prav tam, 80)

V tem pogledu si logično sledijo dela Bodina, Hobbsa, Rousseauja, pri katerem »obča volja prehaja od odtujenosti posameznih volj k suverenosti države«, in na koncu pripeljejo do položaja, v katerem lahko vlada le eden in ne glede na politično obliko, ima »moderna suverenost dejansko samo eno politično podobo: eno samo transcendentno oblast.« (prav tam, 81) Ključno pri tem pa je, da je Hobbes »s svojim unitarnim Leviathanom, ki se dviga in razpenja nad družbo in multitudine, za celotno moderno politično misel uveljavil prostorsko metaforo suverenost«. (prav tam, 264)

Kasnejši avtorji so, če sledimo Negriju in Hardtu, dopolnjevali ta okvir skladno z družbenim razvojem in v osnovnem okviru, ki ga dopolni še dovršena »sinteza suverenosti in kapitala« (prav tam, 82), transcendenco našli bodisi v moderni birokraciji kot bistvenim organom transcendentalnega pri Heglu, ki z razvojem administracije spreobrača odnos med družbo in oblastjo, tako da oblast in država proizvajata družbo; bodisi pri Webru in Foucaultu, ki pokažeta na premestitev »organizacijsk[e] dinamik[e] države s terena srednjeveške hierarhije na teren moderne discipline, od ukazovanja k funkciji«, a le k novi obliki transcendence. (prav tam, 83)

Antagonističnega dualizma moderne ni mogoče zajeti v enotni sintezi, ki bi vključila celotno družbo in politiko, s produkcijskimi silami in produkcijskimi odnosi vred, v neko vrsto nacije kot ničte institucije, »ki rešuje problem ideološkega posredovanja družbene reprodukcije na odločilni točki, kjer pride do učinka 'družbene totalnosti'« (Močnik 1999). In tako pridemo do točke, ko je koncept moderne suverenosti izčrpan. Ponovno vzniknejo nasprotja, ki so bila prisotna že na začetku moderne. »Želje in nasprotovanje vsakršni obliki dominacije ženejo multitudo k ponovnemu izhodu iz procesov legitimacije, ki podpirajo suvereno oblast.« (prav tam, 84)

Na praktični ravni se je ta kriza kazala kot kriza nacionalnih držav oz. vprašanje njihove suverenosti. In čeprav so globalizacijski procesi zamajali ključne stebre državnih suverenosti, pa tako Balibar (2004b) kot Negri (2008a) opozorita na skušnjo, da krizo mislimo zgolj kot vprašanje dilemo med sposobnostjo nacionalnih držav, da izvajajo oblast na svojem teritoriju na eni strani in prenos suverenosti na nadnacionalne, transnacionalne ali celo postnacionalne politične subjekte in prostore.

Vprašanje suverenosti, ki bi bilo odvisno zgolj od te kvantitativne sposobnosti, torej maksimiziranja sile za uničenje nasprotnikov, ki preprečujejo čisto obliko nezamejene suverenosti, ali njihovo eliminacijo iz konstitutivnega procesa, bi nas privedlo nazaj v multipolarno razumevanje vzpostavljanja suverenosti. Vendar bi bila to le metafizična iluzija »izjemnih pooblastil« v smislu Agambena. Sama sila namreč ne vsebuje drugega kot sposobnost brutalnega uveljavljanja odločitve suverena, na pa tudi njene konstitutivne komponente. (Negri 2010)

3. PRENOSI SUVERENOSTI

V prejšnjem poglavju smo skušali pokazati, na kakšen način je transcendenca suverena postala ključen pojem za razumevanje moderne suverenosti ter kako se suveren ne glede na obliko, s pomočjo transcendence dviga nad družbeno raven, suverenost pa na ta način postaja prostorska. Nevarnost obravnave suverenosti na polju transcendence pa je, kot je že pokazal Foucault, vedno ta, da se zadovoljimo s pravno-diskurzivno analizo oblasti, ki nam osvetli le majhen del samega koncepta. (Foucault 2010a)

Razumevanje suverenosti prav preko suverena nas je, kot smo videli, pripeljalo v krizo modernega koncepta suverenosti, ki se je iztekel v metafizični prenos suverenosti na ljudstvo. »Koncept suverenosti je namreč politična varianta zgodbe vzpona človeka v zahodni metafiziki.« (Lukšič in Kurnik, 2000, 161) Preden pa se lotimo osnovnega problema te naloge, krize suverenosti v globalizaciji, si bomo pogledali manifestacije teritorializacije te suverenosti v nacionalni državi ter na kakšen način je suverenost začela polzeti iz njenega okvira.

3.1. SUVERENOST IN NACIONALNA DRŽAVA/NAROD ALI NACIJA

Kot smo nakazali že v preteklih poglavjih, je bilo za razreševanje krize moderne suverenosti treba vzpostaviti oblastne mehanizme, ki bi jo vsaj omilili, če ne povsem razrešili.

Vsaj v evropskem kontekstu je podlaga za nacionalno državo njena predhodna oblika politične institucije dedna in absolutistična država, ki je bila kot taka v praksi last monarha. Takšna politična oblika je poleg stranskega učinka pomiritve destruktivnih verskih vojn odražala predvsem politično realnost, ki je bila potrebna za »vladanje fevdalnim in družbenim odnosom in odnosom produkcije« (Negri in Hardt 2003, 86) tistega obdobja. Kot je nakazal že Kantorowicz (1997), je bila država del monarhovega telesa, in načelo *Cuius regio, eius religio*, ki se je uveljavilo po augsburškem miru, tega ni v ničemer spremenilo. Kljub temu, da se nekateri temelji fevdalne oblasti začeli majati in da so »procesi prvotne akumulacije kapitala [] vsem strukturam oblasti vsilili nove razmere« (Negri in Hardt 2003, 86), je bil (dedni)

monarh še vedno tisti, ki določal politično ureditev države in s tem vlogo suverena v politični hierarhiji družbe.

Kot smo nakazali že v prejšnjih poglavjih in kot pokažeta Bartelson (2001) in Skinner (1978), do prehoda velikih buržoaznih revolucij (ameriške, angleške in francoske) ni bilo bistvene razlike med modernim konceptom države in predhodnimi oblikami, ki so se razvile iz renesanse. Bistvena razlika nastane, ko je država zamišljena ne več v obliki vladajočih in vladanih, ampak neodvisno od obeh. Moderna država nastane, ko moč države in ne monarha postane temelj oblasti, edini zakonodajalec in tista, ki so ji prej podložniki, zdaj državljani, dolžni pokornost.

Vendar se transcendence s tem še zdaleč nismo znebili. Kot pravita Negri in Hardt, je »transformacijo absolutističnega in dednega modela [] zaznamoval postopen proces, v katerem je teološke temelje teritorialnega patrimonija nadomestil nov temelj, ki je bil enako transcendenten.« (2003, 87) Koncept države, ki tako postane abstrakten, ločen od personalne figure, se je namreč poleg lastne historičnosti oprl na koncept nacije, s čimer je »vzpostavil jasno logično in retorično vez med politično oblastjo in politično skupnostjo«. (Bartelson 2001, 35)

Šele ta inovacija, nadaljuje Bartelson, je omogočila misliti koncept države generično, ločeno od personalnih povezav, in šele s tem je mogoče državo obravnavati kot ločen subjekt v mednarodnem sistemu, saj je šele s tem mogoče zares aplicirati dialektiko notranje/zunanje okolje na vprašanja povezana s suverenostjo. To je razsežnost, ki je Hobbes ali Bodin in drugi niso mogli predvideti v sistemu, kjer je oblast suverena absolutna, izvenčasna in nima nikakršne potrebe po kolektivni identiteti, iz katere bi črpala legitimnost. (prav tam) S to inovacijo nacija postane suveren, podložnik postane državljan, s tem pa nacija aktivni subjekt, ki »generira družbene in politične odnose« (Negri in Hardt 2003, 87) in ta inovacija naj bi služila kot dokončna pomiritev krize moderne suverenosti.

Negri in Hardt povzameta ključne premise tega procesa generiranja družbenih in političnih procesov v prenosu suverenosti z monarha na nacijo. »Transformacijo absolutističnega in dednega modela je zaznamoval postopen proces, v katerem je teološke temelje teritorialnega patrimonija nadomestil nov temelj, ki je bil enako transcendenten. Božansko telo kralja je sedaj nadomestila duhovna identiteta nacije, ki je teritorij in prebivalstvo postavila za idealno abstrakcijo. Ali bolje, fizični teritorij in

prebivalstvo sta bila zamišljena kot podaljšek transcendentnega bistva nacije. Moderni koncept nacije je torej podedoval patrimonialno telo monarhične države in ga ponovno izumil v novi obliki. Novo totalnost oblasti je na eni strani strukturiral kapitalistični produkcijski proces, na drugi strani pa stare mreže absolutistične administracije. Takšno nelagodno strukturno povezavo je stabilizirala nacionalna identiteta: kulturna, integrirajoča identiteta, temelječa na biološki kontinuiteti krvnih povezav, prostorski kontinuiteti teritorija in jezikovni podobnosti.« (2003, 87)

Tako nacija postane orodje transcendence na podoben način, kot je bil absolutni suveren za zagovornike naravnega prava, ki so iskali mehanizem za stabilnost in učinkovitost oblasti skozi čas. Vzpostavitev politične ureditve, pa naj bo ta utemeljena na naciji ali absolutnemu suverenu, je bil način »za soočanje s človeško minljivostjo na splošno in na neki način sredstvo za doseganje nesmrtnosti na ravni skupnosti«. (Bartelson 2001, 38)

Na ta način nacionalna država »zvesto reproducira totalizirajoči identiteti teritorija in prebivalstva, ki sta bili značilni za prvo (dedno državo, op. p.), ob tem pa sta nacija in nacionalna država novi sredstvi za preseganje negotovosti moderne suverenosti (Negri in Hardt 2003, 88). Težava in podlaga za nadaljevanje krize suverenosti pa je podobna tisti z začetka moderne. Država je v tem razmerju ločena tudi od civilne družbe, te apolitične in avtonomne sfere človeške aktivnosti ter neodvisne od države. Vsak antagonizem pa je, podobno kot v primeru absolutnega suverena, izločen iz vprašanj o suverenosti. (Bartelson 2001)

Zdaj nacija postane tisti koncept, ki proizvaja državo (Negri 2008a). Stroj transcendence pa se s pomočjo nacionalne države perpetuira onkraj klasičnih oblik suverenosti (Balibar 1994). »Nacionalna suverenost suspendira konfliktno izvore moderne (ko ti še niso dokončno uničeni) in zapre tiste alternativne poti znotraj moderne, ki so zavrnile prenos svoje moči na državno avtoriteto.« (Negri in Hardt 2003, 88)

Politična suverenost tako postane dominacija, ki ima dve glavi, če parafraziramo duhovito opazko Deleuza in Guattarija (2007a), kralja čarovnika, ki se je začaral v nacijo, in jurista duhovnika, ki je teološko naravo absolutistične administracije prevedel v juridični postopek.

Na tem mestu bomo preskočili smer Negrijeve misli, ki pokaže na sicer zelo bistven pomen materialnih pogojev pri preobrazbi koncepta moderne suverenosti v nacionalno suverenost, z vzpostavitvijo novih razmerij moči med kapitalistično akumulacijo in strukturami oblasti. Kar je bistveno za našo nalogo, je, da je nacija tisti koncept, ki je postavljena v vlogo edinega aktivnega nosilca suverenosti, ki lahko prinese moderno in razvoj. (Negri in Hardt 2003)

Čeprav Negri in Hardt priznavata različnost izkušenj in ideoloških kontekstov, ki so prek ljudske mobilizacije vodili v oblikovanje nacionalnih držav predvsem v koloniziranih in umetno ustvarjenih političnih entitetah, ki so služile podrejanju sveta zunaj Evrope interesom evropskih metropol, pa vzpostavita jasno povezavo s konceptom »kapitalistične modernizacije, ki naj bi zagotavljal uskladitev medrazrednih zahtev po politični enotnosti in potreb po ekonomskem razvoju« (2003, 88), ki je spremljal te procese oblikovanja nacionalnih držav.

Če sledimo Negrijevi logiki, ki suverenost zasleduje skozi transcendenco, potem vidimo, da se s konceptom nacionalne države nismo prav daleč oddaljili od Hobbove pogodbene strukture transcendentne suverenosti. Le da se protislovje tokrat pojavlja v »soprisotnost[i] multitudine in oblasti, ki jo hoče zreducirati na vladavino enega – to je soprisotnosti novega produktivnega niza svobodnih subjektivitet in disciplinarne oblasti, ki ga hoče izkoriščati« (prav tam). Nadzor nad procesom se v nacionalni državi izvaja prek abstrahiranja različnosti in posebnosti ter kreativnih sil v eno na relaciji multitudine je zastopana v ljudstvu, ljudstvo je zastopano v naciji, nacija pa v državi. (prav tam)

3.2. DEMOKRATIČNI SUVEREN

Nacionalna država je stabilizirala politično obliko suverena kot ljudstva skozi mehanizme reprezentacije ter v vseevropskih vojnah sedemnajstega stoletja uspešno zadušila domača razredna nasprotja, preostanek pa izvozila z ekspanzijo in podreitev kolonij v osemnajstem in devetnajstem stoletju. V teh razmerah je bila pomemben preskok v evoluciji suverenosti ameriška revolucija, ki je zaprtemu tipu suverenosti nad omejenim ozemljem postavila povsem nov model odprte suverenosti, ki bo kasneje postala temelj imperialne suverenosti (Murphy 2012). Pomembna inovacija v realizaciji koncepta suverenosti je primer ameriške revolucije

in političnega sistema ZDA. To inovacijo izpostavljamo, saj je s svojo odprto naravo kasneje postala temelj imperialne suverenosti, pomemben pa je tudi zato, ker ustavni projekt ZDA vsaj v svojem začetku suverenost postavi nazaj na polje imanence. (Negri in Hardt 2003)

Prva posebnost tega procesa izhaja iz dejstva, da je politični ustroj ZDA izšel iz bojov za neodvisnost, zato so njegovi tvorci realizacijo popolne suverenosti razumeli izključno skozi oblikovanje republike, ki ne bo temeljila na transcendenčnem prenosu oblasti, »pač pa iz notranjega ustroja multitudine, torej iz demokratične interakcije v mrežo povezanih oblasti« (Negri in Hardt 2003, 138). Ameriška izkušnja suverenosti tako ni več vpeta v hierarhična razmeščanja subjektov in njihovih razmerij za doseganje najučinkovitejšega izvajanja oblasti, temveč v ustvarjanje medsebojnih ravnotežij in pogojev za interakcijo različnih subjektov suverenosti v pogojih mešane ali deljene suverenosti.

Kot pokaže Negri (1999), je ta mešana konstitucija, ki ima svoje temelje v Polibijevi združitvi treh »dobrih« oblik oblasti monarhije, aristokracije in demokracije, dobila močan zagon zaradi odsotnosti prostorske meje, ki je na eni strani pomenila upanje na realizacijo svobode za vse množice iz »stare«²¹ Evrope, hkrati pa je se je prostorska neskončnost na drugi strani izkazala kot prevelik zalogaj za učinkovito izvajanje nadvlade po preizkušenem receptu kolonialna metropola – kolonija. »Politična skupnost je emancipirala posameznike, jih naredila državljane in tiste, ki so si prisvojili neskončni prostor.« (1999, 152)

Druga pomembna novost je dejstvo, da je suverenost razumljena kot delitev oblasti, ki pa deluje kot presežek in ne omejitev izvajanja oblasti. Oblast se namreč lahko vzpostavi kot niz oblasti, ki so vertikalno in horizontalno organizirane v mreže ter se medsebojno nadzirajo in kontrolirajo. »Suverenost se lahko izvaja znotraj najširšega horizonta aktivnosti, ki suverenost delijo – ne da bi s tem negirale njeno enovitost – in jo nenehno podrejajo kreativnemu gibanju multitudine ... Gre predvsem za Machiavellijev koncept oblasti kot konstituirajoče oblasti – oblast je produkt notranje in imanentne družbene dinamike.« To pa je temelj demokratične suverenosti, saj se

²¹ Termin, ki ga je Donald Rumsfeld zlorabil za izvajanje pritiska na »neposlušne« države, ki so oklevale s pristopom h koaliciji voljnih ali v koaliciji, ki je leta 2003 izvedle invazijo na Irak, niso želele sodelovati.

razmerja med posameznimi vejami neprestano spreminjajo in določajo na novo. (Negri in Hardt 2003, 138)

Tretja novost ameriške demokratične suverenosti, ki izhaja iz Machiavellijevega načela, pa je stalna konfliktnost družbene baze. Iz tega sledi, da suveren ni postavljen nad vse druge subjekte v političnem polju, temveč se vsaka »oblast organizira z vznikom protioblasti in njuno interakcijo« (prav tam, 139). Suverenost torej ne vodi v pomiritev konfliktnosti družbe, temveč konfliktnost razume kot gibalno politične dinamike.

To je najopaznejše v eni najbolj radikalnih inovacij konstituirajoče oblasti, tj. pravici do upora proti slabi vladi in oblikovanje nove vlade, kar je eksplicitno zapisana pravica Deklaraciji o neodvisnosti. Ameriška suverenost se tako odmakne od večnega vračanja k transcendenци z idejo o imanentni oblasti, ki temelji na produktivnosti multitudine. Produktivnosti za izgradnjo institucij oblasti in družbe podprta z »neskončnim« teritorijem. To pa seveda ne pomeni, da je ameriški koncept suverenosti imun na zdrse v razgradnjo in korupcijo političnega sistema ter krizo suverenosti.

Omejitev, ki se je v moderni kazala kot omejevanje potenciala multitudine in vračanje v togo shemo transcendenčne figure oblasti, se tukaj kaže v nevarnosti, da sama sebi postane omejitev, in sicer tako: »Da bi suverena oblast tem omejitvam preprečila rušenje reda in popolno izpraznitev projekta, se mora opreti na izvajanje nadzora. Povedano drugače, po začetnem trenutku afirmacije smo priča dialektični negaciji konstituirajoče oblasti multitudine, ki ohranja teleologijo projekta suverenosti.« (prav tam, 140–141)

In če se je moderna kriza suverenosti reševala z vojno in kriza suverenosti nacionalne države v Evropi s kolonializmom, se je ameriška suverenost krizi izogibala z ekspanzijo v t. i. neskončen prazen prostor. Negri in Hardt pa opozorita na bistveno razliko med podobnimi ekspanzivnimi težnjami imperijev iz zgodovine in ekspanzijo ZDA. »Temeljna razlika je v tem, da ekspanzivnost imanentnega koncepta suverenosti ni izključujoča, temveč vključujoča. Kadar se ta nova suverenost širi, pri tem ne uničuje ali priključuje drugih oblasti, na katere naleti, temveč se jim odpre in jih vključi v mrežo. Kar se odpre, je temelj za konsenz, tako pa se skozi konstitutivno mrežo oblasti in protioblasti kontinuirano reformira celotno

suvereno telo. Prav zaradi te ekspanzivne tendence je nov koncept suverenosti nadvse reformističen.« (prav tam, 140–141)

3.2.1. POSEBNOST AMERIŠKE IZKUŠNJE

V branju republikanskega Machiavellija (2015), Sieyesa (2016) ter francoske revolucionarne izkušnje, Harringtona ter angleške revolucije idr. na eni strani in očetov ameriške ustave na drugi strani Negri (1999) sledi antagonizmom med konstituirajočo oblastjo in konstituirano oblastjo ter predvsem v primeru ZDA odkrije razpoko v samem razvoju koncepta suverenosti, ki je odprla možnost za vznik prave demokracije. (Murphy 2012)

Ta realizacija je bila v ameriškem ustavnem projektu mogoča zaradi redke prevlade konstituirajoče oblasti, torej demokratične sile multitudine, ki teži k inovacijam in predrugačenju političnih institucij, nad konstituirano, vzpostavljeno oblastjo, ki črpa oblast iz formalnih ustav in državnega aparata. Konstituirajoča oblast namreč odpre različne možnosti za uporabo moči in delovanja množic pri oblikovanju demokratične prihodnosti. (Negri 1999)

Mreža nehierarhičnih odnosov je v ameriški konstituciji temelj tako nove oblike suverenosti kot tudi nove oblike produkcije. Suveren se odpre navzven. Na eni strani vpelje logiko mešane konstitucije, ki z ločevanjem različnih oblik oblasti zmanjša hierarhično obliko klasičnega suverena, na drugi pa odpre polje imanence na teritoriju, ki se nenehoma širi in morebitne konflikte uspešno razrešuje z njihovo deteritorializacijo.

Eno od teh je vprašanje ljudstva, ki ga je bilo treba preseči zaradi zgodovinskega razvoja ZDA in »divje« imigracije, ki je pripeljala do množice ljudi brez skupne identitete, vezanosti na skupno geografsko poreklo, enotnega jezika ali kulturne tradicije. »Nova demokracija je morala uničiti transcendentalno idejo nacije z vsemi njenimi rasnimi delitvami vred ter ustvariti svoje ljudstvo, ki ne bo določeno s starimi dediščinami, temveč z novo etiko graditve in ekspanzije skupnosti. Nova nacija je bila lahko zgolj produkt političnega in kulturnega upravljanja hibridnih identitet. (Negri in Hardt 2003, 146)

Pri tem Negri ne prezre tragične usode staroselcev, ko imajo v tem konstitutivnem projektu zgolj vlogo naravne nadloge ali vloge sužnjev, ki so v najboljšem primeru le delno vključeni v projekt. Bistvena sprememba, ki jo prinese ameriškega projekt, je,

da je ameriška konstitucija ponudila orodje, ki je s svojim mehanizmi izboljševanja sposoben vključevati več multitudine kot klasični model evropske ljudske države *Volkstaat*. Za vprašanje samega koncepta suverenosti to pomeni, da ameriška konstitucija v same temelje svoje zgradbe vgradi revolucionarni moment konstituirajoče oblasti in s tem omogoča prilagoditve konstitucionalne ureditve, ne da bi suveren padel s prestola. (Murphy 2012)

Negri tako pri razvoju suverenosti ponovno vzpostavi vez med politično teorijo moderne in metafizično vsebino koncepta suverenosti ter njenimi radikalnimi različicami, ki jih najde pri Machiavelliju, Spinozi pa tudi Marxu. Hkrati s tem pa poveže proces konstitucije z revolucijo v obliki krize. Konstituirajoča oblast ni zgolj moment v formalizaciji suverenosti, temveč je z neskončnim ustvarjanjem dogodkov njena gonilna sila in napoved njene prihodnosti. (Negri 1999)

Negri v konstitutivnih projektih ameriške revolucije, pa tudi buržoazne francoske, humanistične italijanske, socialistične ruske idr. vsaj na začetku vidi kot projekte, ki so polni kreativnega potenciala, ki se ne zaključijo z zmago revolucije ali z institucionalno rešitvijo v obliki nove državne oblike suverenosti, temveč se s svojo odprtostjo ozira k življenju po smrti revolucije. To pa pomeni ohranjanje sposobnosti osvoboditve kreativnih sil multitudine izpod slehernega podrejenega položaja, ki ji ga vsiljuje transcendentna oblika suverenosti. (prav tam)

Pri vprašanju ameriške suverenosti Negri tako v Imperiju (2003) kot v Insurgencies (1999) izpostavi svojo temeljno premiso, ki je v nasprotju s tradicionalno politologijo, ki se večinoma ukvarja s konstituirano oblastjo. Kot smo navedli že zgoraj, zavzame stališče, da konstituirajoča oblast ontološko predhodi konstituirano oblast ter je prisotna v vsaki fazi konstitucije. (Murphy 2012)

3.3. SUVERENOST NA MEJI IN NJENA ZUNANJOST

Kot dokazujejo Skinner (2010), Piirimäe (2010), McCormick (2010), je državna suverenost, tako notranja kot zunanja, v krizi. Tudi povsem samoumevni določevalni kriteriji suverenosti vse bolj bledijo ali so povsem nerelevantni za sodobno realnost. Pomislimo na primer na nezdružljivost sodobne politične realnosti s klasično vlogo suverena kot vrhovne oblasti in zakonodajalca na določenem teritoriju na primeru različnih čezoceanskih prostotrgovinskih sporazumov, ki so aktualni v tem trenutku.

Prvo, kar lahko opazimo, je, da je suvereni državi odvzeta ali vsaj bistveno zmanjšana možnost odločanja na področju zunanjetrgovinskih odnosov ter področju tarif in carin²². V vlogo klasičnega suverena vstopajo posredniki, na eni strani nadnacionalne institucije, v katerih imajo pomembno vlogo lobisti in predstavniki korporacij, na drugi strani pa je subjekt, ki naj bi bil temelj sodobnega suverena, javnost, izključena, do te mere, da pogajanja o teh sporazumih potekajo brez njene vednosti.

Nadalje je s stališča klasičnega suverena nezdružljiva vloga, ki jo imajo ti sporazumi v določanju notranje zakonodaje držav, v katerih naj bi bil klasični suveren zadnja instanca. Tukaj ne gre za zakonodajo, ki bi opredeljevala splošne civilizacijske vrednote, kot so se po drugi svetovni vojni uveljavile v sistemu OZN in o katerih je bil po drugi svetovni vojni prav zaradi boleče izkušnje, ki jo je prinesla, dosežen širok konsenz. Gre za zakonodajo, ki posega v sposobnost in omejuje sposobnost držav, da sprejemajo svojo notranjo zakonodajo, o kateri ni globalnega konsenza. Pogosto, kot na primer na področju varovanja potrošnikov in okolja, pa gredo te omejitve v smeri odvzemanja te pravice držav na področjih, kjer določen konsenz že obstaja, npr. delavske pravice, varovanje okolja, zmanjševanje vplivov na podnebje ipd. Nadalje gre za omejevanje sodne oblasti v državi s prenosom pooblastil na naddržavna razsodišča, ki naj bi sodila izključno na podlagi teh sporazumov. Predstavljajmo si osuplost klasičnih avtorjev suverenosti, če bi jih soočili z izzivom, da teoretsko opredelijo koncept suverene države v razmerah, v katerih je vrhovna oblast suverena bistveno prikrajšana za sodno in zakonodajno oblast, režim na meji pa sploh ni več samo v njeni domeni²³.

Premika suverenosti od nacionalnih držav stran ni težko dokazati. Kar je težje, je določiti mesto, kamor se je suverenost v dobi globalizacije premaknila, ali drugače,

²² Kot pravi Chomsky (2016), nas ne sme zavesti poimenovanje teh sporazumov, ki se v naslovih ponašajo z besednimi zvezami, kot je prosta trgovina, brezcarinski ipd., saj ne gre ne za trgovino ne za odpravljanje carinskih stopenj, ki jih v teh sporazumih nadomeščajo drugi instrumenti, kot so na primer patenti. Chomsky jih poimenuje sporazumi o pravicah investorjev.

²³ To slednje lahko opazujemo na primeru soočanja držav z migrantskimi tokovi. Ne glede na uporabo celotnega arzenala, ki je na voljo suvereni državi (pravna, diplomatska, policijska, vojaška, »tehnična« orodja), je več kot opazna nesposobnost suverenih držav, da, prvič, omeji tok ljudi, ki bežijo pred smrtjo zaradi političnih, vojaških, ali ekonomskih razlogov, in drugič, da se politično sooči s svojo nesposobnostjo.

»identificirati odnose in dinamiko oblasti, ki so nastali v toku globalizacije, ter na kakšen način jih lahko navežemo na razvoj demokracije«. (Negri 2008a, 5)

Kot korak k tem prizadevanjem Bartelson predlaga denaturalizacijo nacionalne države v teoriji mednarodnih odnosov ali celo političnih vedah. Nacionalno državo je treba denaturalizirati, pravi Bartelson, saj je v politični teoriji država igrala osrednjo vlogo, v katero je bilo mogoče stlačiti najrazličnejše politične tvorbe, »... od Šparte [] do Sovjetske zveze. Z drugimi besedami je koncept države [kljub navedenim pomislekom in novi dinamiki, op. p.] v teoriji mednarodnih odnosov obdržal večino predpostavk, ki so zanjo veljale v zgodnji politologiji prav zato, ker nikdar ni bil podvržen empiričnemu raziskovanju«. (2001, 157)

In če je bil tak koncept države kje problematiziran, je bil ravno pri vprašanju njene zunanje suverenosti, ki se je s procesi globalizacije očitno znašla v krizi. Eden od procesov, ki kažejo na krizo, v kateri se je znašla nacionalna država, je spreminjajoča se narava meje nacionalne države, povečevanje števila meja, tako zunaj držav kot znotraj njih, in njena mobilnost in dinamika, kar nas pripelje v položaj, v katerem se nacionalne države soočajo z vedno večjimi težavami pri vzdrževanju klasičnega in političnega nadzora nad mejo – tako zunanjo kot novonastalimi notranjimi – in v soočanju z novimi antagonizmi, ki prečijo teritorije držav. Suverenosti ni več niti na meji. V sistemu suverenih držav tako suverenost deluje z ustvarjanjem bolj ali manj prehodnih navideznih ali povsem fizičnih meja, ločnic in ovir ter vzdolž njih, z upravljanjem režimov prehajanja čez te meje. (Negri in Hardt 2003)

Meje, ki so delovale kot ključni mehanizmi nadzora in so bile administrirane z geografskimi delitvami, so vse bolj nematerialne. Če je bila vloga meje več stoletij vloga teritorialnega indikatorja zamejenosti izvajanja suverenosti nacionalne države, »se [zdaj] po eni strani deteritorializira [in po drugi strani] razprostira čez celotne teritorije držav in novih družbenopolitičnih entitet«. (Beznec, 2016, 112)

Klasične delitve sveta nacionalnih suverenih držav, recimo na prvi, nekdanji drugi in tretji svet, delitev severjug, ki so še nedolgo služile razlagi kompleksnosti mednarodnih odnosov, so s prekrivanjem teh svetov in sočasnim obstojem različnih svetov na enem fizičnem mestu izgubile smisel. *Metameje*, ki so delile prvi in tretji svet, ali metropolo in kolonijo, so postale povsem neuporabne, ko enkrat vsaki teritorialni enoti najdemo elemente tako prvega kot tretjega sveta, recimo ekstremno

revščino in razvito infrastrukturo, ali ko so ključni centri odločanja niso več vodeni centralno iz metropole, temveč razpršeni po celotni fizični manifestaciji političnega prostora. (Mezzadra, 2007)

Vendar meja še vedno obstaja. Še več, ne obstaja zgolj na zunanjem robu suverenosti nacionalnih držav, temveč je razpršena »po malem vsepovsod, kjerkoli se odvija in nadzira gibanje informacij, ljudi in stvari – na primer v kozmopolitskih mestih«. (Balibar 2002, 71) Meje zato tudi nimajo več klasične vloge zamejevanja suverenosti nacionalne države, temveč se nenehno funkcionalno proizvajajo kot neksus hierarhije.

Na eni strani je ideološka struktura, ki se ljudstvo prek njegovega očiščenja trudi zreducirati na vladavino enega, na drugi strani prek vidnih in nevidnih meja, rasne različnosti in kulturne stigmatizacije ter drugimi razlikovanji producira drugega. Meje so tiste, ki z (ne)prepustnostjo za Drugega administrirajo državno suverenost. (Negri in Hardt 2003, Balibar 2004a)

Posledice te dinamike se kažejo na različnih področjih, od prenosa pooblastil držav na druge subjekte do kulturnih, jezikovnih medijskih in drugih področjih, kjer je nacionalna država tradicionalno vzdrževala centralno vlogo, danes pa se sooča z vedno bolj antagonističnimi tokovi, ki zmanjšujejo njeno sposobnost nadzora nad teritorijem, gospodarsko politiko, monopolom prisile pa do postulatov, ki so definirali nacionalne države, »mnoštvom lingvističnih in kulturnih vplivov, ki ji onemogočajo, da se uveljavi kot hegemon in da obvladuje kulturne procese.« (Negri 2008a)

V takšni dinamiki je treba ponovno razmisliti delitve politične sodobnosti in njihove posledice, saj se je klasična ureditev nacionalnih držav, ki suverenost izvajajo na teritoriju, bistveno zamajala in postaja vse bolj prehodna in fluidna, suverenost pa je vedno manj distinktivna značilnost držav. (Frankowski, 2007)

Zato se moramo vrniti k ideji vestfalske ureditve kot izhodišča zunanje suverenosti. Ne samo, da je mit o vestfalski ureditvi mednarodnih odnosov suverenih držav, ki naj bi zrušil univerzalni hierarhično ureditev držav in vzpostavil sistem neodvisnih suverenih držav, v veliki meri vedno bolj diskreditiran predvsem s stališča mednarodnega prava. Pogodbeno besedilo namreč ne omenja suverenosti ali neodvisnosti. Tudi če razumemo, da je suverenost držav iz vestfalske ureditve izšla implicitno in postala temelj meddržavne ureditve, je malo dokazov za to, da bi

teritoriji, kot so kneževine in svobodna mesta, s to pogodbo prejele nove pravice, ki bi jih lahko označili kot pravice suverena v odnosu do Imperija. (Piirimäe 2010)

Skinner recimo kaže na svobodna mesta severne Italije, ki so že v sredini dvanajstega stoletja do določene mere prekinile s fevdalnimi političnimi oblikami in oblikovale predstavniške oblike politične oblasti. Čeprav so formalno ostale vazalska področja Imperija, ki je segalo nazaj do Svetega Rimskega imperija Karla Velikega, so si za določen čas izborila določeno politično neodvisnost in jo kasneje spet izgubile ob soočanju z močnejšim imperijem. (Skinner 1978)

Podobno kot so bile Italijanske republike na udaru Imperija, so tudi države po vestfalski pogodbi le redko dobile priložnost, da dejansko uveljavijo svojo suverenost in so bile nenehno v statusu, ki ga Georg Schmidt imenuje »dopolnilna država imperija«²⁴ (v Piirimäe, 2010, 63) Njihova sposobnost uveljaviti zunanjo suverenost je bila majhna, pravico do vmešavanja v njihove notranje odnose pa so si lastili močnejši akterji. Iz tradicije mednarodnega prava izhaja, da v političnem smislu praktično ni trenutka brezvladja, torej brez suverena, zato na podoben način prestol, ki so ga zapustili suvereni nacionalnih držav, zasede globalna suverenost. (Troper 2010)

Področje učinkovanja suverenosti ima torej dve distinktivni komponenti, zunanjo in notranjo, ki pa sta na neki način prepleteni in tako povezani, da ju pogosto ni mogoče ločevati. Dobrobit skupnosti je bila z izjemo izoliranih skupnosti vedno odvisna, tudi če ne pogosto, od zunanje komponente suverenosti, kjer se začne mednarodna menjava, uporaba skupnih virov, kot so odprto morje, vesolje itd., in zaščito članov skupnosti zunaj dosega notranje suverenosti. In če smo se v predhodnih poglavjih ukvarjali s krizo suverenosti, ki je izhajala iz notranje dimenzije, si pogledjmo zdaj zunanjo komponento.

²⁴ *complementary empire-state*

4. SUVERENOST V GLOBALNEM – IMPERIALNA SUVERENOST

4.1. GLOBALNOST, GLOBALIZACIJA, IMPERIJ

Preden se lotimo vprašanja imperialne suverenosti, se moramo dotakniti paradigmatskega preskoka, ki jo v študiju suverenosti pomeni globalizacija. Vse prepogosto se namreč zdi, da se teoriji mednarodnih odnosov ne uspe soočiti z dejstvom, da je obstoj družbenopolitičnega prostora na globalni ravni onkraj meddržavnih odnosov družbeno dejstvo ter da ga je zato treba obravnavati *sui generis*.

V teoriji mednarodnih odnosov, predvsem tisti, ki izhaja iz mednarodnopravne tradicije, je pogosto mogoče zaslediti smer, ki preslikava pogodbeno teorijo suverenosti na mednarodno raven. Od Hansa Kelsna, enega od idejnih očetov Organizacije združenih narodov, prek Bulla (1977) do Beitza (1979) idr. je ključno vprašanje analiza dinamike posameznih držav in njihovih medsebojnih odnosov ter razmerij neenakosti, podrejenosti, odvisnosti in soodvisnosti, ter njihova umestitev v neko obliko pravnega reda na globalni ravni, resda nepopolno, vendar tako, ki bi te odnose formalno suverenih držav postavila v pogodbeno shemo. (Negri in Hardt 2003)

Kelsen svojo teorijo mednarodnega prava gradi na Kantovi metafiziki, epistemologiji in pravni filozofiji in si zamišlja teorijo mednarodnega prava, ki bi v pravi tradiciji »notranje analogije« presegla logiko moči v mednarodnih odnosih (Patterson 1952). Kelsnova argumentacija temelji na izkušnji, ki jo je imel z raziskovanjem pravne podlage jurisdikcije posameznih dežel v večnacionalnih državah Evrope izpred prve svetovne vojne. Ta izkušnja ga pripelje do zaključka, da je kakršnakoli jurisdikcija, ki jo ima posamezna dežela nad svojim teritorijem zagotovljena s suverenostjo širše celote (sam govori o federalni obliki države) Zato ni čudno, da je poskušal načrtati podoben sistem suverenih držav, katerih suverenost je zagotovljena s »temeljno normo« (*grundnorm*) širše celote tudi na globalni ravni v sistemu OZN. Za spoštovanje te temeljne norme pa je po njegovem mnenju nujna prisila, ki jo najde v konceptu »pravične vojne«, konceptu, ki ga kasneje po soočenju z uničenjem, ki ga

je zapustila druga svetovna vojna, sicer opusti (Rigaux 1998). Težko je najti bolj paradigmatški primer notranje analogije mednarodnih odnosov, ki izhaja iz pozitivnega normativnega imperativa odprave logike moči in uporabe sile in jo vpelje skozi logiko transcendentnega suverena.

Mednarodni sistem v teh shemah igra vlogo suverena, ki naj bi z materialnim pravom presegel omejitve, ki jih postavlja neenakost med državami, in posega v odnose suverenov na nižji ravni. Stališče mnogih mednarodnih pravnikov je, vsaj ko je govor o suverenosti držav v globalizaciji, da se prenos pristojnosti držav na konstitucijo zunaj njihove jurisdikcije ne razlikuje dosti od prenosa pravic posameznika na suverena iz pogodbenih teorij suverenosti iz zgodnje moderne. (Dyzenhaus 2015)

Z vidika suverenosti s tem ne naredimo drugega, kot da prenesemo politično oblast na institucije, ki so onkraj dosega ljudske suverenosti. Da bi presegli pogodbeno shemo suverenosti v razmerah globalizacije, je tudi globalizacijo treba misliti kot politični proces, ki je zunaj ali onkraj mednarodnega sistema klasične discipline mednarodnih odnosov (Pikalo 2003). Tisto, kar smo poznali kot meddržavne odnose in čezmejni pretok ljudi, dobrin, kapitala itn. v okviru sistema držav in uporabo zunanje/notranje analogije, je z globalizacijo dobilo povsem novo vrednost, stara državnocentrična analogija namreč v novih razmerah ne služi več svojemu namenu. (Sassen 1996)

Na voljo je precej literature t. i. notranje analogije, ki razmerja sodobne državne suverenosti, pa tudi državljanstva, ki temelji na teritoriju nacionalne države in institucij, ki so tradicionalno obvladovale usmeritve državnih gospodarstev (centralne banke in finančna ministrstva znotraj vlad) do globalnega, tolmačijo kot le še eno epizodo v razvoju mednarodnega sistema suverenih držav (Bull 1977, Waltz 1979, Walker 1993, Suganami 1989, Boucher 1998, Cochran 1999), ki jo določa nova realnost, podkrepljena z novimi tehnologijami in spremenjenim razmerjem sil v mednarodni skupnosti ter novimi realnostmi, kot sta internacionalizirana proizvodnja in financializacija mednarodnega kapitala, ter novimi netipičnimi akterji, kot so na primer mednarodni terorizem in mednarodna civilna družba.

V nasprotju s tem bomo izhajali iz predpostavke, da globalizacija za omenjena razmerja pomeni novo kvaliteto v razumevanju mednarodnih odnosov, če tudi ta termin ni že povsem zastarel in se uporablja le še zato, ker nimamo boljšega. Pri

razumevanju koncepta suverenosti v globalizaciji se nam zdi pomembno izhodišče, ki ga zagovarja Bartelson, da je bila politika globalna dosti prej, preden je bila mednarodna v smislu mednarodnih odnosov. Če torej predpostavljamo, da obstaja širša družbena celota, ki presega sistem teritorialno ločenih enot in političnoekonomskih odnosov med njimi, je treba misliti tudi o novi kvaliteti globalnega sistema, ki je analitično gledano različen od starega sveta, ter, kot pravi Bartelson, globalnost obravnavati *sui generis* (Bartelson 2010). Ne nazadnje je globalizacija proces »multidimenzionalne transformacije od zunaj navznoter«. (Bartelson 2000, 187)

Če torej želimo razumeti, na kakšen način se je kriza moderne suverenosti prenesla ali odrazila na globalni ravni, je potreben paradigmatški obrat, ki bi analitično prioriteto meddržavnega sistema in globalnosti obrnil tako, da je z vidika koncepta suverenosti globalnost pred mednarodnim ali meddržavnim. S tega vidika je dinamika globalizacije tista sila, ki presega omejitve, značilne za mednarodni sistem držav, presega pa jih do te mere, da smo priča »postopnemu razkroju sveta, ki je razdeljen na države in postopnemu prehodu k enotnemu prostoru, v katerem so teritorialna razdalja in meje v marsikaterem pogledu nerelevantne ...« (Bartelson 2010, 221)

Izhajajoč iz tradicije discipline mednarodnih odnosov lahko torej postavimo dve trditvi. Prvič, da globalnost razumemo kot razmere, v katerih se realizira politična konstitucija te nove realnosti, ki jo imenujemo globalizacija; in drugič, razmere, v katerih se vzpostavi politična oblast, ki je deteritorializirana in decentralizirana ter je tako temelj nove oblike suverenosti.

4.1.1. PRVE ZAZNAVE IMPERIJA

Pri soočanju s fenomenom globalizacije pa se bomo v tej nalogi osredotočili predvsem na smeri razvoja ali sprememb v mednarodni politiki in njihove implikacije za obstoječe ali nove oblike oblasti in vladavine ter za mogoče oblike demokracije, ki izhajajo iz te nove realnosti. Kot smo navedli že nekajkrat, želimo identificirati odnose in dinamiko oblasti znotraj procesov globalizacije ter identificirati njihove vplive na razvoj demokracije na globalni ravni.

Da bi v celoti zajeli silovitost procesov na globalni ravni, je treba pogledati, kako in v kolikšni meri so preoblikovani politični koncepti moderne v razmerah globalnega. Če

predpostavimo, da so se v razmerah globalizacije vsi ali večina klasičnih političnih konceptov moderne spremenili do te mere, da jih je nemogoče vrniti v stare tirnice fordistične proizvodnje in keynesijanskega trga, je nujen tudi paradigmatški obrat v razumevanju suverenosti in prostorsko zamejenega koncepta državnosti.

Globalizacija namreč privede do točke, ko je na glavo postavljen sleherni postulat suverenosti nacionalne države, s tem pa tudi sleherni koncept politične misli, ki je zaznamovan s hegemonijo. Omenili smo že radikalno raven ontološke alternativnosti in svež pogled na moderno, politično organiziranje in stare dialektične sheme moderne, ki jih Negri ponudi kot model in nov zorni kot študija koncepta politične suverenosti kot »formalne konstitucije« oblasti v globalni sodobnosti. Imperij nastane, ko »[v]zporedno s svetovnim trgom in globalnim obsegom proizvodnje nastan[e] globalni red, nova logika in struktura vladavine, skratka, nova oblika suverenosti. Imperij je politični subjekt, ki te globalne izmenjave učinkovito ureja, je suverena oblast, ki vlada svetu«. (Negri in Hardt 2003, 11)

Tradicija študija suverenosti, ki ji je mogoče slediti od Jeana Bodina do Carla Schmitta, je s tem prekinjena, saj prekine vez med klasičnimi postulati, ki so opredeljevali zgodovinski razvoj koncepta suverenosti, in novo politično realnostjo, s čimer se razvrednotijo tudi najbolj formalne in legalistične oblike tega koncepta (vrhovna oblast na nekem teritoriju). In kar je posebej pomembno, prekine dialektično povezavo med vladajočimi in vladanimi.

Negri v sodelovanju s Hardtom vpelje koncept Imperija, ki ga razumeta kot nov porajajoči se svetovni red. Koncept je do neke mere nadaljevanje Guattarijevega koncepta »integrirani svetovni kapitalizem«, ki ga je Guattari razvil v sodelovanju z Deleuzem, Ericom Alliezijem in Negrijem v času izgnanstva slednjega v Franciji. Pod tem konceptom razvijejo teorijo postindustrijskega kapitalizma, teme, ki je Negrija zanimala skozi vsa sedemdeseta in osemdeseta leta, in poskušajo opredeliti mehanizme, na katerih temelji svetovni kapitalizem.

Ti temelji so semiotški režimi: ekonomska semiotika (monetarna, finančna in računovodska); pravna semiotika (lastninske pogodbe, različni zakonodajni ukrepi in zakonski akti); znanstveno-tehnična semiotika (načrti, diagrami, programi, študije, raziskave); semiotika subjektivizacije in nekaterih drugih, kot so arhitektura, urbanizem, javna infrastruktura ipd. (Guattari, 2000)

Kar je pomembno za naše vprašanje suverenosti v globalizaciji, je »kavzalna hierarhija« teh semiotičnih režimov, ki jih Negri in Hardt kasneje uporabita v definiciji imperija. Če je marksistični postulat ta, da je materialni oziroma ekonomski semiotični režim primaren glede na pravnega ali ideološkega, pa Guattari trdi, da je integrirani svetovni kapitalizem treba gledati kot na simultano produktiven, ekonomski in subjektiven. »Njegove determinante pa bi lahko formulirali kot hkrati materialne, formalne, končne in učinkovite« (prav tam, 48)

Guattari in Negri sta tako že leta 1985, ko je izšla knjiga »*Les nouveaux espace de liberté*«, nastavila prve obrise teoretskega modela svetovnega kapitalizma, s katerim se premesti mesto suverenosti in center odločanja umakne iz nacionalne države kot centralne enote globalnega kapitalizma. Toda kam? Po letu 1970, trdita Guattari in Negri (2010), je bil proces integracije politike, ekonomije, kapitala in države že dokončan, potekal pa je v dveh smereh.

Prvič v mednarodno integracijo nacionalnih ekonomij (t. i. ekonomij Zahoda, kot socialističnih ekonomij in ekonomij tretjega sveta) in njihovo podreditev nadzoru, ki pa se več ne vrši iz ene točke, temveč je policentričen in rigorozno planski. Instrumenti tega nadzora pa niso samo klasični instrumenti hierarhične razdelitve držav, ki smo jih poznali iz časa kolonializma in imperializma, temveč tudi novi oblike poenotenja, ki generirajo funkcije, podobne državnim, in »so izražene skozi mrežo mednarodnih organizacij, planetarno strategijo masovnih medijev, ki rigorozno prevzemajo nadzor nad trgov, tehnologijami identitetami ipd. Avtorja že na tem mestu opozorita pred poenostavitvami in enačenju te nove realnosti s t. i. leviathanskimi shemami suverenosti, saj se ta proces dogaja tako na planetarni ravni kot na »molekularni« prek fleksibilnih mehanizmov, ki se izvajajo, in ne v klasičnih pogodbenih oblikah. (prav tam, 4849)

Drugič. Z informatizacijo družbe se mehanizmi za nadzor profita in s tem izkoriščanja ne samo simbolno, ampak tudi materialno razširijo po celotnem globalnem družbenem polju. Z informatizacijo, ki jo razumeta kot prehod dominantnega položaja proizvodnje od primarne prek sekundarne k terciarni, k proizvodnji storitev in informacij, torej kot proces ekonomske postmodernizacije, ali bolje, informatizacije (Negri in Hardt 2003), »družba ni več subsubirana pod kapital zgolj s kapitalistično komando, temveč je povsem absorbirana z integrirano obliko produkcije« (Guattari in Negri 2010, 51). Z informatizacijo je bilo mogoče internacionalizirati proizvodnjo in

vsako družbeno aktivnost podrediti logiki kapitalske vrednosti. S tem pa odpade tudi vprašanje konkurenčnosti različnih gospodarstev, saj je mogoča le še ena oblika konkurenčnosti, tista, ki ima za posledico razslojevanje med delavci in različnimi razredi proletariata na globalni ravni. V tem se namreč kaže ključna značilnost integriranega svetovnega kapitalizma, podreditev nacionalne države produkciji in trgu. (Arrighi 1996, 1999)

Z današnjega zornega kota se zdi, da je bilo razumevanje družbenih posledic, ki jih je prinašala informatizacija družb pred letom 1985, ko sta Guattari in Negri izdala knjigo, še zelo omejeno, kot je bil tudi dejansko omejen sam obseg informatizacije družbe. A Guattari in Negri sta načrtala pomembna teoretska izhodišča, ki so Negriju kasneje služila pri oblikovanju globalnega modela kapitalizma, ki ne temelji več na primarnosti nacionalnih držav, temveč na obliki imperialne oblasti, ki je zunaj domene tako nacionalnih držav, kot teoretske zaznave, če ga opazujemo skozi klasične forme suverenosti.

4.1.2. SUVERENOST BREZ ZUNANJOSTI – IMPERIALNA SUVERENOST

Koncept nove oblike suverenosti, ki jo je Negri razvijal že v času osemdesetih let in jo dokončno utemeljil v sodelovanju s Hardtom, temelji na kritiki modernega koncepta suverenosti, razumevanju evolucije nacionalne države in konceptualizaciji postmoderne oblike države v pogojih globalnega sistema, ki ga poimenujeta Imperij. (Murphy 2012)

Čeprav obstaja bogata tradicija kritike moderne, je za nas pomemben tisti del, ki problematizira vnaprej postavljeno dilemo notranjost–zunanost. Če je prostorska umestitev koncepta suverenosti ključna za moderno, je v prehodu od modernega koncepta suverenosti k imperializmu in imperiju, ta meja vedno bolj zabrisana. Moderna suverenost je temeljila na teritorialnosti, njene oblike pa so bile definirane v odnosu do zunanjosti in drugega. Dolga zgodba evropskega kolonializma in imperializma je pokazala, kako ključen element je produkcija drugega v konceptu moderne suverenosti (Angie 2004). Z nacionalno državo pa produkcija drugega v zunanjosti dobi še dodaten zagon.

Govorimo pa lahko o še eni zunanjosti, politični. Negri in Hardt (2003) se vrnejo k Machiavelliju, Spinozi in Marxu, da pokažeta, kako je večina republikanske tradicije

usmerjena v utopični projekt, ki domeno politike poskušajo preoblikovati z iskanjem alternativ zunaj obstoječega. Njihova misel je vedno utemeljena v okvirih realnih procesov konstitucije moderne suverenosti, ob tem pa njena protislovja poskuša pripraviti do tega, da bi eksplodirala in odprla prostor za alternativno družbo. »Zunanost se zgradi od znotraj.« (Negri in Hardt 2003, 155)

Bodisi je to konstituirajoča oblast, ki na ruševinah srednjega veka in protislovij moderne išče zunanost v demokratični politiki pri Machiavelliju, bodisi Spinozova maksima, da je vsaka oblast monarhija, in njegov poskus iskanja absolutne oblike vladavine, v kateri vlada multituda v celoti, pa do Marxove notranje logike kapitala, v katero so vpeti vsi družbeni odnosi. »V vseh teh primerih se kritika moderne nahaja znotraj zgodovine evolucije oblik oblasti, notranjost, ki išče (politično, op. a.) zunanost«. (prav tam)

Čeprav je tovrstna kritika moderne bistvena za določanje temeljev imperialne suverenosti, je umeščena v »izsiljeni [red] buržoaznega realizma«, ki sami utopični misli ne omogoča zavzeti novo konstituirajočo podobo. To se je pokazalo tudi s »substancionalističnimi« poskusi definiranja suverenosti v pogojih globalnega, ki so jo kljub spremenjenim realnostim v globalnem še vedno pojmovalе kot avtonomno vsebino in ne kot odnos med vladajočimi in vladanimi, ali so jo pojmovalе v okvirih absolutnosti, čeprav je najkasneje z razmahom vseh silnic globalizacije postalo več kot jasno, da suverena oblast nikdar ni absolutna.

Imperialno suverenost pa moramo razumeti kot potekajoč proces, v katerem suverena oblast nenehno vzpostavlja hegemonijo nad vladanimi. V klasičnem smislu razumevanja suverenosti je imperialna suverenost zunanje neomejena, le dokler je njena jurisdikcija razpotegnjena čez celotno zemeljsko oblo. V tem smislu lahko rečemo, da ima imperialna suverenost dve plati, notranje je omejena z odnosom med vladajočimi in vladanimi, na drugi strani pa je zunanje neomejena, saj se razteza čez celotno fizično in časovno polje človeške zaznave. (Negri 2008a)

Z zgodovinske perspektive lahko opazujemo suverenost držav v mednarodnem okolju od zgodnje moderne, v kateri so države uveljavljale obseg svoje suverenosti, ki je bil sorazmeren z močjo same države, bodisi vojaške bodisi politične ali gospodarske, ter logičen kvalitativni prehod suverenosti v obdobje večpolarnega

sistema evropskih imperialnih sil, njihov zaton in nastanek najprej bipolarnega okolja hladne vojne ter na koncu nastanek imperialne suverenosti po koncu hladne vojne.

4.1.3. OD MALEGA K VELIKIM

Negri in Hardt opozorita, da ima ta pristop vedno dva zorna kota, molarnega in molekularnega²⁵, ki lahko v sebi nosita dve nasprotujoči si interpretaciji. Z molarnega zornega kota se tranzicija od multipolarnega sveta prek bipolarnega v enopolarni imperij ne zdi kot proces, ki pomeni konceptualni premik v suverenosti. Prav nasprotno, zdi se kot pot iz anarhične mednarodne družbe (Bull 1977) v urejeno globalno družbo z vedno bolj centralizirano oblastjo in logično iskanje politične stabilnosti, ki jo vsiljuje transcendentni suveren. »Tranzicija se kaže celo kot progresivna redukcija števila suverenih oblasti, z nekaj na dve in kasneje na eno.« (Negri 2008a, 51) S tega zornega kota se zdi, da je tranzicija suverenosti naravni razvoj nacionalne suverenosti, ki je prek imperialistične suverenosti oziroma širjenja meja suverenosti imperialnih metropol na tuje teritorije dosegla svoj cilj. Najprej v bipolarni razdelitvi sveta, kjer se je, če odmislimo odklone²⁶, vsaka podrejena regija in država morala opredeliti na razmejitvi Sovjetska zveza ali ZDA. »[Z] molarne perspektive je obdobje hladne vojne vključevala tendenco, ki ni bila nikdar popolna ali absolutna, slabljenja vseh suverenosti, razen suverenosti dveh supersil.« (prav tam) S te perspektive se narava suverenosti ne spreminja, spreminja se zgolj število suverenih sil v smeri ene suverene oblasti.

Z molekularne perspektive pa se spreminja sama narava nacionalne suverenosti in vzpostavlja nova »nenacionalna« suverenost. Z molekularne perspektive nova

²⁵ Tako molekularno kot molarno (masovno) namreč »opisujeta družbene kolektivnosti, vendar koncepta opredeljujeta dve vrsti zbirk ali populacij. Molarno se nanaša na obsežne (masovne, op. p.) agregate ali statistične množice, ki tvorijo zamejeno in poenoteno celoto skozi proces integracije in reprezentacije. Molekularno se na drugi strani nanaša na mnogoterosti ali boljje singularnosti, ko tvorijo nezamejena sozvezdja ali mreže.« (Negri 2008a, 51)

²⁶ Tudi ob upoštevanju vloge in pomena gibanja neuvrščenih in določene ravni avtonomije, ki so si jih posamezne države izpogajale v odnosu do svojih centrov, je bil diktat vsiljene alternative SZ/ZDA zelo realen. Posebej to velja za države vzhodnega bloka, a tudi zahodne države, ki so uživale dokaj visoko stopnjo neodvisnosti, so bile hkrati tudi zelo neposredno vpete v logiko hladne vojne, bodisi kot posledica neposrednega izida druge svetovne vojne, kot je to primer Zahodne Nemčije, bodisi kot posledica gospodarske in politične odvisnosti od centra, kot je to primer Latinske Amerike. Na drugi strani pa so bile države tretjega sveta v svojih bojih za neodvisnost prisiljene odločiti se za eno ali drugo stran. (Južnič 1980)

suverenost deluje na celotnem družbenem polju, v katerem ni več zunanosti, oziroma ni več razlike med zunanjim in notranjim okoljem. Negri to zlitje zunanjega in notranjega dokazuje z analizo delovanja oblasti v razmerah hladne vojne in v imperialne suverenosti.

Najprej na področju sprejemanja zakonodaje. Zakonodaja postmodernega *lex mercatoria* se vse bolj gradi neodvisno od nacionalnih držav in vedno bolj predstavlja transnacionalno običajno pravo, »ki temelji na skupnem razumevanju prava v mednarodni skupnosti, ki jo sestavljajo predvsem komercialne, tovarne, zavarovalniške in bančne institucije« (Negri 2008a, 54). Določanje zakonov je ušlo izpod nadzora nacionalnih držav in prehaja v roke mednarodnih odvetniških podjetij, ki delujejo pod okriljem prej omenjenih podjetij, na drugi strani pa so nacionalne države tiste, ki so dolžne garantirati izvajanje zakonodaje, ki je bila sprejeta zunaj njihove jurisdikcije.

Drugi primer je definiranje sovražnika in »bojnega polja« proti njemu. Če se je klasičen suveren po vzpostavitvi suverenosti nad svojim ozemljem s sovražnikom soočal predvsem na mejah svojega ozemlja (matičnega ali koloniziranega), je sovražnik v razmerah bipolarne ureditve ideološki, ki preči vse meje in je tako notranji kot zunanji, tako realen kot idejni. »Vojna proti nesuverenemu sovražniku, sovražniku, ki je tako zunaj kot znotraj, spodkopava samo suverenost nacionalne države« (Negri 2008a, 52), saj je z zamegljeno mejo med zunanostjo in notranjostjo ogrožena temeljna funkcija suverena, ta pa je, da prepreči kakršnokoli zunanjo obliko oblasti znotraj svojega teritorija.

Z molarne perspektive se to lahko zdi podobno modelu suverenosti, ki izhajajoč iz tradicij študija imperializma in kolonializma temelji na centralnosti ene države, ki nadzira »številne druge države in teritorije na svoji periferiji« (Murphy 2012, 178). Vendar se klasičen koncept suverenosti v pogojih globalnega sooči s številnimi protislovji, ki kažejo da gre v bistvu za novo suverenost »v enotni globalni [politični] entiteti brez teritorialnih meja, brez jasnih geografskih polarnosti ter brez centra in periferije«. (prav tam)

Vendar temeljni postulati suverenosti, tj. nadzor (vojaški in politični) nad določenim teritorijem, »pravica do tiskanja denarja« oziroma vodenja gospodarske politike in nadzor nad jezikom kot produktivno silo ne garantirajo več absolutnega nadzora nad

teritorijem. Negri zato definira imperialno suverenost kot oblast na nezamejenem teritoriju, v katerega so vključene vse države, čeprav nobena država nima popolnega nadzora nad drugimi državami. (Marazzi 2008; Negri 2008a)

Naslednja značilnost imperialne suverenosti je njen odnos do stabilnosti in vladanih. Če je v začetku moderne suverenost določala monarhična oblast, s katero je bila dosežena nedeljivost oblasti in vrhovna oblast znotraj zamejenega teritorija, pa v razmerah imperialne suverenosti ne moremo več govoriti o enotnosti oblasti niti o nezamejenosti teritorija. Na drugi strani je vzpostavitev evropskega koncepta suverenosti vključevala vzpostavitev ljudstva kot drugega pola suverenosti. Tudi o vzpostavitvi ljudstva v smislu klasične moderne suverenosti v pogojih Imperija ne moremo več govoriti. In če je moderna suverenost težila k stabilnosti, je iz nestabilnosti oblasti imperialne suverenosti tudi njen *raison d'être*, razlog, zaradi katere je vedno znova poklican k intervenciji. »Imperialna suverenost torej zapade v krizo v trenutku, ko se oblikuje Imperij, vendar ne zato, ker jo ogroža zunanji sovražnik (v Imperiju ni zunanosti), temveč zaradi mnoštva notranjih, omnilateralnih in razpršenih tenzij.« (Negri 2008a, 56)

Suverenost moramo razumeti kot relativno in ne več absolutno oblast, ki svojo moč črpa iz predpostavke, da je sposobna vzdrževati red v nenehnih konfliktih lastne jurisdikcije ter tako posreduje v »prostorsko-časovnem razpadu odnosov sil« (prav tam). V tem smislu je oblast imperialne suverenosti administrirana preko treh momentov: vključevalnega, razlikovalnega in upravljaljskega. Konsenz imperialne oblasti, njen legalni temelj, se določa prek vključevalnega momenta. Pod plašč oblasti so povabljene vse različnosti. Vendar je hkrati z univerzalno sprejemljivostjo razlik, ki je bila tako nepojmljiva za teoretike suverenosti zgodnje moderne, odvzet tudi ves potencial konstitutivnim subjektivitetam. S tem nastane prostor nevtralnosti oblasti, iz katere je mogoče izpeljevati in legitimirati univerzalno pravo, pravo imperija. »Zakon vključevalne, nevtralne indifferenice je univerzalni temelj v smislu, da se enako aplicira na vse subjekte, ki obstajajo ali bi lahko obstajali pod imperialno vladavino.« (Negri in Hardt 2003, 165)

Drugi, lahko bi mu rekli ideološki moment, je razlikovalni moment. Če je bil temelj suverenosti v poenotenju političnega polja in vladanih v eno transcendentno točko, so v imperialni suverenosti ključne različnosti (etni, jezikov, produktivnih sposobnosti i...), ki so pod plaščem imperialne suverenosti sprejete in afirmirane. Te ne delujejo

destruktivno za prej omenjeni konsenz, saj niso več politične razlike, temveč zgolj še kulturne in naključne ter nekonfliktne sobivajoče posebnosti. V primerjavi z odgradnjo nacije, ki je ključen projekt moderne suverenosti, je vključujoča narava imperialne suverenosti takšna, da ji ni treba ustvarjati razlik, temveč zgolj vključuje že obstoječe. (prav tam, 166)

Zadnji moment administriranja imperialne suverenosti pa je upravljavski moment. S kompleksno mrežo subjektivitet, ki so vključene in hierarhizirane pod plaščem imperialne suverenosti, je treba upravljati. Če je bila ta funkcija razmeroma predvidljiva v kolonialnem aparatu suverenosti, ki je meje določal z razlikovanjem različnih identitet, je v imperialni suverenosti treba upoštevati nešteto kompleksnih spremenljivk in njihova dinamična razmerja, zato je tudi vsaka rešitev nedokončna in nepopolna. Proces upravljanja pa je vedno nezaključen. Imperij običajno ne ustvarja novih delitev, ampak raje priznava obstoječe ali potencialne razlike, jih slavi in z njimi upravlja v obči ekonomiji komande. Trojni imperativ Imperija je: vključi, razlikuj, upravljaj. (prav tam, 167)

Imperija kot oblike globalne suverenosti torej ni mogoče zajeti v fiksnost klasične suverenosti. »Imperij je odprta težnja« (Negri 2008b, 3), ki pomeni proces vzpostavljanja neke druge vrste suverenosti, suverenosti nad globalnim trgom.

4.2. KRIZA SUVERENOSTI V GLOBALIZACIJI

V čem se torej kaže kriza suverenosti v globalizaciji? Negri trdi, da se ta kriza kaže vsaj na treh ravneh. Najprej z zornega kota Foucaulteve »biopolitične transformacije koncepta suverenosti« (Negri 2010, 204). Racionalnost suverenosti (Foucault 2008) ni več v tem, da oblast proizvaja zakone in pravila, temveč v tem, da si prizadeva proizvajati norme in sisteme, ki »intervenirajo v unikatno družbeno tkivo in spreminjajo zakon iz disciplinarnega stroja v aparat nadzora in vladnosti.« (Negri prav tam)

V pogojih globalizacije to pomeni, da ne obstaja koherenten sistem pravil, s čimer je kompromitirana celotna pravna zgradba reguliranja konfliktov. Soočeni smo s fragmentiranim, specializiranim, a hkrati vedno bolj formaliziranim (npr. prostotrgovinski sporazumi) pravnim okvirom, ki niso več v domeni nacionalnih zakonodaj. Ne gre več zgolj za posamezne pravne instrumente, saj smo priča

multipliciranju čezmejnih pravnih sistemov, ki urejajo vedno večji spekter političnih in gospodarskih zadev in ki uživajo vedno večjo avtonomijo od nacionalnih zakonodaj. Teubner (2003) sicer v tem vidi izhodiščno točko, za transformacijo doslej nepriznanih subjektov mednarodnega prava v konstitucionalne subjekte. »Ti močno razčlenjeni sistemi pravil, med katerimi so nekateri vezani na nadnacionalne sisteme, čeprav ne izhajajo iz nacionalnih zakonodaj, drugi zasebni skupaj predstavljajo globalno pravo« (Sassen 2007, 222). Nova suverenost ne nastane kot vzrok, temveč posledica suspenza zakona. (Butler 2004)

Da gre torej za zelo specializirane in parcialne režime, ki avtonomno od nacionalnih zakonodaj sprejemajo končne odločitve²⁷, nas vodi v zaključek, da gre za oblikovanje pravnih sistemov skozi proces vladnosti, ki ne deluje univerzalno kot pravna norma, temveč je prilagojen vsaki priložnosti in situaciji posebej glede na vsakokratna razmerja moči. »Učinkovitost pravne norme zavzame nekakšno prevlado nad legalnostjo« (Negri 2010, 205). Na neki način se je ločitev trga od politične intervencije, ki jo Foucault (2009) locira v fiziokratskem zgodnjem liberalizmu, kjer naj bi ta inovacija v nekem novem odkritju veljavnosti naravnopravnih zakonov pomenila krepitev države – trg, osvobojen državne intervencije, naj bi deloval v službi države –, materializirala v globalnem okolju, neki novi obliki korporativne suverenosti (Barkan 2013). Le da je vloga države v razmerah globalnega občutno zmanjšana tudi na področju omogočanja razmer za samoregulacijo trga.

Druga raven krize suverenosti v globalizaciji je nadaljevanje protislovja suverenosti, ki ga najde Schmitt (Dyzenhaus 2015) in nadaljuje Agamben. »Suveren je hkrati znotraj in zunaj pravnega reda« (Agamben 1995, 25), nadaljevanje, ki vodi v krizo, pa se glasi, kaj se zgodi v položaju, ko suveren ni več edini, ki je zunaj pravnega reda. Suveren je tisti, ki »izjemoma²⁸«, če parafraziramo dikcijo Schmitta in Agambena, določi, kaj je izredno stanje oziroma določi normalnost, tako da izrednega stanja ne razglasi. To pa nas pripelje do krize, saj suverenost »ni več

²⁷ Sassen (2007) navaja 125 mednarodnih institucij, ki avtonomno sprejemajo končne odločitve na področjih, ki segajo od človekovih pravic do zasebnega sektorja.

²⁸ Samo Kutoš, prevajalec slovenske izdaje Agambenovega »Homo Sacer« (1995), opozori na dva možna prevoda izraza *Ausnahmezustand* ali Agambenov prevod *stato d'eccezione* v slovenščino, ki nam omogoča igro besed. »Izredno stanje« nosi pravni pomen jurisdikcije in je ime za posledico odločitve suverena, medtem ko ima »izjemno stanje« politično filozofsko konotacijo in je lastnost suverena.

dominanten vir legitimnosti v odnosu do drugih virov družbene legitimnosti in drugih konstituirajočih procesov in sil« (Negri 2010, 208–209). Na neki način je ta raven krize podobna tisti, o kateri smo pisali na začetku, saj globalnost konceptu suverenosti predstavlja pluralnost v takšnem obsegu, da je ni mogoče zreducirati na enotnost. (prav tam)

In tretji nivo je tisti, o katerem je največkrat govor v disciplini mednarodnih odnosov, torej slabljenje koncepta suverenosti nacionalnih držav s stališča mednarodnega prava v razmerah globalizacije (prav tam). Seme krize Negri najde že v temeljih mednarodnega sistema, ki se je uveljavil po drugi svetovni vojni, sistema OZN. Temeljna pomanjkljivost, zaradi katere je sistem OZN končno postal irelevanten, je, kot pravi Negri, dejstvo, da je zamišljen neodvisno od materialne strukture, ki ga organizira. »Vendar mora v realnosti struktura nekako obstajati in biti materialno organizirana.« (Negri in Hardt 2003, 19)

Vendar Negri na tej točki logiko obrne in opozori na novost v aktualni krizi suverenosti. Bistvo aktualne krize suverenosti ne leži v tem, da se je državna suverenost soočila s svojo mejo, mednarodni sistem, nadnacionalno oblast, ki od držav zahteva, da naj se kot dobri podložniki »vedejo tako, kot naj bi se države vedle« (Rigaux 1998, 328), tj. spoštovale človekove pravice, spoštovale dogovore, si prizadevale za mirno reševanje sporov ipd. Bistvo aktualne krize leži v tem, da se temeljna načela globalnega reda spreminjajo v skladu z interesi posameznih kršiteljev mednarodnega prava, zaradi asimetričnega preloma v mednarodnih odnosih, novih oblikah teritorialnih povezav in vzpostavljanja novih vrednostnih sistemov, ki, če že niso povsem v nasprotju s starim redom, niso povsem usklajeni z njim.

Razlog za to pa ni nezmožnost sistema Združenih narodov ali kakšne druge nadnacionalne instance, da intervenirajo v slogu klasičnega suverena, ali pomanjkanje pravnih okvirov za intervencijo, temveč dejstvo, da je »globalna soodvisnost nacionalnih držav postala pomembna do te mere, da je vedno znova pripoznana in integrirana v parcialne dogovore in pobude o sodelovanju, ki tvorijo nove intenzivne institucionalne oblike globalnega organiziranja« (Negri 2010, 207). To se je zelo očitno pokazalo v finančni krizi po letu 2008, tako v potrebi vseh subjektov globalnega po sodelovanju kot v obliki intervencij, ki so preprečevale in

zanikale kakršnokoli sklic na suverenost pri poskusih reševanja nevzdržnih razmer v posameznih državah, kot je bil primer prelivanja privatnega dolga v javni v Grčiji.

Vprašanje torej ni več, ali je koncept suverenosti v krizi, temveč bolj, kako se je mogoče izogniti tistemu konceptu suverenosti, ki je bil temelj oblasti v moderni, za razlago politične realnosti v razmerah, ki jih imenujemo globalizacija. Lahko pa se vprašamo tudi, kako je tak sistem nadnacionalne suverenosti sploh lahko zgrajen, kakšna je materialna baza te suverenosti in kje se nahaja. In povsem legitimno vprašanje je tudi, ali se je mogoče vrniti k konceptu suverenosti kot izjemi v Schmittovem smislu, ki določa politično delovanje? »Kriza je prodrla in razdružila polarnosti, ki jih je suverenost združila v moderni« (Negri 2010, 208), zato so pod vprašaj postavljena tudi druga načela, ki so tesno povezana z vprašanjem suverenosti, načelo družbene organiziranosti, vprašanje, kako definirati in vrednotiti pravičnost, in vprašanje oblike oblasti in njen vir legitimnosti.

Od tu naprej sta možni dve izhodišči raziskovanja v teoriji mednarodnih odnosov. Prvič, da izhajamo iz predpostavke, da sodobna suverena država v prihodnosti ne bo ostala centralna figura v organiziranju oblasti in zagotavljanju političnega življenja skupnosti, tako notranjega kot zunanjega okolja. Kot smo dokazovali že v predhodnih poglavjih, je sodobna država vedno bolj izpostavljena pritiskom, ki prihajajo iz novih centrov moči in skupnosti, ki uresničevanje svojih interesov vidi onkraj razlikovanja med domačo in mednarodno sfero. (Sassen 1996, 2001, 2007)

Povsem relevantno vprašanje v tej smeri je, ali je koncept moderne suverenosti še relevanten koncept osmišljanja takšne politične entitete. Toda če sledimo tej smeri, je treba definirati tudi vse tiste politične entitete, ki presegajo distinkcijo zunanje/notranje okolje in presegajo vlogo, kot jo je imela klasična država. Pri tem je treba še enkrat opozoriti, da je koncept suverenosti oziroma vloga, ki jo ima ta koncept v sodobni politični misli, še vedno tako močna, da je v novi realnosti zelo težko sestaviti kakršnokoli koherentno zgodbo, ki klasičen koncept suverenosti vključuje v svoje temelje. Zato je razmislek o opustitvi koncepta suverenosti v razmerah globalnega povsem na mestu. (Gill 1991; Luke 1993; Cerny 1995; Clark 1998; Agnew 1999 idr.)

Drugo izhodišče pa predpostavlja, da je vloga suverene države v razmerah globalnega sicer spremenjena ter da nastopa v bistveno različnih okoliščinah, kot so

bile tiste iz 17. stoletja, a država ostaja vir organiziranja oblasti tudi v prihodnje. Novi akterji v domačem in mednarodnem okolju, ki naj bi prevzemali primat suvereni državi, pa so iz tega izhodišča zgolj »uspešne manifestacije suverenosti držav(e)« (Bartelson 2006, 465), to pa naj bi dokazovalo neverjetno odpornost koncepta suverenosti tako v teoriji kot praksi, treba je le prilagoditi predhodno razumevanje koncepta novim realnostim in pojasnjevalna moč koncepta bo ohranjena. (Kranser 1999; Werner in de Wilde 2001; Bartelson 2006)

Če so se odgovori na ta vprašanja v »zlati dobi« nacionalne države stekala h konvergenci v enotnost pod zastavo suverenosti, so ti dispozitivi v razmerah globalizacije pogosto v protislovju en z drugim, predvsem pa ločeni eden od drugega in daleč od enotnosti. Zato Negri predlaga, da te dispozitive ločimo od »unitarne substance Leviathana« in sledimo njihove konstituirajoče in ločene geneze v »neodvisne genealoške figure«, to pa samo po sebi razkraja enotnost suverenosti. »Z drugimi besedami, priznati moramo, da je koncept suverenosti posledica boja, da je njena abstraktna definicija predstavljala vrhunec in najbolj reprezentativen trenutek zmage ene strani nad drugo. In če to trditev določimo historično, lahko rečemo, da je suverenost proizvod zmage buržoazije kot razreda. Kaj torej pomeni sledenje konceptu suverenosti nazaj k krizi? Pomeni, da je zmaga, ki je bila nekoč zagotovljena, zdaj pod vprašajem, če ni dejansko že poražena.« (Negri 2010, 209)

Če torej na problem pogledamo z druge strani, lahko rečemo, da je v razmerah globalizacije v krizi nacionalna država in z njo koncept suverenosti zaprtega prostora, na kateri temelji. Sistem mednarodnega prava, ki ga lahko sledimo nazaj do začetkov vestfalske ureditve in je zgrajen na pogodbenih odnosih med različnimi suverenimi državami, je zaradi omenjene transformacije svetovnega reda multipolarnih sil v bipolarnega in kasneje enopolarnega neuporaben. Dokončni razpad kolonialnega reda in preseganje gospodarske delitve sveta na socializem in kapitalizem je po eni strani omogočila nastanek globalnega okolja, na drugi pa prinesla nove negotovosti, ki vplivajo na vse temeljne značilnosti državne suverenosti, vojaške, monetarne in kulturne²⁹.

²⁹ Tem bi lahko dodali še razsežnosti migracij, ki niso toliko bistvene, če nanje gledamo kot na absolutno število ljudi, ki migrirajo iz ekonomsko, vojaško, podnebno ali kulturno opustošenih predelov Zemlje. Njihov pomen se kaže v epskih razsežnostih političnih sprememb, ki jih migracije prinašajo na vsako vmesno točko migracijskih poti.

5. NOVO UPANJE – SUVERENOST BREZ SUVERENA

Ugotovili smo torej, da je vladavina enega, pa naj gre za monarha ali vladavino maloštevilnih, ki so združeni v enotno telo, naletela na svoje omejitve že v začetku moderne. V pogojih globalnega pa je tak model suverenosti naletel na kompleksne pogoje, ki so mu predstavljali omejitve na številnih ravneh, zaradi česar je postal povsem nefunkcionalen. Rezultat tega je pojav novih oblik suverenosti, ki imajo s klasičnim pojmom malo skupnega, v vsakem primeru pa so vedno bolj nezdružljive s pojmom demokracije. (Negri in Hardt 2005)

Pogledali smo si tudi izkušnjo vzpostavljanja suverenosti 13 kolonij v severni Ameriki, ki je začasno razrešila to protislovje in služila kot model nove oblike suverenosti, imperialne suverenosti. Odziv na to novo obliko suverenosti je mogoče opazovati na primerih uspešnih in neuspešnih poskusov vzpostavljanja alternativnih oblik oblasti, poskusov vzpostavljanja nacionalne suverenosti ljudstev, ki niso bila uspešna v prizadevanjih za dekolonizacijo (Kurdi, Polisario ...), in globalnih ter lokalnih antikapitalističnih, alterglobalističnih idr. gibanjih, ki so s svojo prakso in teorijo poglobljala krizo aktualnega koncepta suverenosti v pogojih globalnega.

Čeprav se v nalogi ukvarjamo z vprašanji suverenosti na globalni ravni, pa se moramo za primere, ki razgaljajo krizo te oblike suverenosti, vrniti nazaj na lokalno, *grassroots* raven. V nadaljevanju bomo na nekaterih primerih izpostavil protislovja prekrivanja državne in imperialne suverenosti ter teženj po »absolutni« demokraciji.

5.1. ZAPATISTIČNA GLOBALNA AVTONOMIJA

Avtonomne zapatistične skupnosti v mehiški pokrajini Chiapas so pravo nasprotje modernega koncepta suverenosti. Kot pripadniki različnih staroselskih skupnosti niso bili nikdar v zgodovini primeren element za poenotenje v ljudstvo ali narod, vztrajno pa so zavračali vse procese t. i. politike *indigenizacije*³⁰, ki so se v realnosti izkazali zgolj kot perfidna oblika asimilacije in uničevanja njihove posebne kulture in etničnih značilnosti.

³⁰ Indigenizacija je latinskoameriški ideološki poskus poenotenja etnično različnih populacij v novonastale nacije. Na deklarativni ravni naj bi politike indigenizma izboljšale položaj staroselcev v matičnih družbah, vendar v praksi niso bili daleč od politike rezervatov, ki je znana iz ZDA.

Njihova posebnost ni zgolj v oblikah notranjih demokratičnih in avtonomnih oblasti, ampak tudi v njihovem odnosu do zunanjega sveta, ki ga projicirajo skozi svoje politično delovanje. Ko so se 1. januarja 1994 z začetkom veljavnosti prostotrgovinskega sporazuma NAFTA uprli z orožjem in simbolno zasedli glavno mesto ter nekatere druge ključne točke v zvezni državi Chiapas, se v svojem komuniqueju niso obrnili le na vlado Mehike ali sopolisniki sporazuma, vladi ZDA in Kanade. Obrnili so se na svetovno javnost z nenavadno svežino svojih zahtev, ki so odjeknile po celotnem svetu in razgalile krizo globalizacije. (Collectif 2014)

Njihove politične zahteve so vsebovale elemente, ki so bili značilni za narodnoosvobodilne upore in antikolonialne revolucije (svoboda, pravičnost, neodvisnost, blagostanje ...), ne pa tudi zahtev po lastni državnosti. Pomembna novost je, da so zapatisti postavili zahteve, ki bi jih lahko opredelili kot zahteve ljudstva do samoodločbe, opredeljene v kontekstu aktualnih pogojev globalizacije in ideologije konca zgodovine, ter da so svoj položaj opredelili v pogojih imperialne suverenosti. Njihove zahteve namreč v vsaki točki primarno zavračajo nove oblike neoliberalne vladnosti in brutalna protislovja globalizacije, ki so njim, njihovi kulturam in njihovi vednosti namenila vlogo naravnih virov, še raje pa naravnih ovir. Z uporom in postavljenimi zahtevami so se jasno in neposredno zoperstavili spregi predstavniške demokracije in globalnega neoliberalnega kapitalizma, ki je dobila zalet s padcem berlinskega zidu. In kar je še pomembneje, naslovnik njihovih zahtev ni samo federalna vlada Mehike, temveč je vsebina njihovih zahtev takšna, da naslavlja globalno javnost in se zoperstavlja imperialni suverenosti.

Zapatisti namreč niso izhajali zgolj iz svoje izkušnje zatiranega ljudstva, ki trpi 500 let trajajoč genocid. Z deklaracijami iz lacandonske džungle in komuniqueji Marcosa (2003) so zapatisti svoje zahteve in njihovo solidarnost ponudili kot platformo vsem globalnim zatiranim ljudstvom in skupinam ter ponudili opredelili način upora proti imperialni suverenosti.

Takšna narava njihovih zahtev in specifika njihovega delovanja je pomenila oster odziv tako mehiških represivnih organov kot tudi odpora celotne politične elite v Mehiki, tako na levici kot desnici. Zaradi učinkovite rabe interneta, ko je bil ta še v povojih, pri pridobivanju mednarodne podpore, pa so si zaslužili celo pozornost ameriških obveščevalnih služb in neoliberalnih *thinktankov*, ki so upravičeno postali pozorni na nov tip upora.

Mehiško vlado, ki je bila opogumljena z ideologijo konca zgodovine in prostotrgovinskim sporazumom NAFTA³¹, je upor razumela kot grožnjo njenim prizadevanjem, da se vsaj simbolno pridruži najrazvitejšim državam sveta. Kljub izjemno brutalnemu odgovoru mehiške vlade, ki je pri poskusih podrejanja ali vsaj omejevanja politične moči zapatistov posegla po malodane vseh preizkušenih receptih večstoletne tradicije kolonializma, so bili rezultati vladnih sil porazni. Zapatisti so namreč vzpostavili suverenost na političnem in fizičnem teritoriju, ki so ga sami ustvarili. Čeprav so vladne sile, opremljene z orožjem ameriškega vojaškoindustrijskega kompleksa, hitro vzpostavile nadzor nad ključnimi točkami fizičnega teritorija, ki so ga branili pripadniki Narodnoosvobodilne zapatistične »vojske«, opremljeni z lesenimi maketami pušk, pa jim tega na novo vzpostavljenega političnega teritorija niso nikdar ni uspelo zasesti. To je teritorij, ki ga klasična suverena oblast ni sposobna niti definirati, kaj šele učinkovito nadzorovati, saj se ta teritorij ne pojavlja na nobenem obstoječem političnem ali fizičnem zemljevidu sveta³². Zapatistom torej prek nadzora nad teritorijem ni bilo mogoče vsiliti vloge »naravnih sužnjev«, ki so lahko veseli, da jim nekdo vlada, vloge, ki jim jo je že v šestnajstem stoletju namenil »humanist« Sepulveda³³.

Zapatistične skupnosti namreč ne vzpostavljajo zgolj formalne oblasti na svojem teritoriju, temveč proizvajajo svojo vednost in svojo realnost, v kateri je mogoče oblikovati politične institucije, za katere v neki drugi realnosti, realnosti državne in imperialne suverenosti ni prostora. Predvsem pa vzpostavljajo nov politični teritorij, ki je globalno vključujoč za vse posameznike, skupine itn; tako za pacifista v vojnih

³¹ Sporazum NAFTA za staroselce ni imel zgolj ideoloških posledic, temveč tudi povsem realne. Predsednik Salinas je v pripravah na začetek veljavnosti sporazuma, spremenil člen ustave, ki je ščitil skupnostno zemljo pred privatizacijo. Takšne zemlje je bilo po mehiški revoluciji skoraj 52 % vseh zemljišč v Mehiki. Mnoge staroselske skupnosti pa so bile življenjsko odvisne od te zemlje, na kateri so pridelovale hrano in druge kmetijske pridelke za svoje preživetje. V naslednjih letih je bilo v okviru Salinasovega programa PROCEDE, ki je bil sprejet pod sloganom razvoja malih kmetov, privatizirane več kot 92 % te skupnostne zemlje, kar je pomenilo uničujoče posledice za staroselce. (Reyes in Kaufman 2011)

³² Zgovorna so poimenovanja tega fizičnega in političnega teritorija, ki združujejo magičnorealistično literarno tradicijo z novo globalno realnostjo. Srečanja pod drevesom ceiba, »intergalaktična« srečanja itn.

³³ Juan Ginés de Sepúlveda (1489/90 – 17. 11. 1573), španski teolog, ki je zagovarjal stališče, da so staroselci ljudje z dušo, ki jih je treba sprejeti v »objem cerkve«, a hkrati sledeč Aristotelovi ideji o naravnem suženjstvu (Aristotel, 2010) tudi, da so staroselci naravni sužnji, ki nimajo pravice do avtonomije ali lastnih oblik oblasti.

območjih, žensko v patriarhalnih družbah kot homoseksualca v konservativnih družbah, kot se je v enem od svojih komunikejev pošalil Marcos.

Zapatistom je s svojim političnim delovanjem uspelo proizvesti fizični prostor, na katerem klasični suveren nima pooblastil za razglašanje izrednega stanja. Zato jih klasična oblast ni sposobna podvreči totalizirajoči logiki talilnega lonca predstavništva, v katerem jim je namenjena vloga zaostalih staroselcev, ki se upirajo napredku, prosperiteti in znanju, edina prihodnost pa, da se uklonijo volji suverena.

Gledano z zornega kota te naloge so zapatisti obrnili logiko suverena, ki ukazuje, v oblast, ki uboga. Vladanje z uboganjem³⁴ pomeni prelom s klasičnim konceptom suverenosti ter ponovno odkritje oblasti, ki deluje na polju imanence. To je oblast, ki se suverenosti nad teritorijem in ljudstvom ter zunanje suverenosti sploh ne trudi vzpostaviti. Nasprotno, prizadeva si, da bi jo razgradila na kar največ možnih ravneh³⁵. To pomeni, da logiko moderne suverenosti kot obliko oblasti zavračajo tako v vlogi ponosnih državljanov Združenih držav Mehike, v katerih so jim kršene temeljne državljanske pravice, kot tudi državljanov lastnega političnega teritorija, na katerem nova globalno-imperialna suverenost in njena parakolonialna uprava nimata nikakršnih pristojnosti.

Na zapatističnem primeru lahko vidimo logiko delovanja suverenosti, ki smo jo omenili pri obravnavi Agambena, logiko vključevanja z njihovo izključitvijo, ki je igrala tako ključno vlogo v kolonialnih odnosih med metropolo in periferijo. Zapatistično gibanje pa zavrača že samo logiko suverenosti kot strategijo osvoboditve, ki je bila značilna za antikolonialne upore v prejšnjem stoletju. Osvoboditve ne razumejo kot menjavo na mestu suverena. Logiko suverenosti namreč razumejo zgolj kot drugo vrsto dominacije, ne glede na to, kdo je »na oblasti«, in s tem kot oviro osvoboditvi.

Po vrsti kršitev dogovorov o pravicah staroselcev, ki so jih zapatisti in federalna vlada dosegli v t. i. dogovorih is San Andresa, so zapatisti odstopili od pogovorov s federalnimi organi in razvili strategijo avtonomije, s katero so popolnoma prekinili kakršnokoli priznavanje suverene oblasti in začeli unilateralno izvajati *oblast, ki*

³⁴ *mandar-obedeciendo*

³⁵ Za čudovit pregled dekonstrukcije režimov oblasti in podrejanja glej zbrana besedila podkomandanta Marcosa ob deseti obletnici upora. (Marcos, 2003)

uboga. To je pomenilo nadaljevanje še ene ključne strategije zapatističnega gibanja. To je strategija izvajanja oblasti, ki ne zavzame oblasti, s čimer so razgalili nerazrešljiv antagonizem med dvema praksama oblasti. Suvereno oblast je namreč mogoče zavzeti, medtem ko je avtonomna oblast neosvojljiva.

Poudariti moramo, da pri avtonomiji, kot so jo razvili zapatisti, ne gre za avtonomijo v čistem anarhističnem pojmovanju oblasti. Zapatisti ne zavračajo potrebe in želje po oblikovanju političnih institucij, potrebnih za izvajanje oblasti. Niti v definiranju legitimnosti svojih zahtev ne izhajajo iz pravice do samoodločbe narodov, ločevanju mehiške in zapatistične skupnosti ter oblikovanju paralelne (suverene oblasti). Njihovo utemeljevanje političnih zahtev namreč ne izhaja iz položaja žrtve, ki zase zahteva status izjeme, kot v primerih izvajanja politik pozitivne diskriminacije. Kot smo omenili že zgoraj, zapatisti s svojo idejo o izvajanju oblasti namigujejo na idejo, da obstajajo oblike politične organiziranosti, ki povsem zaobidejo klasično razmerje med suverenom in vladanimi. S tem pa se postavijo izven dihotomije suverenosti kot družbene pogodbe. (Reyes in Kaufman 2011)

Zapatistično avtonomno izvajanje oblasti, ki *uboga*, je v popolnem nasprotju s klasičnim izvajanjem oblasti suverena. Vladavino enega jim je uspelo prevesti v vladavino vseh. Multitudo jim je uspelo postaviti v vlogo trajnega suverena. To jim je uspelo z razvejenim skupščinskim sistemom in »sveti dobre vlade« ter načeli deljenih pristojnosti, dolžnosti, prevzemanja odgovornosti in odpoklicev delegatov. S tem jim je hkrati uspelo preprečiti akumulacijo oblasti na posameznih točkah in preseči možnost izbire med vladavino enega ali nobene vladavine.

Delegatski sistem svetov dobre vlade deluje na teritoriju, na katerem živi okrog 300.000 ljudi, razdeljenih na številne avtonomne skupnosti, ki odločajo o vseh civilnih zadevah. Rotirajoči člani avtonomnih svetov dobre vlade imajo v pristojnosti izvajanje sklepov skupščin, ki hkrati tudi volijo člane svetov. Vsaka avtonomna skupnost pa sama določa posamezne modalitete izvajanja oblasti. Rotacija članov svetov hkrati preprečuje profesionalizacijo predstavnikov in ohranja njihovo vez z dejanskimi vprašanji skupnosti. (prav tam)

V tem pogledu so zapatistične skupnosti in njihova oblast nezdružljive z obliko suverenosti federalne vlade, ki jih daje posamezne privilegije znotraj obstoječega sistema. Ta oblika deteritorializirane suverenosti še vedno potrebuje teritorij kot

enega ključnih elementov suverenosti. Vendar je v primerjavi s teritorialno nacionalno državo, ki poskuša vse družbene antagonizme prikriti s poenotenjem in predstavištvom, to teritorij, ki je vzpostavljen prek socialnih razmerji, ki se odvijajo na njem in je z njimi neločljivo povezan.

Čeprav so se na istem mestu in ob istem času znašle kar tri oblike oblasti, imperialna oblast, njena vazalska podoblast države Mehike in zapatistična oblast, se zgolj zapatistična lahko sklicuje na suveren nadzor tako v fizičnem, političnem kot metafizičnem smislu. Ponovna redistribucija zemlje pod zapatistično oblastjo je pomenila vzpostavljanje političnega teritorija prav zato, ker ni bila zgolj v funkciji privilegiranja določenega družbenega razreda pred drugimi (v našem primeru »razreda« kmetov pred veleposestniki in globalnim kapitalom), temveč je pomenila tudi pobeg iz sistemov neposrednega izkoriščanja ter je zapatistom omogočila polje za vzpostavitev avtonomije in razvoj samoorganiziranega kolektivnega političnega subjekta. (prav tam)

Zapatistični model oblasti težko mislimo v enakih kategorijah kot koncept suverenosti, saj prvi pomeni prelom s predstaviškimi oblikami oblasti in družbeno realnost, ki ne potrebuje državne mediacije. S tem, ko je odnos suverenosti aktivno prekinjen, pa se ponudi možnost za novo obliko oblasti, ki ji vsekakor ne moremo reči *superanus*, tisti, ki prevladuje. Zapatisti so v mehiško družbo, ki jo že od njenega nastanka spremljajo nerazrešena družbena protislovja, vnesli upanje o drugačni družbi in ga aktivno realizirali. Na drugi strani pa se Mehika trenutno spopada z vedno večjo nezaposlenostjo in socialnimi nemiri. Ena od posledic zapatistične vstaje je, da so na površje priplavala tudi mnoga prikrita protislovja mehiške družbe, ki jih je sporazum NAFTA še dodatno zaostril. V letih po zapatistični vstaji so tako pozornost dobile tudi mnoge druge staroselske skupnosti³⁶ in družbene skupine, ki se v deprivilegiranem položaju že desetletja borijo proti krivicam in neenakosti. Mehiki državi pa se tudi ob visokotečih napovedih ob podpisu sporazuma NAFTA ni uspelo oddaljiti od vloge podrejene države v imperialni suverenosti.

³⁶ Prav v trenutku pisanja te naloge se povsem stran od poročil množičnih odvijajo množični protesti učiteljev v zvezni državi Oaxaca, ki nasprotujejo reformi šolstva. Policija proti učiteljem uporablja vojaške taktike in smrtne žrtve med učitelji so vsakdanji prizor.

5.2. KURDSKI DEMOKRATIČNI KONFEDERALIZEM

Podobno kot staroselci v Latinski Ameriki so tudi Kurdi etnična skupnost brez države, ki so bili zgodovinsko gledano žrtev različnih interesnih skupin in boja za prevlado različnih sil in velesil na tem delu sveta. V obdobju Otomanskega imperija so Kurdi uživali določeno avtonomnost, ki pa so jo z razpadom imperija na več nacionalnih držav izgubili. Večina etničnega teritorija Kurdov je razdeljenega na teritorije štirih držav Bližnjega vzhoda. Približno 30 milijonov Kurdov živi razdeljenih v Turčiji (do 25 % celotne populacije), Sirije (do 10 %), Iraka (15–20 %), Irana (do 10 %)³⁷, še nekaj milijonov pa v enklavah znotraj drugih držav ali razpršenih po svetu (Kurdistan National Congress 2016; Kurdish Question 2016; Roarmag 2016)³⁸.

Glede na to, da kurdski politični zemljevid ni homogena enota, se bomo omejili predvsem na politične manifestacije suverenosti v kantonih na severu Sirije, kjer živi med 2 in 4 milijonov Kurdov in so jo slednji poimenovali Rojava³⁹. Ti so že od nastanka sodobne Sirije podvrženi različnim režimom specialne vojne, s katerimi jim Sirija odreka poseben status in etnično pripadnost. Tako so jim sirske oblasti skozi zgodovino odrekale državljanstvo, nacionalizirale zemljo za naseljevanje arabskega prebivalstva, spreminjala imena krajev v arabska imena, ovirale izvolitev kurdskih predstavnikov v javne institucije in lokalno samoupravo itn. Skupaj s Turčijo in Irakom je Sirija kurdski jezik in kulturo razglasila za varnostno grožnjo za državo in na teritoriju, ki ga naseljujejo, uvedla *de facto* trajno izredno stanje. Rojava je trenutno deležna napadov sirskih vladnih sil, napadov upornikov proti Asadu, napadov sil Islamske države in napadov turške vojske.

Prva posebnost vprašanja suverenosti v primeru Kurdov je, da se kurdsko vprašanje v primerjavi s številnimi drugimi gibanji, ki problematizirajo neenakopravnost določene etnične skupine v večnacionalnih državah, ne vrti primarno okrog vprašanja oblikovanja države kot tiste politične organizacije, ki omogoča narodu preživetje in samorealizacijo. Omenili smo že omejitve projekta graditve nacije za razrešitev krize

³⁷ Številke so ocenjene, saj v večini držav Kurdi niso priznani kot ločena etnična manjšina in se ne morejo opredeliti kot Kurdi.

³⁸ Informacije o kurdskem vprašanju so zbrane s strani Kurdistan National Congress in Kurdish Question in Roarmag.

³⁹ Rojava v kurdschem jeziku pomeni zahod, saj je z vidika etničnega teritorija to najzahodnejši del Kurdistana.

suverenosti in empiričnega dejstva, da menjava suverena, ne pa tudi oblike suverenosti, še ne pomeni kvalitativnega preskoka za uresničevanje pravic vseh prebivalcev.

Izvedbene posebnosti politične avtonomije Kurdov v Rojavi so namreč rezultat političnega eksperimenta, ki združuje ideje demokratičnega konfederalizma Abdullaha Öcalana⁴⁰ in politično in vojaško realnost na terenu. Öcalan namreč že v izhodišču svojega predloga o demokratičnem konfederalizmu izpostavi protislovje med pravico ljudstev do samoodločbe, ki predpostavlja pravico do lastne države in državo, ki sama po sebi še ne zagotavlja svobode ljudstvu. S stališča Kurdov in njihovega »dolgega pohoda« k samoodločbi je jasno, da je ravno nacionalna država ovira za družbeni razvoj. Kot antipod ideji države pa Öcalan postavi koncept demokratičnega konfederalizma.

Öcalan v svojem manifestu poveže potrebo nacionalne države po homogeniziranju ljudstva v eno in s tem krepitvi nadzora nad političnim procesom. Nadalje definira temeljne oblike te dominacije, ki izhaja iz transcendentalne narave oblasti in se nadaljuje z vzpostavitvijo državnega aparata (birokratski aparat) in monopolizacije političnega procesa, ter na koncu umesti nacionalno državo v globalni meddržavni sistem, v katerem po njegovem nobena država ni zares samostojna ali suverena. »Državo, ki zapusti falango kapitalističnega sistema, bo doletela enaka usoda, kot je doletela Sadamov režim v Iraku, ali pa bo spravljena na kolena z gospodarskimi embargi.« (Öcalan 2011, 13)

Demokratični konfederalizem v osnovi razume kot nedržavno družbeno paradigmo, ki je zunaj nadzora klasične države, sočasno pa deluje kot izvedbeni načrt za demokratično oblast v večnacionalni, multikulturni skupnosti, ki gibanja *grassroots* jemlje za svoj temelj. Proces odločanja temelji v skupnostih. Višje ravni političnega

⁴⁰ Abdullah Öcalan je dolgoletni voditelj Kurdske delavske stranke, PKK, ki so ga turške oblasti leta 1999 ujele in zaprle.

procesa služijo kot koordinacijska telesa za implementacijo odločitev, sprejetih na skupnostni ravni. (Öcalan 2011)

Ključno za delovanje demokratičnega konfederalizma je po njegovem mnenju združevanje vertikalnih in horizontalnih ravni odločanja. Glede na kompleksno etnično, politično, kulturno idr. sestavo družbe je pri zagotavljanju polne demokracije ključno opolnomočenje lokalnih skupin v postopkih reševanja splošnih kot tudi specifičnih in konkretnih vprašanj. Za to pa so potrebne politične institucije, ki so utemeljene na etični in politični družbi. Demokratični konfederalizem torej razume kot odprto platformo. Odprto tako za različne interese, o katerih se odloča lokalno, kot različne institucionalne politične prakse in oblike, ob predpostavki enakopravne koeksistence. (prav tam)

Z vidika suverenosti je pomembno politično težišče takšnega procesa. Demokratični konfederalizem v tem pogledu pomeni zrcalno sliko predstavniški obliki suverenosti. Slednja namreč potrjuje in legitimnost svojih arbitrarnih odločitev išče v političnih ritualih (volitve, referendumu ipd.), medtem ko je legitimnost v demokratičnem konfederalizmu vgrajena že sam začetek političnega odločanja. S tem naj bi se bilo mogoče zoperstaviti nazadnjaškemu elementu kurdske družbe in omogočiti notranjo demokratizacijo družbe, kot npr. enakopravnost spolov, religij, manjšin ipd.

Ideja demokratičnega konfederalizma je bila mišljena na primeru lokalnih skupnosti in njihovih potreb in možnosti ter predvideva povezovanje skupnosti v regiji. Vendar predpostavlja in dopušča tudi možnost globalnega povezovanja, kot protiutež sistemu meddržavnih odnosov, ki so kodificirani v sistemu Združenih narodov.

Kljub takšni, mestoma naivni ali vsaj poenostavljeni teoretični zastavitvi problema in predstavljenih rešitev je še najbolj presenetljivo to, da je ta model politične demokracije na teritoriju Rojave dejansko zaživel v realnosti. Podobno kot v primeru ameriške suverenosti je oblika političnih institucij izšla iz revolucionarne izkušnje in notranjega ustroja multitudine. Neverjetna sposobnost tega procesa ni samo v tem, da

je ponudil platformo političnim strankam⁴¹ tega prostora, temveč dejstvo, da je mu uspelo v svojem programu in izvedbi dejansko zagotoviti čim širšo enakopravnost. Nastala je Demokratična Avtonomija Rojave.

5.2.1. DEMOKRATIČNA AVTONOMIJA ROJAVE

Konstitutivni proces oblikovanja političnih institucij v Rojavi izhaja iz omenjenih družbenopolitičnih realnosti, s katerimi se skupnosti na tem področju srečujejo že več desetletij, z vojno v Siriji pa so se zadeve še dodatno zapletle. Demokratična Avtonomija je poskus odgovora na to zapleteno politično in družbeno situacijo in poskus oblikovanja političnih institucij onkraj shematizma nacionalnih držav ter poskus razpršitve procesa političnega odločanja z namenom čim večjega vključevanja različnih interesov teh visoko diverzificiranih družb.

Rojava je administrativno razdeljena na posamezne samoupravne in avtonomne lokalne enote, kantone, ki se na enakopravni ravni povezujejo z drugimi kantoni, s čimer je dejansko onemogočena centralizacija političnega odločanja. Vsak kanton ima svoje politične institucije, zakonodajo in sodišča in uživa veliko mero administrativne avtonomije, dokler je ta v skladu z Listino Demokratične Avtonomije Rojava⁴².

⁴¹ Na prvem pripravljalnem zasedanju za demokratično avtonomijo Rojave 12 novembra 2013 se je sestalo neverjetno število političnih strank*: »Syrian Union Party; Syrian Youth Union; Syrian Cultural Association; Syrian Women's Union; Syrian Academics Union; National Coordination Committee; Syrian National Bloc; Arabic National Commission; Communist Labour Party; Kurdish Leftist Party; Kurdistan Democratic Party; Kurdish Democratic Left Party; Kurdish National Democratic Gathering in Syria; Kurdish Peace Democratic Party; Kurdistan Liberal Union; Kurdish Syrian Democratic Party; The Star Union of Kurdish Woman; Syrian Women's Initiative; Human Rights Activists of Western Kurdistan; Civil Peace Committee; Democratic Union Party (PYD); Shores Organization of Women; Management of the Diplomatic Relations of Western Kurdistan; People's Council of Western Kurdistan; Kurdistan Democratic Party in Syria; Organization of the State for the Society and Citizenship; Sarah Organization for the Elimination of Violence against Women; Syria's Future Youth Gathering; Communist Party of Kurdistan; Movement of Democratic Society; Supreme Kurdish Council; Centre of the Strategic Studies; Kurdish Students confederation; Revolutionary Youth Movement; Young Woman Revolutionary Movement.«

*Namenoma puščamo angleške prevode imen strank.

⁴² <http://www.kurdishinstitute.be/charter-of-the-social-contract/>

Kantonizacija političnega procesa hkrati tudi omogoča med enakopravnost med različnimi verskimi, etničnimi in političnimi skupinami in preprečuje procese, ki bi eno skupino privilegirali pred drugimi.

V sistemu demokratične avtonomije je predvideno samoupravljanje posameznih kantonov na načelih demokratičnega konfederalizma in njegova kasnejša aplikacija na celotno državo. Glede na to, da je Sirija večjezična, večnacionalna država različnih religij, je raznolikost sirske družbe temelj njene avtonomije. Vse skupine uživajo pravico do veroizpovedi, svobodnega govora političnega združevanja ipd. dokler ne prekršijo etičnih standardov skupnosti, ogrožajo mir ali si prizadevajo za hegemonski položaj znotraj avtonomije.

Ženske in otroci uživajo posebne pravice. Ženske so institucionalno vključene v vse politične oblike delovanja in vsa področja življenja. Ženske same odločajo o oblikah diskriminacije, ki jih je treba odpraviti. Prag zastopanosti obeh spolov na vseh ravneh političnega odločanja je vsaj 40 %.

6. ZAKLJUČEK

Koncept suverenosti je v politični teoriji in v teoriji mednarodnih odnosov dolgo časa užival status, ki ga pripisujemo znanstvenim aksiomom. V tej nalogi pa smo poskusili dokazati, da je brezčasnost in univerzalnost pomena suverenosti, kot se je uveljavila v številnih smereh politične misli, načeta. Ta razkroj se ni začel s procesi globalizacije, čeprav je globalizacija multiplicirala razloge, zaradi katerih je prišlo do razkroja temeljev koncepta suverenosti in sprožila številne posledice tako za družbeno realnost kot za konceptualne spremembe v politični teoriji sodobnosti. Krizi koncepta suverenosti smo namreč sledili od njenega začetka soočanja s krizo oblasti in vzpostavljanjem suverenosti kot oblike vrhovne oblasti na omejenem teritorij do nastanka nove oblike suverenosti in nove krize suverenosti v pogojih globalizacije.

Eno od ključnih vprašanj pri teh prizadevanjih je, zakaj in na kakšen način se je pomen suverenosti spreminjal skozi čas in kaj je to pomenilo za širše politično, družbeno in institucionalno okolje. Izhajali smo iz predpostavke, da je kriza suverenosti stalnica v razvoju koncepta suverenosti in njeno gonilo že vse od začetka moderne in modernih oblik državnih organizacij.

Nadalje smo domnevali, da so spremembe v konceptu suverenosti bistveno vplivale tudi na spekter političnih entitet, ki tvorijo sodobno politično realnost in da v pogojih globalnega absolutna oblast na določenem prostoru, brez notranjih meja in omejitev, oziroma koncept suverenosti, za katerega je značilen dispozitiv centralizirane in absolutne oblasti na zamejenem teritoriju, ni več ustrezen koncept za teoretsko razlago sodobne globalne politične realnosti. Podobno smo poskusili nakazati smeri razvoja koncepta oziroma razvoja njene krize v pogojih globalizacije.

Seveda bi lahko ubrali tudi obraten pristop in omenjene spremembe pogojev, v katerih je suverenost kot koncept preživela in postala eden ključnih elementov politične filozofije, razumeli kot neverjetno odpornost koncepta suverenosti, ki mu je uspelo »preživeti« transformacijo od vestfalske ureditve meddržavnega sistema držav pa do današnjih pogojev globalnega. Vendar smo v nalogi želeli slediti misli Tonija Negrija, ki spremembe v pomenu koncepta suverenosti obravnava skozi njegove krize in načine njenega razreševanja.

V izhodišču smo povzeli genealoške nastavke za krizo suverenosti s stališča klasičnih avtorjev ter njihovih sodobnih interpretacij in reinterpretacij ter pod vprašaj postavili nespornost koncepta suverenosti skozi njegovo zgodovino. Že v izhodišču smo izpostavili dvojnost koncepta in pod vprašaj postavili pogodbeno teorijo suverenosti ter nakazali pomen raziskovanja koncepta suverenosti kot odnosa med vladajočimi in vladanimi.

Kot enega ključnih vprašanj, povezanih s krizo, smo izpostavili transcendentalno naravo politične oblasti, ki izhaja iz potrebe preseganja minljivosti personalne oblike oblasti in je izrecno ali latentno ostala ključna determinanta v pogodbenih teorijah suverenosti v vseh kasnejših manifestacijah suverenosti do danes. S sledenjem zgodovinskemu razvoju koncepta suverenosti pa smo povezali institucionalizacijo tega koncepta suverenosti in izpostavili temelje koncepta, ki so se razvili z vestfalskim sistemom, naprej njeno teritorialno komponento in nadalje suverenost kot avtonomnost in nedeljivost oblasti.

Slednja naj bi služila kot prvi poskus pomiritve krize suverenosti in stabilizacije države oblasti, neodvisno od tradicionalnih idej o avtoriteti in skupnosti, na drugi strani pa je povezana z zagotavljanjem kontinuitete takšne enotnosti v času in prostoru. Na teoretski ravni smo sledili misli Bodina, Hobbesa, Grotiusa in Rousseauja, ki sicer nastopajo vsak iz svojega izhodišča, zaznamovanega z aktualno politično realnostjo, utemeljujejo pogodbeni odnos med vladanimi in transcendentalno naravo suverena.

Kot smo izpostavili, je bistveno vsem tem idejam to, da je funkcija načela nedeljivosti suverenosti tisto orodje zgodnje moderne, ki preprečuje notranje frakcijske boje in zagotavlja stabilnost in brezčasnost oblasti. Pogodbene teorije so torej utemeljene na predpostavki, da brez te singularnosti suverena država razpade pod težo lastnih protislovij. Ideja o nedeljivosti pa ponudi praktično rešitev za vprašanja minljivosti politične avtoritete, vezane na čas življenja posameznega smrtnika, in posledične ozemeljske ter politične nestabilnosti, ki so temu običajno sledile.

V nadaljevanju smo pod vprašaj postavili shemo pogodbene oblike suverenosti in transcendentalne oblasti, kot se je uveljavila po vestfalskem sistemu, in pogodbene teorije izvora suverenosti zoperstavili teorijam absolutne demokracije in imanence; transcendentno konstituirano oblastjo in imanentno konstituirajočo oblastjo. Na eni

strani gre za učinkovitost vladanja in vzpostavljanje reda, na drugi za radikalni revolucionarni proces in težnjo k demokratični politiki.

Ta drugi proces imenujemo tudi zorni kot množic, ki v primerjavi s pogodbenimi teorijami suverenosti svojo pozornost usmeri stran od oblastnih razmerij, konstituiranja države in njenih institucij ter učinkovitosti oblasti. V zasledovanju Negrijeve reinterpretacije Spinoze in Machiavellija, pa tudi pogleda, ki ga ponudi Balibar, obravnavamo vzpostavljanje oblasti na temelju demokratičnega procesa in onkraj enkratnega, trajnega in fiksnega prenosa pooblastil na suverena. Suverenost smo poskusili umestiti v proces vzpostavljanja kolektivnih sinergij, dinamičnega konsenza multitudine, ki se nenehno zoperstavlja fiksiranju odnosa med njo in suverenom.

Soočili smo dva antagonistična procesa. Na eni strani »transcendentalna realnost« in absolutno oblast, totalizirajoča odločitev, ki že zaradi same narave zanika svobodo, na drugi imanenten proces, ki ga singularnosti upravljajo od spodaj, in nenehno prilagajoč se način reševanja trenj. Različne pojavne oblike in manifestacije suverenosti, od oblikovanja ljudskih oblik suverenosti do izvajanja suverenosti nad koloniziranimi ljudstvi in njihova osvoboditev pod ponovno zastavo ljudske suverenosti, niso bistveno pripomogle k pomiritvi tega antagonizma. Suverenost se vedno znova vzpostavlja kot dvojni odnos oblasti: dominacija in upor.

V branju klasičnih avtorjev (Spinoza 2002, Machiavelli 2015, Hobbes 2016; Bodin 1992, 1993 idr.) skozi oči Negrija smo pokazali, da pri vprašanjih suverenosti ne gre toliko za pogodbeni odnos kot za potrditev nadvlade vladarja nad multitudo. V prvi vrsti ta odnos določa boj za interpretacijo odnosa med vladajočimi in vladanimi. S stališča suverena je ta odnos fiksni in brezčasen, s stališča multitudine pa ostaja odprt in prožen glede na vsakokratne danosti zgodovinskega trenutka. Multituda za svoje politično delovanje ne potrebuje delegiranih oblik suverenosti, zato zanjo potrditev nadvlade suverena, oziroma fiksiranje odnosa med suverenom in njo, vedno pomeni omejevanje političnega delovanja in njegovo redukcijo na birokratske postopke odločanja in rituale državnih institucij. S fiksiranjem tega odnosa se namreč za ceno učinkovitosti izvajanja oblasti učinkovito prekine povezava z ravno imanenco in s tem možnost za vzpostavitev absolutne demokracije.

Nadalje ugotavljamo, da se oblike suverenosti skupaj s transformacijami državnih oblik vedno znova vračajo k zgoraj omenjeni transcendenci. V različnih oblikah suverenosti se suveren vedno znova okliče za konvergenčno točko vseh raznolikosti, ki se v danem trenutku v času znajdejo na teritoriju ene države in kasneje v sferi njegovega vpliva. Moderna suverenost ima zato ne glede na pojavne različice – monarh, ljudstvo, narod, nacija ... – dejansko samo eno obliko, nedeljivo transcendentalno oblast enega. V pogojih vse večje pluralnosti družbenega telesa se koncept suverenosti zato zdi vedno bolj nerazrešljivo in anahronistično protislovje in ostanek nerazrešene krize suverenosti.

S procesi globalizacije se je kriza suverenosti začela kazati kot kriza nacionalnih držav, da izvajajo suverenost. Vendar je vzrok za krizo vedno ostal v omenjenem protislovju. Sodobna suverena država se je v globalizaciji soočila z realnostjo imperialne suverenosti, v kateri ji je namenjena vloga, ki ji ne zagotavlja več privilegija centralne figure organiziranja oblasti in zagotavljanju političnega življenja skupnosti. Imperialna suverenost namreč izhaja iz predpostavke, da je uresničevanje lastnih interesov mogoče zgolj onkraj razlikovanja med domačo in mednarodno sfero, to pa pomeni, da je moderna država postavljena pred izbiro postati bodisi ovira bodisi orodje v shemi oblasti imperialne suverenosti.

V tem vidiku je pomemben tudi odnos suverenosti na meji oziroma spremembe režima na meji, ki se je zgodil s procesi globalizacije. Meje so dolga stoletja definirala razmerja med notranjo in zunanjo komponento državne suverenosti. Klasični dispozitiv suverenosti na zamejenem teritoriju pa se je zamajal s spremenjenim mejnim režimom, ki je le še delno pod nadzorom suverenih držav. Zato je treba ponovno premisliti koncept suverenosti v Imperiju z vidika vseh tistih političnih entitet, ki presegajo distinkcijo zunanje/notranje okolje in s tem presegajo vlogo, kot jo je imela klasična država.

Sodobna suverena država tako nastopa v bistveno različnih okoliščinah, kot so bile tiste v 17. stoletju, in avtorji, ki vztrajajo pri modernem konceptu suverenosti, so prisiljeni izvajati bistvene popravke samih temeljev koncepta. Zato trdimo, da koncept suverenosti ne zdrži več testa časa. Dispozitivi suverenosti so v pogojih globalizacije preprosto v prevelikem protislovju. Logika globalizacije je namreč na glavo postavila meddržavne odnose, razumljene kot različice notranje/zunanje analogije.

Imperialna suverenost namreč obstoječe meddržavne hierarhije vključi v svoj model in jih uporablja, a jih ne potrebuje. Globalno se je v marsikaterem vidiku, ki je pomemben za vprašanja suverenosti, postavilo nad državno. Svet je še vedno razdeljen na države, te so še vedno ločene z mejami, vendar ne države ne meje niso več determinante suverenosti z vidika imperialne suverenosti. Globalno je tisto deterritorializirano in decentralizirano mesto te nove oblike suverenosti, ki spreminja notranja razmerja moči držav in določa nov svetovni red.

Obstaja pa značilnost suverenosti, ki se s pojavom globalizacije ni spremenila. Suverenost, pa naj bo ta klasična, moderna, ljudska ali imperialna, je vseskozi orodje za vzpostavljanje hegemonije nad vladanimi. Pokazali smo, da je bil koncept moderne suverenosti postavljen kot odgovor na krizo ter da je bila njena absolutnost v funkciji zagotavljanja nemotenega in učinkovitega izvajanja oblasti.

Imperialna suverenost pa deluje v pogojih nezamejenega teritorija in svoj *raison d'être* črpa v razreševanju konfliktov, ki jih sama ustvarja. Imperialna suverenost je tako relativna suverenost, ki ima pristojnost nad funkcijami upravljanja, vključevanja in ločevanja. Imperialna suverenost namreč ne deluje prek sprejemanja zakonov, temveč prek suspenza zakona ter ustvarja specializirane in parcialne režime, ki nimajo učinka splošne pravne norme, temveč so prilagojeni vsakokratnim razmerjem moči.

Kot smo skušali pokazati v nalogi, je nov svetovni red večplasten, a njegovi obrisi se kažejo v treh procesih. Prvi je razkroj ali odprava meje med notranjim in zunanjim okoljem in zarisovanje novih meja. Drugi je konec ali izčrpanje mednarodnega prava. In tretji je boj za nadzor nad tem novim okoljem. (Negri 2006)

V prvem procesu smo lahko priča poskusom vzpostavljanja suverenosti na meji, tako starih kot novih, kar je prva naloga vsakega suverena. Logika oblasti namreč pravi, da suveren izvaja nadzor nad mejo in s tem nad populacijo pod njegovo pristojnostjo, da usmerja produktivne sile multitudine in določa hierarhična razmerja med njimi ter na ta način izvaja oblast. Na drugi strani pa lahko spremljamo nezaustavljivo željo po svobodi, ki se kaže v toku migracij, križanju in mešanju populacij, ki vztrajno in nezadržno rušijo obstoječe in nove meje. (prav tam)

Drugi proces je posledica poskusov organizacije politične reprezentacije na globalni ravni. Sistem Združenih narodov kot vrhunec vestfalskega tipa mednarodnega prava

je v krizi. Novi regulatorni mehanizmi pa so v najboljšem primeru parcialni pravni režimi, ki so v službi učinkovitosti izvajanja oblasti in se upoštevajo zgolj do trenutka, ko služijo učinkovitosti izvajanja oblasti. Tudi v tem procesu pa je za izvajanje globalne imperialne suverenosti treba upoštevati logiko oblasti. Ta mora organizirati obstoječe hierarhije med državami, njihove (ne)razvitosti, (ne)odvisnosti, (ne)enotnosti ... v razumljivo logiko na celotni družbenopolitični ravni. V tem odnosu vladnosti pa državna suverenost ni več tisti edini politični prostor oblasti, ki upravlja s temi hierarhijami. Nacionalna država je zgolj ena od točk v globalni mreži biooblasti. (prav tam)

In tretji proces pa je, kot v vsakem zgodovinskem trenutku tudi v našem, proces vzpostavljanja suverenosti kot rezultata boja za prevlado ene strani nad drugo. Če smo prva dva procesa obravnavali s vidika suverena, pa bomo zadnjega s vidika multitudine. Z oblikovanjem nove oblike suverenosti se vzpostavlja tudi novi politični subjekt, ki zahteva drugačno »moderno«. Ta subjekt si lasti in poseduje politično, družbeno in subverzivno moč, ki se upira podreditvi novemu globalnemu redu in zahteva nove oblike življenja ter novo pojmovanje človeka. Kriza suverenosti pa pomeni, da je zmaga katerekoli strani zdaj pod vprašajem. (prav tam)

V zadnjem poglavju smo na hitro omenili dva primera suverenosti od spodaj, ki sta zaživela vzporedno in kljub sočasnemu obstoju imperialne suverenosti in pojemajoče državne suverenosti: primera zapatističnih skupnosti in avtonomnih kantonov na severu Sirije. Čeprav v izvedbenem smislu primera ne predstavljata velikih inovacij, pa v veliki meri zanikata tako primat državne suverenosti kot imperialne suverenosti ter vzpostavljata novo politično polje, kjer je upravljanje skupnega mogoče brez nadvlade suverena.

Sodobna kriza suverenosti se danes ne kaže zgolj kot kriza državne suverenosti, tiste vsemogočnosti, ki odмира skupaj z vsemogočnostjo države v pogojih globalnega. Sodobna kriza suverenosti je odmev krize, ki je nastala s prelomom teološko-kozmoškega kontinuuma v 16. stoletju. Kot smo že omenili, se ločevanje suverenosti od transcendentne figure ni nikdar ni zares prevedlo v politično realnost. Zato na področju političnega ni bilo mogoče vzpostaviti soobstoja vsemogočne oblasti suverena in pravne univerzalnosti. Od globalnih kriz vojne proti terorju, finančne krize, begunske krize pa do notranjih kriz so vse zaznamovane s suspensom nacionalnega, mednarodnega in vojaškega prava. Ne glede na vse se v

času krize suveren še vedno sklicuje na svoja pooblastila razglašanja izrednega stanja. Nova suverenost Imperija pa je tista oblika suverenosti, čigar legitimnost je utemeljena in se meri glede na učinkovitost razreševanja kriz, ki jih sama ustvarja.

Koncept suverenosti, oziroma vloga, ki jo ima ta koncept v sodobni politični misli, je glede na dostopno literaturo še vedno izjemno prevladujoča. Ponekod celo do te mere, da je na teoretski ravni zelo težko sestaviti kakršnokoli koherentno zgodbo brez klasičnega koncepta suverenosti. Glede na vsa stara protislovja in nova vprašanja, ki se odpirajo z vprašanjem suverenosti v pogojih globalnega, smo izpostavili potrebo po definiranju polja mednarodnih odnosov, ki presega klasične meddržavne odnose. obstoj novega družbenopolitičnega prostora. Razmislek o opustitvi koncepta moderne suverenosti v pogojih globalnega pa se nam zdi povsem na mestu.

LITERATURA

Agamben, Giorgio. 1995. *Homo Sacer: Suverena oblast in golo življenje*. Ljubljana: Študentska založba.

--- 2005. *State of Exception*. Chicago in London: The University of Chicago Press.

Agnew, John. 1999. Mapping Political Power Beyond State Boundaries: Territory, Identity, and Movement in World Politics. *Millennium – Journal of International Studies*. 28(3): 499–521,

Amin, Samir. 1997. *Capitalism in the Age of Globalisation. The Management of Contemporary Society*. London & New York: Zed Books.

--- 2011. *Svet, ki si ga želimo*. Ljubljana: Založba Sophia.

Anderson, Benedict. 1989. *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Anghie, Antony. 2004. *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press

Aristotel. 2010. *Politika*. Ljubljana: GV založba.

Arrighi, Giovanni. 1996. *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*. London in New York: Verso.

--- 1999. Globalization, State Sovereignty, and the “Endless” Accumulation of Capital. V *States and Sovereignty in the Global Economy*, ur. Smith, A. David, Dorothy J. Solinger in Stephen C. Topik, 53 – 73. London in New York: Routledge.

Balibar, Etienne. 1994. The Nation Form: History and Ideology. V *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, ur. Balibar, Etienne in Immanuel Wallerstein, 86–106. London in New York: Verso.

---. 2002a. *Marxova filozofija*. Ljubljana: Krt.

--- 2004a. *Strah pred množicami: politika in filozofija pred Marxom in po njem*. Ljubljana: Studia humanitatis.

--- 2004b. *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.

--- 2008. *Spinoza and Politics*. London in New York: Verso.

Barkan, Joshua. 2013. *Corporate Sovereignty: Law and Government under Capitalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Bartelson, Jens. 1995. *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge, New York in Melbourne: Cambridge University Press.

--- 2000. *Three Concepts of Globalization*. *International Sociology* 15(2): 180–196.

--- 2001. *The Critique of the State*. Cambridge, New York in Melbourne: Cambridge University Press.

--- 2006. The Concept of Sovereignty Revisited. *The European Journal of International Law*. 17(2): 463–474.

--- 2010. The Social Construction of Globality. *International Political Sociology*. 4(3): 219–235.

--- 2010. Double Binds: Sovereignty and the Just War Tradition. V *Sovereignty in Fragments: The Past, Present and Future of a Contested Concept*, ur. Kalmo, Hent in Quentin Skinner, 81 – 95. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 2011 "On the Indivisibility of Sovereignty." *Republics of Letters: A Journal for the Study of Knowledge, Politics, and the Arts* 2, št. 2. Dostopno prek: <http://rofl.stanford.edu/node/91>. (1. junij 2011)

Beitz, Charles. 1979. *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Bezjak, Simona. 2012. *Politične teorije suverenosti in njihovi nasledki*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.

Beznec, Barbara. 2016. *Konstituiranje evropskega državljanstva –državljanstvo kot praksa*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.

Bianchi, Sergio. 2016. Toni Negri, un pregiudizio lungo quarant'anni. *Il nuovo manifesto società coop*. (16.03.2016)

Bodin, Jean. 1992. *On Sovereignty: Four Chapter from Six Books of the Commonwealth*. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 1993. *Les six livres de la République*. Dostopno prek: http://classiques.uqac.ca/classiques/bodin_jean/six_livres_republique/bodin_six_livres_republique.pdf. (22. Marec 2016).

Boucher, David. 1998. *Political Theories of International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

Bull, Hedley. 1977. *The Anarchical Society*. New York: Columbia University Press.

Butler, Judith. 2004. Indefinite Detention. V *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, 50–100, Judith Butler (ed.), London: Verso.

Casarino, Cesare in Negri, Antonio. 2008. *In the Praise of the Common. A conversation on Philosophy and Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Cerny, Philip G. 1995. Globalization and the changing logic of collective action. *International Organization*, 49(4): 595–625.

Chomsky, Noam. 2016. *Video zapis*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Channel4News/videos/10153750382481939/>. (10. Junij 2016).

Clark, Ian. 1998. Beyond the Great Divide: globalization and the theory of international relations. *Review of International Studies*, 24(4): 479–498.

Cochran, Molly. 1999. *Normative Theory in International Relations. A Pragmatic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Collectif Mauvaise Troupe. 2014. *Constellations. Trajectoires révolutionnaires du jeune 21e siècle*. Pariz: L'éclat.

Crick, Bernard. 2016. *Sovereignty*. International Encyclopedia of the Social Sciences. 1968. Encyclopedia.com. Dostopno prek: <http://www.encyclopedia.com>. (14. marec 2016).

Deleuze, Gilles in Guattari, Felix. 2007a. *A thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.

--- 2007b. *Anti-oedipus. Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis in London: University of Minnesota Press.

Derrida, Jacques. 1994. *Spectres of Marx. The State of the Debt, the Work of Mourning, & the New International*. New York, London: Routledge.

Dyzenhaus, David. 2015. Kelsen, Heller and Schmitt: *Paradigms of Sovereignty Thought. Theoretical Inquiries in Law* 16(2): 337–366.

Foucault, Michel. 1991. *Vednost-oblast-subjekt*. Ljubljana: Krt.

--- 2008. *The Birth of Biopolitics. Lectures at the College de France 1978–1979*. Hampshire: Palgrave MacMillan.

--- 2009. *Security, Territory, Population: Lectures at the College de France, 1977–1978*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Franklin, Julian H. 2009. *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Frankowski, Pawel. 2007: *Liquid sovereignty in the post-modern world order*. Torino: Sixth Pan-European Conference Standing Group on International Relations. Dostopno prek: http://www.eisa-net.org/bebruga/eisa/files/events/turin/FRANKOWSKI-Liquid%20Sovereignty_Frankowski.pdf. (20. junij. 2015).

Fukuyama, Francis 1993. *The End of History and the Last Man*. New York : Avon books.

Gill, Stephen. 1991. Reflections on Global Order and Sociohistorical Time. *Alternatives: Global, Local, Political* 16(3): 275–314. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/40644716>. (17. April 2016).

Gilpin, Robert. 1987. *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Guattari, Félix. 2000. *The three ecologies*. London in New York: The Athlone press.

Guattari, Félix in Negri, Toni. 2010. *New Lines of Alliance, New Spaces of Liberty*. Brooklyn: Autonomedia.

Harvey, David. 2011. *Kozmopolitstvo in geografije svobode*. Ljubljana: Založba Sophia.

--- 2013. *Rebel Cities. From the Right to the City to the Urban Revolution*. London in New York: Verso.

Hobbes, Thomas. 2016. *Leviathan*. Dostopno prek: <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/hobbes/Leviathan.pdf>. (12. maj

2016).

Huntington Samuel P. 2005. Spopad civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda. Ljubljana : Mladinska knjiga.

Jameson, Fredric. 1991. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University press.

Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Založba obzorij Maribor.

Kalmo, Hent in Quentin Skinner ur. 2010. *Sovereignty in Fragments: The Past, Present and Future of a Contested Concept*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kalmo, Hent. 2010. A matter of fact? The many faces of sovereignty. V *Sovereignty in Fragments: The Past, Present and Future of a Contested Concept*, ur. Kalmo, Hent; Skinner, Quentin, (str. 114 – 131). Cambridge University Press. Kindle Edition.

Kantorowicz, Ernst H. 1997. Kraljevi dve telesi. Študija o srednjeveški politični teologiji. Ljubljana: Krtina.

Kokol, Matevž, Pikalo, Jernej. 2015. Suverenizem kot dekonstrukcija suverenosti. *Teorija in Praksa* (6): 1077–1098.

Kurdistan National Congress. Dostopno prek: <http://www.kongrakurdistan.net/en/kurdistan/western-syria/>. (1. maj 2016)

Kurdish Question. Dostopno prek: <http://kurdishquestion.com/>. (1. maj 2016)

Krasner Stephen, D. 1999. *Sovereignty. Organized Hypocrisy*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.

Luke, Timothy W. 1993. Discourses of Disintegration, Texts of Transformation: Re-Reading Realism in the New World Order. *Alternatives: Global, Local, Political* 18, št. 2: 229–58. Dostopno prek <http://www.jstor.org/stable/40644774>. (12. marec 2016)

Lukšič, Igor in Kurnik, Andrej. 2000. Hegemonija in oblast, Gramsci in Foucault. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Lyotard, Jean-François. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press.

Macherey, Pierre. 2007. Negri's Spinoza: From mediation to Constitution: Description

of a Speculative Journey v *The Philosophy of Toni Negri. Volume Two. Revolution in Theory*, ur. Murphy, S. Timothy in Abdul-Karim Mustapha ur, 7–27. London: Pluto Press.

Machiavelli Niccolo. 2015. *Discourses Upon the First Ten (Books) of Titus Livy. To Zanobi Buondelmonti and to Cosimo Rucellai*. Dostopno prek <http://www.constitution.org/mac/disclivy.pdf>. (2. maj 2015)

Marcos. 2003. *Ya Basta! Ten Years of the Zapatista Uprising*. Ljubljana: ČKZ.

Marazzi, Christian. 2008. *Capital and Language. From the New Economy to the War Economy*. Los Angeles: Semiotext(e).

Mezzadra, Sandro. 2007. *Living in Transition. Toward a Heterolingual Theory of the Multitude*. Dostopno prek: eipcp.net/transversal/1107/mezzadra/en (13. maj 2013).

Močnik, Rastko. 1999. *3 teorije. Ideologija, nacija, institucija*. Ljubljana: *cf.

Murphy, S. Timothy. 2012. *Antonio Negri*. Cambridge: Polity Press.

Murphy, S. Timothy in Abdul-Karim Mustapha ur. 2005. *The Philosophy of Toni Negri. Resistance in Practice*. London: Pluto Press

--- 2007. *The Philosophy of Toni Negri. Volume Two. Revolution in Theory*. London: Pluto Press.

Negri, Antonio. 1994. *Labor of Dionysus. A Critique of the State-Form*. Mineapolis: University of Minnesota Press.

--- 1999. *Insurgencies. Constituent Power and the Modern state*. Mineapolis: University of Minnesota Press.

--- 2003. *Time for Revolution*. New York in London: Continuum.

--- 2005a. *The Politics of Subversion. A Manifesto for the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.

--- 2005b. *Vrnitev. Biopolitični besednjak*. Ljubljana: Koda.

--- 2005c. *Books for Burning. Between Civil War and Democracy in 1970s Italy*. London in New York: Verso.

--- 2006. *Political Descartes. Reason Ideology and the Bourgeois Project*. London in New York: Verso.

- 2008a. *Reflections on Empire*. Cambridge: Polity Press.
- 2008b. *Empire and Beyond*. Cambridge: Polity Press.
- 2008c. *Goodbye Mr. Socialism*. New York, Toronto, London, Melbourne: Seven Stories Press.
- 2008d. *The Porcelain Workshop. For a New Grammar of Politics*. Los Angeles: Semiotext(e)
- 2008e. *The Savage Anomaly. The Power of Spinoza's Metaphysics and Politics*. Minneapolis in Oxford: University of Minnesota Press.
- 2009. *The Labor of Job. The Biblical Text as a Parable of Human Labor*. Durham: Duke University Press.
- 2010. Sovereignty between government, exception and governance. V *Sovereignty in Fragments: The Past, Present and Future of a Contested Concept*, ur. Kalmo, Hent in Quentin Skinner, 205–221. Cambridge: Cambridge University Press.
- Negri, Antonio in Hardt, Michael. 2003. *Imperij*. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti.
- 2005. *Multituda*. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti.
- 2009. *Skupno*. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti.
- Ocalan, Abdullah. 2011. *Democratic Confederalism*. London in Köln: Transmedia Publishing Ltd.
- Patterson, Edwin W. 1952. *Hans Kelsen and His Pure Theory of Law*. *California Law Review Volume* 40(1). 5:3 – 31.
- Piirimäe, Pärtel. 2010. The Westphalian myth and the idea of external sovereignty. V *Sovereignty in Fragments: The Past, Present and Future of a Contested Concept*, ur. Kalmo, Hent; Skinner, Quentin, (str. 64–80). Cambridge University Press. Kindle Edition.
- Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.
- Philpott, Dan. 2010. *Sovereignty*, v *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ur.). Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/sovereignty/>. (8. junij 2010).
- Reyes, Alvaro in Kaufman, Mara. 2011. *Sovereignty, Indigeneity, Territory: Zapatista*

Autonomy and the New Practices of Decolonization. *The South Atlantic Quarterly* 110(2):, str. 505–525. Duke University Press.

Rigaux, François. 1998. Hans Kelsen on International Law. *European Journal of International Law*. 9: 325–343. Dostopno prek: <http://ejil.org/pdfs/9/2/1493.pdf>. (16. Marec 2016).

Roarmag. Dostopno prek: <https://roarmag.org/?s=kurds>. (1. maj 2016).

Rousseau, Jean Jacques. (2016). *The Social Contract or Principles of Political Right, 1762*. Dostopno prek https://www.ucc.ie/archive/hdsp/Rousseau_contrat-social.pdf. (2. Junij 2016).

Sassen, Saskia. 1994. *Cities in a world economy*. Thousand Oaks, London in New Delhi: Pine Forge press.

--- 1996. *Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization*. New York: Columbia University Press.

--- 2001. *The global city: New York, London, Tokio*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.

--- 2007. *A sociology of Globalization*. New York: Columbia University Press.

Schmitt Carl. 1994. *Tri razprave*. Ljubljana: Krt.

Sieyes Emmanuel, Joseph. 2016. *What is the Third Estate, 1789*. Dostopno prek: <http://www.ohschools.k12.oh.us/userfiles/377/classes/9749/sieyeswhatisthethirdestate-1.pdf>. (17. maj 2016).

Skinner, Quentin. 1978. *The foundations of modern political thought, The renaissance. Vol. 1*. Cambridge : Cambridge University Press.

Spinoza, Baruch. 2002. *Complete works*. Indianapolis in Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc. Dostopno prek: <http://www2.dsu.nodak.edu/users/dmeier/31458292-Spinoza-Complete-Works.pdf>. (4. April 2016).

Suganami, Hidemi. 1989. *The Domestic Analogy and World Order Proposals*. Cambridge: Cambridge University Press.

Teubner, Gunther. 2003. *Societal Constitutionalism: Alternatives to State-centred Constitutional Theory*. Dostopno prek: <https://www.jura.uni->

frankfurt.de/42852793/societal_constitutionalism.pdf. (7. marec 2016)

Vestfalska pogodba – Treaty of Westphalia. 1648. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp. (12. december 2015).

Virno, Paolo. 2003. *Slovnica mnoštva. K analizi oblik sodobnega življenja*. Ljubljana: Krt.

Walker, R.B.J. 1993. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wallerstein, Immanuel. 1979. *The Capitalist World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 1991. *The Politics of World economy: the States, the Movements, and the Civilizations*. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 1996. Three Ideologies or One? The Pseudobattle of Modernity. V *Social Theory and Sociology: the Classics and Beyond*, ur. Turner, P. Stephen, 53–69. Cambridge, Massachusetts in Oxford: Blackwell.

--- 1999a.: States? Sovereignty? The Dilemmas of Capitalists in an Age of Transition. V: David A. Smith, Dorothy J. Solinger in Steven C. Topik (ur.), *States and Sovereignty in the Global Economy*, 20–33. London: Routledge.

--- 1999b. *Utopistike. Ali izbira zgodovinskih možnosti 21. Stoletja, Dediščina Sociologije. Obljuba družbenih ved*. Ljubljana: *cf

--- 2001. *Unthinking Social Science: the Limits of Nineteenth`century Paradigms*. Philadelphia: Temple University Press.

Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. New York: Random House.

Werner, Wouter G. in de Wilde, Jaap H. 2001. The Endurance of Sovereignty. *European Journal of International Relations*. 7(3): 283–313.